

bakımdan yürünerek bu işleri ucuz tarifelerle yapmalarını temin ettik.

Şu maruzatımla dört sene içersinde maliyenin, umumî olarak, yürüdüğü yol hakkında izahat vermiş bulundum. Şimdi de, vergi kanunlarımızla yaptığımız tadilleri arz edeyim:

Bu dört sene zarfında vergiler içersinde arazi vergisi üzerinde, evvelki Kongredeki dilekler üzerine yapılmış olan tadilât ile söze başlayacağım:

Arazi vergisine evvelki Kongrede iki noktadan itiraz ediliyordu. Deniliyor du ki, arazi vergisi, mevzuu itibarile pek karışık ve dağınıktır, eskidir. İkincisi; tahrirde konulan fiatlar pek fahiştir. 1931 senesinde bir kanun neşredildi. ve bu o kanunla, araziye müteferri kanunlar, nizamlar, hepsi günün icabatına göre toplandı. Bu kanunun mükellefler lehine hususiyetlerini şu suretle hulâsa edebilirim. Birincisi: mükellefler lehine ve ziraî inkişafımızı temin edecek şekilde muafiyetler kondu. Zeytinlik, mevyalık, dutluk yetiştireceklere yirmi seneye kadar, muafiyet bahşolundu. Kezalik, vergi için esas olarak kıymet muhafaza edilmekle beraber ne vama hasılatla, iradla alâkalandırıldı. Meselâ, her hangi bir arazi sel ile, kuraklıkla veya muzur haşeratın istilâsile üçte bir derecesinde hasara uğrarsa vergisi kısmen ve hatta tamamen kaldırılır. Bundan başka hususî tadilât hükümlerinde tevsiyat yapıldı. Komisyonlarda halka ekseriyet verildi. Bir memur, bir belediye memuru, iki de halktan aza. Kezalik satışlarda ve ipoteklerdeki yükseklikler vergilerde nazarı itibare almamak üzere tadilât yaptık. Bu suretle muamele gören ve görmeyen iki arazi aramızdaki muadeletsizlik izale edildi.

Keza, vergi nisbetleri eski kanunlarda, pek karışıkta, İrad getiren arsalarla, irad getirmeyen arsalarm vergisi birdi. Yeni kanunda, irad getiren arsalardan binde 10, getirmeyenlerden binde beş almaktadır. Bu da, bu suretle mümkün mertebe ıslah edildi.

Kezalik mektum olan arazide, eski kanunda mektumiyetin bidayetinden itibaren vergi alınır. Yeni knaunda mektumiyetinden ancak beş sene evveline kadar indirildi. Ondan evvelki seneler için almıyor. Bu da halkın lehine olan bir tadildir.

1341 ve bu seneden sonraki tahrir kıymetlerinin fahiş olduğu söylenmiştir. Yeni kanun-

da, % 20 derecesinde fazlalık iddia edene tadil hakkı verildi. Hatta bu tadilâtı, maliye, zamanında, icra etmezse, müteakip senede % 20, daha sonraki senede, % 50 tenzilâtın yapılması otomatik olarak kabul edildi. Bu da, mükellefin çok lehinde olan bir hükümdür.

Bundan başka, geçen sene kabul edilen bir kanunda 341 ve ondan sonra yeni tahrir görmüş olan arazinin irad kıymetleri üzerinde % 40 tenzilât kabul edilmiştir.

Zannedirim ki, geçen Kongrenin emretmiş olduğu dilekler, hemen hemen tamamile ifa edilmiştir. Arazi tahririne gelince, evvelki yapılan tahrirdeki kıymetler, buhran sebebiyle mühim derecede inmişti. Bu kıymetleri yenilemek istedik. Ondan dolayı, bir yeni sistem tahrir tecrübesi teşebbüsünde bulunduk. Kanun iki sene tatbik edildi. Bu da, mükelleflerin beyanına müstenid idi. Fakat, alâkadarlar ciddi alâka göstermediklerinden bundan da müsbet bir netice alınamadı. Binaenaleyh, yeni bir tahrir için, hazırlanmaktayız.

Bina vergisi : Bina vergisinde kezalik mükellef lehine tadilât yapıldı. 1931 senesinde yapılan bina vergisi kanununda ziraate mahsus olan binalar, ağıllar, depolar ve buna mümasil yerler, vergiden muaf tutulmuştur. İradı gayrisafisi 25 liraya kadar olan köylü meskenleri vergiden muaf tutuldu. Ondan başka tamir ve idare masrafı olmak üzere matrahtan % 20 tenzil edildikten sonra iradı gayrisafisinin % 12 nisbetinde vergi alınması kanunlaştı. Kezalik tadilât için tevsiî hükümler konmuştur. Münferid tadil talebine kadar yol verilmiştir. Tadil komisyonlardaki azanın ekseriyeti de, halktandır. Her 10 senede bir yapılması lâzmgelen umumî tahrirden başka iradları yüksek olduğu iddia edilen yerlerde vukubulacak talep üzerine tadilâta müsaade edilmiştir. İzmir, Aydın, Manisa, İstanbul, Denizli, Bursa, Ordu, Çoruh, Gümüşane, Giresun, Samsun, Trabzon, Muğla gibi büyük şehirlerde ikinci bir tahrir yapmıştır. Şimdi tahririne devam edilen yerler, 24 e balığ olmaktadır. 1935 te, yeniden, 6 vilâyette tahrir yapacağız ve bu tahrir de Dilek encümeninin gösterdiği arzuya göre, orada mezubahs olan yerlerden tercihan seçeceğiz.

Hayvan vergisi : Bu vergi nisbetinde, geçenki Kongrede vaziyet şu idi: O zaman, sa-

ym vergisi, koyundan 60, kıl keçiden 60, tiftikten 50, deveden 230, mandadan 200 sığırdan 125, at, kısrak, katırdan 150, eşekten 600 idi.

Ondan sonra yapılan tadille bu vergi şu rakamlara indirildi : Koyundan 50, kıl keçiden 50, tiftikten 40, deveden 200, mandadan 150, sığırdan 90, at, kısrak, katırdan 125, eşekten 50 dir.

Eski kanunda, kasablık olarak sevkedilen yavrulardan da, pazar ve panayırda ve mezbahada vergi almırdı. Yenisinde, bu tamamen kaldırıldı. Bu dahi, Kongre dilekleri meyânında idi. Bu verginin esası, hayvan ve mevaddı hayvaniye kıymetlerinin vaziyetile vergi miktarı arasındaki münasebetin tesisindedir. Eğer bu kıymetler yükselirse, vergi de nomal hadde iner, azalırsa, vergi de ağırlaşır. Mevaddı hayvaniyenin kıymetlerini yükseltmek için sanayi pprogrammızda yer ayrılmıştır. Bununla uğraşılmaktadır. Nasıl ki, 934 senesi kıymetleri evvelki senelere nazaran yüksektir. Binaenaleyh, bu kıymet arzu edilen dereceye yükseltilebilirse vergi de kendiliğinden inmiş olur. Maahaza, bir taraftan buna çalışılmakla beraber daimî olarak halk lehine hareket etmeği şiar ittihaz etmiş olan Hükümet bunun neticesini beklemeksizin bu vergi üzerinde tenzilât yapmağı esas itibarile kararlaştırmıştır ve bu tenzilâtın önümüzdeki sayımdan evvel kanunileştirilerek mevkii tatbika konulması da takarrür etmiştir.

Kazanç kanunu; evvelki Kongrede vergi nisbetinin tenzili, mikyasların tebdili, memurların salâhiyetlerinin tahdidi istenmişti. Bu dilekler daha ziyade tevsi edilmek suretile ticaret odalarının dahi mütaleası alınarak, 931 de Büyük Meclise kanun takdim edilmiş ve bu kanun senelerce tetkik ve müzakere edildikten sonra, geçen sene mevkii tatbika konulmuştur. Eskiden mükellefler iki sınıftı. Birincisi, beyannameye tâbi olanlar. İkincisi de, icar karinesine tâbi olanlar. Beyannameliler de, üç sınıftı. Blânçooya müstenid beyanname verenler, varidat ve sarfiyatını beyannameye dercetmekle mükellef olanlar. Bir de, şifre defterlerini beyan edenler vardı. Bu üçüncü sınıf, Kongrece şikâyeti mucib oluyordu. Yeni kanunda bu sınıf kâmilen kaldırıldı. Bu kaldırılmakla beraber, yeni kanunda beyannamenin nasıl hazırlanacağı, malî blânçonun

nasıl tanzim edileceği, kontrol şeklinin nasıl olacağı, resen takdir meseleleri; büsbütün yeni esaslara istinad ettirildi. İcar karinesi yerine, iradı gayrisafi karinesi konmuştur. Bundan evvel, memurlar, kapı kapı dolaşarak, icar mukavelelerini nazarı itibare almaksızın mağaza sahiblerini taciz etmekte, ve Hazine de bundan zarar görmekte idi. Şimdi vergi, iradı gayrisafi üzerinden tesbit olunuyor ki bu, aynı zamanda mükellefler için daha faydalı olduğu için tercih ettik. Kezalik, eski kanunundaki vergi nisbetinin bu karinelere tâbi mükellefler için ağır olduğu söyleniyordu. Eski kanun, % 35 ten başlar iken şimdi % 20 den başlıyor. Seyyar satıcıların vergilerinin de, ağır olduğu söyleniyordu. Eski kanunda gündelik kazançlarının iradı gayrisafisi üzerinde % 9 - 17 misli alınırken, bu nisbetler, yeni vergi kanununda tenzil edildi. Yine burada yapılan tebeddülâtta, içinde alkollü müskirat satılan yerlerde alınmakta olan istihlâk vergisi kazançla tevhit edildi ve her ikisi üzerinde, üçte bir nisbetinde tenzilât yapıldı, ve maden işletenlerle, diğer bazı müesseselere de, muafiyetler verildi.

Kezalik teşviki sanayiden istifade eden fabrikaların satış yazıhaneleri, ev sanayii, hastanelere, ilmi müesseseler, istisna edilmişti. Muamele vergisi: 3 ncü Kongrede bu verginin de tahfifi istenilmişti. 931 de neşrolunan kanunla her sene ilk 10 bin liralık ciro muafiyeti tesbit edildi. Mevaddı iptidaiyeye tenzilâtlı ve geniş bir muafiyetler konuldu. 3 sene bu yolda tatbikatta bulunuldu. Geçen sene müdafaa ve sanayi ihtiyaçlarının istilzam ettiği mesarife karşılık bulmak için Hükümetçe düşünülen tedabir arasından bu 10 bin liralık ciro muafiyetinin kaldırılması düşünüldü ve kaldırıldı. Bu muafiyetin kaldırılması yalnız Hazine için varidat ziyama sebebiyet vermesinden değil, aynı zamanda büyük sanayiin teessüsüne mâni olmak gibi iktisadî mahzurlarının tahakkuk etmesindedir. Diğer taraftan muhtelif himaye ve muafiyet tedbirleriyle kâfi derecede teessüs etmiş olan bazı sanayiin artık himayeye ihtiyaç göstermeyecek kadar taazzuv etmiş olduğu görülenlerden muafiyetler kaldırıldı. Bununla beraber ihracat maddeleri üzerindeki muafiyetler idame olundu.

İstihlâk vergisi: Vergi sistemimizde vasitasız vergilerin hasılatı, geniş iktisadî tertibatı

ve himayeyi tazammun eden muafiyetlerle azalmakta, gümrük resimleri de yapılmakta olan tahditlerle eksilmekte olduğundan, âmme hizmeti için lâzım gelen masrafları istihlâk vergilerine temayül etmek suretile temin ediyoruz. Bunu bilmünasebe arz etmiştim. Parti kongremizde vasıtalı vergilere temayülü ana prensiblerimiz içine almıştır. Binaenaleyh bu vadideki faaliyetimiz atiyen vergi sistemimizdeki en canlı tarafımızı göstermektedir. Vergiler hakkındaki maruzatım bundan ibarettir.

Müsaade buyurursanız, iki üç kelime de, atı için ne yapmak istediğimizi arzedeceğim. Başımızı ağrıtmazsam (*Istağfurullah sesleri*).

Ati hakkındaki maruzatım bilhassa Maliyenin teşkilât ve mesai programma taalûk edecektir. Maliyenin bu günkü teşkilât ve vazai fi, taksimatı 1929 senesindeki teadül kanun ile tesbit olunan vaziyeti esas itibarile muhafaza etmektedir. Fakat o seneden beri her sene vekâletin muamelâtı günden güne çoğalmış, daha teknik, daha ilmi saie ihtiyaç hâsıl olmuş ve ehemmiyet kesbetmiştir. Bu günkü malî işlerimizin sarfolunan bütün gayretlere rağmen mevcut teşkilâtle günün ihtiyaçlarına ve icaplarına uygun bir şekilde idame ettirilmesindeki müşkülât gayrikabili inkâr bir hakikat halini almıştır.

Bu gün bütçelerimizin gerek varidat ve gerek masraf noktasından kesbertiği ehemmiyet, eski senelerle kabili kıyas olmayacak derecededir. Bu gün masraf tatbikatında Maliye bakanlığının deruhde ettiği vaziyeti icabı kadar dikkat ve emniyetle ifa etmek. Varidat işlerimizde bilhassa vergi sistemlerini yeni iktisadî icaplara göre uydurmanın mühim malî meselelerdir. Diğer taraftan Hazine muamelâtı para ve kredi işlerinde lâzım gelen tertibatın alınması sureti mahsusada itina ile üzerinde tevakkuf edilmesi icab eden ehemmiyetli bir mevzu teşkil etmiştir. Para ve kredi meseleleri, malî olduğu kadar, aynı zamanda iktisadî hayatımızla pek yakından alâkadar olduğundan maliyenin en hareketli bir işidir. Para ve kredi işlerinin, bir memleketin maliyesinin ve iktisadiyatının hemen yegâne mesgalesini teşkil ettiği bu devirde, maliyenin dahili ve harici piyasaları pek yakından dikkat ve alâka ile takip etmesi lüzumu pek aşikârdır. Binaenaleyh, teşkilât kanunu, tanzim ettik. Burada arzettiğim vazifeleri ve maksatları

nazarı dikkate almak suretile hepsine ayrı ayrı yer vererek gücümüz yettiği kadar, mükemmel olmasına çalıştık. Lâyihâ encümenlerde müzakere edilmektedir. Bunda başlıca ehemmiyet verdiğimiz noktalar, kontrol ve memurların meseleklerinde mütehassıs olarak yetişmeleri noktalarını temindir. Kezalik, tahsildarlar üzerinde cezri kararlar almışızdır. Bundan başka, maliye memurları için şimdiye kadar müstakil bir kanun yoktu. Ahkâmı umumiye dairesinde idare olunmakta idi. Meslek için, memur yetiştirmek ve bunların namzet, intibabını tayin, terfi usullerini maliye işlerinin icabatı dairesinde tesbit etmek, lâzım geliyor. Binaenaleyh, bu noktaları derpiş etmek suretile ayrıca bir de, memur kanunu hazırladık.

Maliyenin deruhde ettiği en mühim vazifelerden biri de, programdır. Bu programı tesbit ettik. Bu programın başında gelen işler vergilerimizle Hazine muamelâtıdır. Fransadan celbedilen iki mütehassısın birisi, muamelâtı nakdiyenin ne suretle işlenmesi lâzım geldiğini teşvik ediyor, diğeri de vergi sistemimizde lâzım gelen tadilatı, ıslahatı tetkik ile mesguldür. Bir kaç aya kadar raporlarını vereceklerdir.

Bu raporlar alındıktan sonra kendi mütehassıslarımız tarafından da gözden geçirilerek ihtiyaca en uygun bir şekilde ve memleketimiz icabları ile tam bir ahenk temin etmek suretile lâzım gelen lâyihalar Yüksek Meclise sunulacaktır.

Mesai programımızda; vergi işlerimiz için, vergi siteminin tadil ve ıslahına aid büyük bir yer ayırdık. Kadastral vergilerde matrahların doğru ve âdil bir surette tanzimi, bunu teminen vergi işleri için yapılan tahrir ile kadastro tahririni tasarruf ve vergi işlerini aynı zamanda temin edecek şekilde takviye etmek, kezalik irad tayini meselesinde de Emlâk bankasının ipotek muamelelerinde tatbik ettiği usul ve esaslar dairesinde ıslah için tetkikatta bulunmak; diğer vasıtasız vergilerde bütün Avrupa memleketlerinde harbden sonra tatbik edilen sistemleri tetkik ederek en yeni amelî ve basit usulleri almak mükelleflere kolaylık olmak üzere bir çok vergi rehberleri hazırlamak. bunlar bizim kendi programımızın ana hatlarını teşkil eder. Bu vergiler hakkında vekâletin mühim neşriyatı olacaktır.

Tahsilât işleri : Tahsilât işlerini kolaylaş-

tırmak, basitleştirmek, dahi en birinci hedefimizdir. Binaenaleyh, tahsilât işlerinin basitleştirilmesi, taksitleri mükelleflerin ödeme kabiliyetleri bulunduğu devirlere getirilmesi, tahsilât mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi, tahsil işlerinde banka ve postahanelerden istifade imkânlarının araştırılması da, bu program meyanındadır.

Tapu ve kadastro : Bunun mevzuatı da, yenileştirilmiştir. Muayyen bir program altında olmak üzere, faaliyete geçirilecektir. Tasarruf kaydının dahi, fennî mesahaya istinaden yürütülmesi, ve seneden seneye tahakkuk ettirilmesi, düşünülmüştür. Hatta, teşkilât kanununda bunların heyeti fenniyesi takviye edilmiştir. Buna da devam edeceğiz.

Maliye memurlarının meslekî malûmatı : Bunun için, iki mekteb vardır. Maliye meslek mektebi, Tapu ve kadastro mektebi. Bunlar senelerden beri, faaliyettedir. Âli tahsili olmayan, bütün maliye memurlarını buradan yetiştirmek hedefimizdir. Teşkilât kanununa, buna dair hükümler koyduk. Bunun haricinde, maliyeye tahsili âli görmüş gençlerin alınmasını en birinci hedef ittihaç ettik. Bunun için Mülkiye mektebinin Ankaraya nakli ve mühim miktarda talebe alarak Maliye vekâletine verilmesi, yolunda bir kanun lâyihası Büyük Meclise arzettik. Maksadımız, Bu mektebden yetişen gençleri ufak bir stajda bulundurduktan sonra, iş başına getirmek ve maliye işlerini daha vâsi malûmatlı genç ellere tevdi etmektir (*Alkaşlar*). Dilek encümeninin mazbatasında, iki nokta hakkında maruzatta bulunacağız. Diğerlerinde kendileriyle mutabıkız :

Bu noktalardan birisi; hayvan vergisidir. Encümen diyor ki, Saym vergisi tenzilâtının bu seneden itibaren edilmesinin kabil olub olmadığını, Heyeti celilenin takdirine arzederiz. Encümente de, izah ettiğim sırada demiştim ki, saym vergisinden tenzilât icra edilmesi esasen Hükümetce kararlaştırılmıştır. Şu kadar ki, yapılması arzu edilen tenzilât, ufak bir mikyasta değildir. Köylünün refahını temin edecek mikyasta, bir tenzilâttir. Bütçe üzerinde hiç değilse 3 - 4 milyon liralık bir tesiri olacaktır. Halbuki bu gün bütçe tabedilmiş ve Büyük Meclis azasına tevzi olunmuştur. Böyle bir açığı bu bütçede karşılayabilmesi müşkül ve belki de, mümtenedir.

İkinci nokta, taksitle Hazine mal almış olanların taksitlerinin - Emvalin o zaman fazla fiatle alınması ve bugün fiatlerin inmesi yüzünden - ihale bedellerinden tenziller yapılması yolundaki talebidir. Encümen huzurunda, arzı malûmat ettiğim zaman da demiştim ki, bu mesele arkadaşlardan bazılarının Parti grupuna vermiş olduğu bir taksir üzerine sureti mahsus da bu işi tetkik etmek için Partice seçilen bir encümen tarafından tetkik olunmaktadır. Bu meselenin hallinin o encümenin vereceği karara talik olunmasını söyledim. Fakat Dilek encümeni Partice verilecek karara kadar bu Devlet alacaklarının tahsil edilmesi istenmiştir. Esas Vaziyet şudur: Bir kısım vatandaşlar bil-müzayede mal almışlardır. Sonraları fiatlerin düşünlüğünden dolayı ödeyemeyecekleri yolunda vukubulan müracaatleri üzerine taksitleri sekizden on ikiye ve ikinci bir müracaat üzerine de, 12 den 20 ye çıkarılmıştır. Bunun daha ziyade tahfife imkân var mıdır, yok mudur, bu Partice bilinecek bir şeydir. İlk zamanda bu emvalin bedellerinden almakta olduğumuz taksit, 4 milyon lira idi. 20 seneye uzatılmakla, her sene, bir milyon lira bütçeye konulmuştur. Bu gün isbat ederim ki, 11 aylık tahsilât miktarı 900 000 liradır. Parti encümeni karara kadar bunları tahsil etmeğe imkân görmüyorum. Arzettiğim gibi bir bütçe açığı meselesidir. Eğer Parti encümeni menfi karar verecek olursa, bu borcun teraküm etmiş olan taksitlerini, borçlular nasıl eda edecektir. Bunlar hakkında, esasen müterakim taksitler için, vaktile mebus arkadaşlarımızdan bazılarının vaki müracaatleri üzerine müterakim taksitleri beş seneye tevzi olunarak arazi vergisile birlikte alınması tebliğ edilmişti. Binaenaleyh, Encümente de rica ettiğim gibi bu hususta Partice katî bir karar verilinceye kadar, tahsile devam etmek zaruridir. Aksi takdirde, bir milyon tutan bu varidat karşılığını bulmakta lâzımdır. Bunun için, Parti encümeninin istediği malûmatı elde edebilmek için, bir cetvel tabettirilmiştir. Bu cetveller bütün vilâyetlere gönderilmiştir. Bu cetvelde borçlarını kimlerin verdiği, kimlerin vermediği taksitlerin ne kadarının ödendiği sual edilmiştir.

HAKKI TARIK US — Lüzumsuz malûmat...

FİNANS BAKANİ (Devamla) — Onu bilmem, yalnız Meclisi Âli tatil etmeden bu malûmatın gelmeyeceğini zannediyorum. Halbuki,

araya tatil girer ve izin verilmezse altı yedi ay, on paralık tahsilât yapamayız. Onun için, ka-ti bir karara kadar tahsile devamımıza müsaade-nizi rica ederim. Rey Heyeti Celilenizindir. (Alkışlar).

BAŞKAN — Encümen raporunda emvali met-rüke taksitleri kısmında şu hüküm kaydolunu-yor: Bu işin bir yandan bütçe zaruretleri, ve bir yandan mükellefin ödeme kabiliyetini, göz önünde bulundurarak hallini, Kamutay Parti Gurupunun yüksek takdirine bırakmayı muva-fık bulduk, bunu Heyeti aliyeye arz etmeğe mecburum.

Encümen, böyle karar vermiş ve iş Kamutay Parti Grupuna havale edilmiştir.

REFİK İNCE (Manisa) — Arkadaşlar, mil-lete aid işleri hepimiz kendi kafamızın, görgü-müzün, bilgimizin, duygumuzun derecesi daire-sinde, ifade etmeği ulusal bir vazife tanıdığımız içindir ki, bir haftadan beri görülmekte olan güzel manzaranın zevki, insanların vicdanı üze-rinde, hakikaten ebedî bir teminat ve saadet teş-kil edecek kadar kıymetlidir.

Bilhassa her birisi bulunduğu muhitin Devlet mekanizması üzerinde millete taallük eden ka-nun ve nizamların tatbikına dair olmak üzere, çok kıymetli mütalealardan istifade etmemek imkânı yoktur. Hiç şüphesiz ki, şu veya bu şe-kilde söylenen mütaleaların hepsi, ülküsü bir, imanı bir, mesuliyeti bir, bütün arkadaşların, kardeşçe dermeyeran ettikleri mütaleaları olmak itibarile, çok samimidir, dinlenmeğe değer. Onun için, içerisinde eksik söyleyenlerin eksik-lerini tamamlamak, doğru ve iyi söyleyenlerin mütaleasını kabul etmek lâzımdır. Yoksa, bazı mütalealardan dolayı asabiyet göstermek hiç ye-rinde değildir.

Bu mukaddemeyi yapmaktan maksadım; Da-hiliye bakanı arkadaşımızın jandarma meselesi dolayısıyla asabiyet göstermesi ve bir kaç arka-daşımızın dermeyeran ettiği mütaleaları, jandar-manın heyeti umumiyesine teşmil etmesidir. Bendeniz, onun için diyorum ki, mevkileri yük-sek olan arkadaşlarımızın, mütalealarımızda da-rılmamaları ve bizi tenvir ve ikaz etmeleri lâ-zımdır, bunu rica ederim (Doğru sesleri).

Şimdi arkadaşlar, burada söylenen sözün be-hemehal - Maddî olmasa bile - manevî zevki var-dır. Halk Partisinin göbeği, söz hürriyetinin,

fikir hürriyetinin, tam hürriyetin millet namına söylenen sözlerin yegâne ocağıdır. Onun içindir ki, ben de şimdi maliyeye taallük eden mütale-andan dolayı benimle her hususta kardeş olan Fuad arkadaşımın darılmamasını rica ve eksik-lerimiz varsa, burada tashih etmesini dilerim, yapacağım tenkitlere lütfen tahammül eylesin.

Arkadaşlar; milletçe bizim derdimizin teme-lini, esas itibarile idarenin başında bulunan adamlar teşkil etmez. Memleketin şikâyeti; pren-sip olarak kaymakamdan, validen, umum mü-dürlerden değildir. Bizim derdimizin asıl can da-marı, bunların maiyetlerinde bulunan tâli me-murlardır. Onların, ya kafalarının vazifelerini idrak etmemiş olmalarından mütevellid bir zih-niyetle, yahut kendilerinin başları tarafından iyi idare edilmemesinden mütevellit bir haleti ruhiye ile, veyahut ahlâksızlıkla işleri tehir et-mek hususunda hastalık halini alan haller de vardır ki, bundan herkes müştekidir. Jandarma kumandanından kimse müşteki değildir. Fakat, jandarma neferinden müştekidir. Malmüdürün-den müşteki değil, fakat tahsildardan daima fer-yattadır. Çünkü, halk ile doğrudan doğruya te-masta bulunan, bunlardır. Bu temasın husule ge-tirdiği müsbet veya menfi telâkki, doğrudan doğ-ruya Partimizin idaresinin halk ruhunda temerküz etmesidir, veyahut bunun aksi olarak bir kana-ğat hâsıl etmesidir. Bir jandarma neferinin münasebetsizliği, nihayet Hükümetin münasebetsizliği olur. Onun içindir ki, bizim idare arkadaşları-mızın, böyle halkçı olan bir Partinin, halkçı olan idaresinin, halkın aleyhine kullanmasından do-layı hâsıl olacak vaziyette çok hassas, çok şe-did olmalarını rica etmeyi, evvelüahir vazifemi-zin başında sayarım. Şimdi arkadaşlar, bir dilek olmakla beraber, bizim dertlerimizin başında bulunan kırtasiyecilik meselesi dahi, Devletin evvelüahir üzerinde çok meşgul olduğu işlerden biridir. Bir zamanlar müdürü umumilerden, müsteşarlardan mürekkep bir komisyon yapı-larak bunun çaresini bulmak istedi. Ne netice aldığı bilmiyorum. Fakat, bu gün maliyede, Halk Partisinin bu müessesesinde, vatandaşın kendi işini takip etmek salâhiyeti yoktur.

MÜKERREM ÜNSAL (Isparta) — Niçin? Bu işitilmemiş bir şeydir.

REFİK İNCE (Devamla) — Tabii, bu kadar büyük bir davanın başına geçen, niçinini de söy-

leyecektir. Arkadaşlar, yalnız Maliye vekâletine munhasır olan bu hale bizim Fuat arkadaşımızın başladığını söylemek lâzımdır. Maliye vekâleti, 14 - XI - 1934 tarihinde iş sahiplerinin maliye dairelerinde işlerini, ne suretle takib edebileceklerine dair bir tamim yapıyor. Bu tamimde diyor ki:

« 1 - Elinde numara pusulası bulunmayan hiç bir şahıs, ne asil ve ne de vekil sıfatıyla, iş takip edemez,

2 - Vekâletnameyi haiz olmadıkça, bir başkası namma, iş takib edilemez,

3 - Birinci ve ikinci maddelerde zikrolunan kayıtlara nazaran, iş takibine salâbiyettar bulunan eşhas da, teşkilât yapmış olan vilâyetlerde ancak, başmemurlar, tahakkuk ve tahsilât müdürleriyle ve en son murakiblerle, ve diğer vilâyetlerde malmüdürü, varidat müdürü ve defterdarlarla, temas edebilirler,

4 - İster bizzat iş sahibi olsun, isterse vekâletnameyi haiz vekil bulunsun, hiç bir şahsın iş maksadile kalemlere girmesi katiyen memnurdur,

5 - Yukarıdaki maddelerde zikrolunan esasların tamamen tatbik edilip edilmediğini teftiş için, heyeti teftişiyeye tebliğat yapılmıştır. Bu esaslara riayet etmeyenler hakkında, tebliğat ahkâmını ifa etmemiş olmalarından dolayı, muameleyi kanuniye ifa olunmakla beraber, itimadı selbetmiş nazarıle bakılacağından, buna mahal bırakılmamasını ehemmiyetle rica ederim».

Bunun üzerine, işlerin nasıl takib edileceğine dair bir Müracaat kalemi yapılıyor. Bu Müracaat kalemine herkes müracaat edecek ve binaenaleyh işinin ne neticeye bağlandığını oradan öğrenecek. Bu müracaat kalemini teşkil etmek için, bütçede tahsisat olmadığından, vekâletin muhtelif dairelerinden memur getirilmiş, ve bunlara aşağı yukarı şu emir veriliyor. Deniliyor ki: -Bir de zeyil - Müracaat kalemi kadrosu iş sahiplerinin dairelere müracaatlarına nihayet verebilmek ve takib olunan işlerin diğerlerine tercihan ve süratle intacını temin eylemek gayesi ile, takviye edilmiş şu veya bu tedbirler alınmıştır, diyor.

Şimdi arkadaşlar, Bunları hikâye ettikten sonra, ashabi mesalihten bir tanesi Maliye vekâletine her hangi bir şekilde, müracaat ettiği zaman - İstidası vardır, yahud vilâyetlerden

gelmiştir, oraya müracaat ediyor - kendisine şu matbu kâğıt verilir. Onu da, okuyayım da, vaziyete tamamen vâkıf olasmız: [Tarihî arzualiniz, filân tarihinde, varideye geçirilerek alâkadar daireye verilmiştir.

İhtar : Bu kâğıdı aldığımız tarihten sonra, en geç bir ay zarfında, cevab verilmediği takdirde, soldaki parçayı koparıp imza ve tarih koyarak postaya veriniz].

Şimdi arkadaşlar, işi tasvire gelmek lâzımgelirse, biz, bilhassa ben, hayatımı iş takibi ile kazanan ben, iş takib etmek hususundaki hususî mesaim ve takib ettirmek hususundaki hususî adamlarımız bizim mahkemelerimizden, dairelerimizden işin nasıl bittiğini çok iyi bilir bir adamım. Binaenaleyh, bu gün için ashabi mesalihin doğrudan doğruya Maliye vekâletinde böyle bir kâğıd alması - İzmirden, Diyarbakirden, Erzurumdan, Karstan, nereden gelirse gelsin - ve kâğıdı aldıktan sonra da bir ay bekleyip ondan sonra müracaat ederek, alâkadar müdürün nazarı dikkatini celbetmesi, lâzımdır. Bu çok temenni edilecek bir haldir. Fakat kabul edilmek lâzımgelir ki, işlerimizin, bilhassa kırtası işlerimizin, bu kadar intizama girmediğini söylemek zarureti vardır. Nerede kaldı ki, Millî Müdafaa vekâleti gibi, muamelâtında hususiyeti olan bir yerde dahi, böyle müşkülât yoktur. Dahiliye vekâletinin emniyet kısmında bile, evrak takib olunmaktadır. Her vekâlette bu böyledir. Bütün vekâletlerin istisnası olarak, en çok halkla alâkası olan Maliye vekâletinde ihdas edilen bu usulün faydalı olmadığı, müracaat dairesindeki yığıla iddia ve işlerin yürümediğini de söyleyebilirim. Onun için mesele, kırtası meseledir. Doğrudan doğruya, Hükümetin üzerinde meşgul olduğu bir iştir. Eğer bu mesele, üzerinde tevakkuf edilen bir ihtisas meselesi ise, bunu nazarı dikkate alarak diyorum ki, başka Vekâletlerde olmayan bir muamelenin yalnız Maliye vekâletinde olması, doğru değildir. Doğrudan doğruya, işin çabuk görülmesi için bu meselenin Hükümet meselesi yapılarak halkın Hükümet devairindeki işlerini bir an evvel görürmek ve bilhassa Maliye vekâletinde ihdas edilen bu usulü, - Her memur, daha bir ay vakti vardır, diye bu kâğıdla vermiş olduğu teminatı vasıta yapmak, ve her evrakı sallamak yolundaki zihniyete kapılmış olmamak için - çok rica ediyorum ki, Maliye vekili arkadaşımız bu

müstesna vaziyeti, değıştirsınler. İşler bir ay sallanabilirmiş gibi, zihniyetin hususî telâkkisine nihayet vermiş olsunlar.

Osman Bilge arkadaşımı izahata davet ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun Bay Rıza!

RIZA (Manisa) — Arkadaşlar; ben; encümen de de iliştiğim, müdafaa etmek istediğim, iki işe temas edeceğim. Bunlardan birincisi, kazanç vergisi, diğeri muamele vergisidir. Sayın Vekilin şimdi burada tasvir ve izah buyurdularını veçhile kazanç vergisi iki suretle alınır: Beyanname ve iradı gayrisafi. Beyannameye tâbi olanlar büyük tüccarlar, büyük müesseseler, bankalar 2000 liradan fazla iradı gayrisafi getiren büyük yerlerde oturan tüccarlardır.. Ben ikinci kısımdan bahsedeceğim. Ben fabrikamda çalışan bir iş adamı olmakla beraber fırka reisliğinde falan bulunduğum için küçük esnaf ve tüccarın ihtiyaç ve dertlerine yakından vâkıfım. Bundan evvel tadil edilen kazanç vergisi her kasabada teşekkül edecek tahsili icar komisyonları marifetile küçük esnaf ve tüccarların her sene kazançları takdir edilerek, ona göre vergi vermekle mükellef tutulurlardı. Vakıa bu ikinci sınıf için vaki olan nisbetler biraz ağır olmakla beraber Hükümetimiz aldığı bu paraları ne büyük dikkat ve itina ile en mübrem yerlerimize, ihtiyaçlarımıza sarfetmekte olduğunu eserlerle gördüğümüz için bu nisbetin tadilini veyahut azaltılmasını mevzuu bahsedecek değilim. Yalnız Sayın vekilin encümende de söylediği gibi bu kazanç vergisi matrahı olan iradı gayrisafi, eski ve ferah ve müsait zamanlarda yapılmıştır. Yeni vaziyette, tahrir işi zamana muhtaçtır. Çünkü, önümüzdeki sene, ancak (5, 6) vilâyette tahrir başlanabilecektir.

56 vilâyette tahriri müsakkaft yapılması için haylı zaman geçecektir. Kazanç vergisi ile mükellef olan ve % 75 i teşkil eden küçük esnaf, çok yüksek ve fahiş olduğunu kabul ettiğimiz bu matrahlar üzerinden vergi vereceklerdir. Bu matrah, hakikaten ağır gelmektedir. Her yerde her kasabada kazanç vergisinin çok yekûn teşkil etmesi sebebiyle dükkânlarını terk eden esnaf sergicilikle ve gezgincilikle maaşetlerini temin ediyorlar. Kasabalardaki dükkânların kapanması, Hükümet için mühim matrahın da kaybolmasını istilzam eder. Her

sene Takdiri kıymet komisyonu teşkili suretile bunların tahriri mümkündür. Muvazaa tehlikesi yoktur. Bu komisyon en büyük mülkiye memuru, belediye ve ticaret odaları azasından mürekkebe ve en büyük maliye memurunun da iştirakile kıymet takdir olunurken konuturata göre değil, oranın şerefine kazançma göre tahakkuk ettirilir ve onun üzerinden kazanç verir. Bu günkü kazanç vergisi beyanname veren büyük mükellefler için her seneki şartı iktisadiyeye göre, itiraz edecek değilim. Halbuki, zarar ettiği halde aynı kazanç vergisini vermekle mükellef olan, ve vergisini seve seve verecek olan, bir küçük tüccarın o memleketin her seneki şartı iktisadiyesini tetkik ederek, neden kendisine ağır gelen bir vergiden kurtulmasını temin etmiyelim. Bu, bizim tecrübe ve tatbiklerimize göre hem külfetsiz, hem masrafsız olmuştur. Bir iki dükkân, bu suretle tesbit edilmiş, ve ondan sonra çok adilâne bir netice çıkmıştır. Binaenaleyh, aynı usulün tatbik edilmesini, ve kazanç vergisi kanununun ona göre tadil edilmesini rica edeceğim. Bunun için bir takrir takdim ediyorum.

İkincisi; muamele vergisi: Bunu encümende de beyan etmiştim, fakat mazbatada buna temas eden bir şey görmedim. Hükümet köylülerin ve kasabadaki fakir zürram vaziyetini nazarı itibare alarak köylüleri korumak üzere, bir buğday koruma kanunu çıkarmıştır ve tatbikatına geçmiştir. Fakat, kasabalarda ufak bir motörle işletilen değirmenler de, muamele vergisine tâbi tutulmuştur. Bu değirmenlerin yaptığı iş gayet basittir. Burada, buğdayın kepeği, taşı ve diğeri yabancı maddeleri temizlenmez. Köylü buğdayını buraya ancak kırdrmak için getirir. Fabrikaya on para gibi cüzî bir para verir. Fakat, biz muamele vergisi kanunile bu değirmeni, sanki başka bir şekil almış, ve buğdayı kepeği, taşı ayıklanmış gibi, mamulün kıymeti mecmuasının yüzde onu nisbetinde muamele vergisi ile mükellef tutarız. Yalnız halk değirmene 10 para verirken, muamele vergisi 20 paradan fazla bir miktar teşkil ediyor. Bu da, korunmasını arzu ettiğimiz köylüler için, ağır bir yük teşkil etmektedir. Mükün olan kolaylığı göstermeği arzu ettiğimiz bu köylüler bu parayı vermemeklik yüzünden, uzak yerlerde bulunan ve su ile müteharrik olan değirmenlere gidiyorlar. Fa-

kat, bu değirmenler de, senenin muayyen bir kaç ayda işledikleri için, köylü gene bilmecburiye kasabadaki değirmene giderek orada ununu üğütmek mecburiyetinde kalıyor. Maliye bakanlığı ufak bir tetkikle görecektir ki, muamele vergisine tâbi olmak yüzünden kasabalar-daki ufak değirmenlerin hiç birisi işleyemiyor ve maliye de vergi alamıyor, bundan başka, köylü de uzun mesafelere gitmek mecburiyetinde kalıyor. Bunun için, bu verginin kaldırılmasını yalvaracağım.

MUAMMER YARIBIYIK (Tarbzon) — Maliye bakanlığı dilekleri meyanma dahil olan bütün mesaili maliye, ve gerek Devletin takip etmekte olduğu siyaseti maliye, hakkında uzun uzadıya verilmiş olan matlûmatı hepimiz gibi, bendeniz de tasvipkâr ve şükranla dinledim. Yalnız, beyanat ve izahların son taraflarında bir meseleye temas etmiştir. Bu meselenin tashihini ve lûtfen tavihini kendilerinden isteyeceğim. Buyurdular ki, maliyeden taksitle yer satın alanların taksitlerini affedemeyiz. Fakat, bunları yirmi seneye iblâğ ettik. Bu noktanın tashihini mümkün olduğu kadar kendilerinden isteyeceğim. Hazineden 931 yılma kadar taksitle mal alanların taksit müddetleri hatırlımda kaldığına göre 25 - V - 935 tarihinde mevkiî meriyete giren 2222 numaralı kanun mucibince yirmi seneye iblâğ olunmuştur. Bu doğru. 933 senesinde ise, taksitle satış usulü Maliye bakanlığınca orta yerden kaldırılmıştır. Şu halde, 931, 932 senelerinde taksitle yer satın alanlar bu müsaadeden ve bu genişlikten maalesef istifade edemeyeceklerdir. İstirarı malî kendilerinin de, ifade buyurdıkları veçhile, ortada duruyorken, bir kısım vatandaşların sırf barınmak kastile aldıkları bir mesken bedelinin 931 senesinde mesken satın alanları verilen ve bahşolunan müsaadat ve genişlikten istifade ettirilmemesi yüzünden barındıkları evlerden dışarıya atılmaktadırlar. Ricam şudur ki, 931 senesine kadar maliyeden taksitle mesken satın alanların taksit müddetlerini 20 seneye iblâğ ettiren esbab ve avamil ne ise - ki bunun buhran olduğuna kaniim, bu buhran 931, 932 senelerinde de, devam etmekte idi hatta ziyadesile - 931, 932 senelerinde de maliyeden taksitle mesken alanların da 931 senesine kadar alanlar misillü, istifade ettirilmesi, yani taksit müddetlerinin de, 20

seneye iblâğ ettirilmesidir. Eğer, bu husus için kanun lâzımsa kanun tanzimini, lâzım değilse maruzatım zapta geçerek Heyeti Âliyenin de tasvibine mazhar olursa mucibince iş yapılması, hususunun Maliye Yüksek bakanlığın bildirilmesini rica ediyorum. Bu hususta bir de, takrir hazırladım. Takdim ediyorum.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Arkadaşlar, bu emvali metruke işinden, yeniden bahsedeceğim. Maliye bakanı arkadaşımız, bu meseleyi yeniden tazelediler. Bu mesele hakkında gerek Fırkada evvelce, gerek Encümente pek çok izahat verilmiştir. Meselenin hulâsası şudur: O vakit mal alındığı zaman Hükümetçe yapılan takdiri kıymete göre, 100 lira eden bir mal, bir çok sebebler tahtında, alanın evi yanmış, kâfi arazisi yokmuş, veyahut harikzede mazbataları hesabı kapanacak kanağatinin hâsıl olmasından dolayı, 100 liralık bir şey, 300 liraya, 500 liraya alınmıştır. Ondan sonra, fiatta sukut olmuştur. O vakit, 100 liralık bir şey 300 - 500 liraya alınmışken, bu gün 40, 50 lira etmemektedir. Binaenaleyh, 20 seneye iblâğ edilerek her sene istenilen taksit bu günkü hakikiğ kıymetini geçmektedir. Varidatını da kat, kat aşmaktadır. Mesele, böyledir. Yoksa, alınmış gibi bir şey yoktur. Bu gün o malı sat-salar, bir taksiti bile, karşılamaz. Bu, bir kaç defa, tecrübe edilmiştir. Encümen, bu hususta bir karar vermiştir. Burada yazılıdır, istediğim bunun aynen kabulüdür. Zira bu gün Hükümet bunları satılığa çıkarsa, bir taksitini bile alamayacaktır ve onu almış olan da, babasından kalmış emvalini dahi satmak mecburiyetinde kalacaktır, ve saire ve saire... Bu bir komisyonda tetkik edilmektedir. Maliye vekili dediler ki: Bunun için şu kadar, bu kadar izahat lâzım; fakat Komisyonda işin yazılı tarzına bakılırsa, bu iş daha belki aylarca, senelerce sürüncemede kalabilir. Zira, Maliye vekâletinden malûmat isteniyor; nâkıs cevap almıyor. Niçin nâkıs? denildiği vakit Vekil diyor ki: Defterdar eksik cevap vermiş, telgrafı iyi anlamamış, şu olmuş, bu olmuş... Daha sonra, Komisyon azasından birisi, mütemmim malûmat istedi mi, yine bir kaç ay geçiyor. Çünkü uzak vilâyetlere gidecek, Siirde, Bayazıda gidecek, oralardan cevap gelecek. Halbuki, bu adamlar harab olmaktadır, inlemektedir. Binaenaleyh, bu işin çabuk bitmesi mat-lupsa, encümen raporunun aynen kabulü lâzım-

dir. Bu, kabul edildiği takdirde, Maliye bakanlığı işi bir ayda, iki ayda bitirir ve istenilen malumatı verir. Belki de, bu mesele, Meclis dağılmadan hallolunabilir. Olmasa bile gelecek içtimada olur. İş 5 - 6 ay kadar gecikmiş olur. Fakat, eğer encümen raporu kabul edilmez ve Maliye vekili arkadaşımın söylediği şekilde tahsilâta devam olunursa, bu iş senelerce hallolmaz. Almış olanlar da - çoğu harikzedelerdir - harap olurlar. Binaenaleyh, encümen mazbatasım aynen kabulünü diliyorum.

AKA GÜNDÜZ (Ankara) — Arkadaşlar, ben asıl bu işin bütçe bakımından ortaya koyacağı bir az tehlikeli bir vaziyette konuşacağım.

Bir mütevazın bütçemiz vardır. Maliyeden, geçen kongrede ne istedikse yapmıştır. Vergiler üzerinde uğraşmıştır. Bugün de bir takım dileklerimiz vardır. Şu verginin cibayet tarzı şöyledir, bu verginin muamele şekli şöyle eksiktir, bu fazladır, şu zordur. Bunu, dilek halinde söylemişizdir. Bunların hepsi ya olacak veya imkân elvermediği için olmayanların esbabı mucibesi söylenecektir. Mesele, o değildir arkadaşlar. Dikkat ediniz, bir kaç seneden beri bilhassa son zamanlarda memlekette iki rüzgâr estirilmektedir, bu rüzgârların hedefi, bu memleketi idare etmek vükünü vicdanlarına ve omuzlarına alan Cumhuriyet Halk Partisinin başına doğrudur. Bu rüzgârların biri, her ne suretle olursa olsun, küçük bir dilekte bulunurken, bu milletin fakrû zarurettten, sefalletten, meskenetten, kazançsızlıktan berbad, bitkin bir vaziyette olduğu mukaddimesini yaparak ondan sonra şu kadar dileği ortaya atmak... Gazetelerde, kahvelerde, her yerde bu budur. Arkadaşlar, açlıktan ölmüş Türk var mı? Türk ne vakit açlıktan öldü? (*Gürültüler*). Mütemadiyen hariçte yapılan, estirilen bir rüzgâr. binnetice sanki bu Hükûmet, bu idare, bu Cumhuriyet idaresi, bu milletle beraber çalışmıyormuş gibi bir propaganda yapıyorlar. Onun için, her arkadaş, her ülkülü partizan; dışarda yapılan bu gibi menfi propagandaların önüne geçilmesini kendine bir ödev edinmelidir.

İkinci rüzgâr : Vergiler, vergiler ağırdır. vergiler şöyledir, vergiler böyledir; vergileri indiriniz. İşte, görüyorsunuz ki, dileklerimizde mevcut işler nazarı dikkate almıyor. Ağır-ları varsa Maliyece, Devletce, Hükûmetce ba-

klıacaktır. Nitekim, geçen sene zarfında bunlara bakıldı. Bir gün bu propaganda şunu yapacaktır: Gûya bu rejim vergileri artırmaktaymış (*Öyle şey yok sesleri*). Yok demekle yok olmaz, halkla temas ediniz, böyle propagandalar vardır (*Öyle şey yok sesleri, gürültüler*).

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyiniz.

SUNGUR (İçel) — Biz burada dileklerimizi açıkca söyleyeceğiz. Bunlar hakkında alacak tedbirler de yine Heyetiniz tarafından alınacaktır. sözümüze mâni olamazsınız (*Gürültüler*).

BAŞKAN — Söz söylemek isterseniz, kürsüye gelirsiniz.

AKA GÜNDÜZ (Devamla) — Bu ağır havaya karşı, müdafaa tertibatı almayı, hem kendi ferdiğ ödevlerimizden, hem de idare heyetimizden, Divan heyetimizden çok rica ederim. Bunları nazarı dikkete alsınlar, biz de aleyhimize yapılan bu propagandalara karşı şahsiğ ve münferid cephe almıyoruz. Tayyare isteriz, vol isteriz şimendifer isteriz, evimize kadar asfalt, patika isteriz, ne bileyim her şey isteriz. Fakat Devlet 10 para yeni vergi koysa feryadı basarız.

VASFİ RAŞİD SEVİĞ (Sivas) — Yüksek arkadaşlar, huzurunda söz söyleyeceğimi düşünmemiştim. Fakat, arkadaşım Refik İncenin bence isabetkâr olmayan mukaddemesi, beni söz almağa sevketti. Sırf, bu mukaddeme hakkmda söyleyeceğim.

Kurultayın toplandığından beri, hiç bir arkadaşımızın en sert, en inatçı cümlelerine karşı bile, hiç bir şahıstan, hiç bir makamdan hiddet gelmediği gibi, hiç bir vekilden dahi böyle bir halin hudusunu görmedim. Buna hepimiz şahid olduk. Ba husus ki, arkadaşımız Şükrü Kaya-nın burada bulunmadığı bir zamanda mevzubahs edilmesini arkadaşımızın kendi inceliğinden beklemezdim. Onun kongreye karşı, kongreden dermeyan edilen fikirlere karşı sinirlenmiş olduğuna şahid olmadım. Jandarmanın meslekten değil, genç Türk çocuklarından olması dolayısıyla Cumhuriyetin, birinci polisi ve jandarma neferi olarak muhabbetten doğan heyecanını fena tevil etmek doğru değildir. Receb Pekerin söylediği gibi sözlü ve dilli bir parti olan partimizde söylenen sözlere karşı kimse sinirle-nemez.

BEKİR KALELİ (Gazi Anteb) — Hazineden

alman gayrimenkullere aid maruzatta bulunacağım.

Dilek encümeninin mazbatasında da yazılı olduğu üzere, bu iş için Parti Grubu bir encümen ayırmıştır ve ben, o encümende mazbata muharriri olarak vazifedardım. Demin arkadaşlarımın sözlerini dinledikten sonra, encümenin şimdiye kadarki mesaisi hakkında, kısacık da olsa, maruzatta bulunmağı Yüksek Heyetin tenevvürü namma faydalı gördüm.

Arkadaşlar hatırlarlar ki, bu iş 1934 senesinin sonlarına doğru teşkil edilen bir encüme havale edilmişti. Bundan evvelki devreye aid olan bu encümen, bir kaç toplantı yapmış ve hâdiseye nüfuz imkânını temin için Maliye ve kâletinden evvelemede bir takım malûmat istemişti. Fakat bu malûmat, encüme erişmeden, araya tatil giriyor ve bu beşinci fevkalâde içtima oluyor ki, bu içtimada tekrar yeni bir encümen teşekkül ediyor. Bu encümenin teşekkülü anında ise, Maliye bakanlığından daha evvel istenilen malûmat gelmiş bulunuyordu. Encümen, evvelki encümenin istemiş olduğu bu malûmat üzerinde etüt yaptı, burada bilhassa şu noktayı arzetmek isterim ki, bu mevzu tahmin edildiğinden daha çok komplike, daha muâlak, daha dağmık ve derleme, toplama isteyen bir iştir. Bunu, hepiniz takdir buyurursunuz. Bununla beraber yine hepinizin pek iyi bildiği üzere muasır medeniyetin feyizlerinden birisi de, nihayet her mevzuun ölçüye, tartıya sokulması imkânını vermiş olmasıdır. Encümenin bütün hedefi de bu mevzuu, evvelâ haddeden geçirmek, ölçüye ve tartıya sokmaktan ibarettir. Biz, bütün fikirlerimizi bu noktada topladık, ve istediğimiz şu oldu: Evvelâ hâdis nedir, şümülü nedir, seyri nasıl takip etmiştir, ölçüsü nedir? ve saire.... Bunları elde ettiğimiz zamandır ki, bu mesele şu zaman başlamıştır, şu seyri takip etmiştir ve bütün bunu takip eden hâdisat şundan ibarettir diyebilelim. Bunun içindir ki, bu defa teşekkül eden encümen bundan bir ay evvelki toplantısında ikinci bir karar verme mevkiinde kaldı. Bu karar da, demin sayın Maliye bakanlığımın, Yüksek Heyetinize arzettiği iki noktayı bakanlıklardan istemekten ibarettir ve bu iki esasm birisi, Maliye bakanlığına, diğeri de Ökononmi bakanlığına aiddir. Filvaki encümenin elinde hâlen bir ihşaf malûmat vardır. Bakanlığın hazırlamış olduğu bu malûmat, cid-

den yüksek bir mesainin muhassalasıdır ve mevzuu nüfuzunuzu temin etmek için oldukça imkân verici mahiyettedir. Bununla beraber şimdi arzedeceğim bu iki esası da, bakanlıklardan aldıktan sonradır ki, Yüksek Parti Grubu huzurunda en hurda teferruatma kadar ve aksak bir noktası kalmamış bir şekilde maruzatta bulunabileceğiz. Burada bilhassa bu noktayı da tebarüz ettirmeliyim: İstenilen bu malûmat lüzumlu mudur, yoksa yerinde olmayan bir işmi dir? Bu esasa girmeden şunu da söyleyeyim. Hâdisenin mahiyeti, iki ana hat, üzerinde toplanabilir. Birincisi, ödenmesi yirmi seneye bağlanan taksitlerin % elli veya % kırkının affedilmesi, ikincisi de, rum emvalinden borçlananların da taksitlerinin diğeri mallar gibi yirmi seneye iblâğı. Bu esası halledebilmek için Maliye bize şu noktaları bildirmek mevkiindedir. Birincisi, 1341 senesinden 1934 senesine kadar vadesi hulûl eden borçlardan yapılan tahsilât miktarı ki şu anda encümen bunun hakkında bir malûmata sahib değildir. Bunların millî emlâk, mübadil rumlardan metrûk olup kalan emlâk, ermeni ve yahudilerden metrûk emlâk, Hazinesinin serbesçe satmış olduğu emlâk diye bir tasnifini de istiyoruz. Diğeri de 2222 numaralı kanunun tarifâtı dairesinde satılan malların tasnifidir. Bunun mahiyetini biliyorsunuz. Bunlar tarla, akar vesaire diye kanunda ayrılmıştır. Buna zamimeten de İktisad bakanlığından umumî buhranın başladığı bilhassa mahsulâtın kıymetinin düştüğü zamanın tesbitini istedik. Biliyorsunuz ki bu mallar o zaman yüksek bir fiatla alınmıştı. Fakat alındığından ne kadar zaman sonra mahsulât fiatı sukut etti. Bilhassa bunların verdiği mahsulât kıymeti piyasa üzerinden ne idi? Bunları salâhiyettar bir ağızdan, İktisad bakanlığımızdan tesbit ettirmek istiyoruz ve neticede satış tarihinden itibaren bilhassa mahsulât düşüklüğü ne vakit başlamıştır? ve bu fiat tefavütünün seyri nedir bunu anlamış olacağız. Maruzatımı şu şekilde hulâsa ettikten sonra zannedirimki Yüksek heyetiniz parti grubunun ayırdığı encümenin bu nokta üzerindeki mesaisine ve işe nüfuz etmiş bir hale gelmiştir.

TARİK US (Giresun) — Şahısları aramaktan vaz geçmelidir.

BEKİR KALELİ (Gazi Antep) — Şahıs meselesi mevzubahs değil.

MALİYE BAKANI FUAD AĞRALI (Elâziz) — Gülerek çıkıyorum ki, Refik İnce asabileşmediğime şahit olsun. Bilâkis Maliyeye göstermiş oldukları alâkadan dolayı kendilerine bilhassa teşekkür ederim. Mürakabe ve kontrol altında bulunduğumdan kendimi daha kuvvetli buluyorum. Yalnız orta yerde anlaşılmadığımız bir nokta var. Her nedense noktai nazarlarımızda birleşmiyoruz. Maliye bir meseleyi tefsir için gönderiyor, bunda sorulacak ne var, gayet açık duruyor, bunu anlamadımız mı, bunu anlamayacak kadar kalm kafalı mız, diyorlar. Diğer taraftan faydalı diye bir usul buluyoruz ki, celbettığımız mütehassısların raporlarında da tavsiye edilen bir usuldür orta yerdeki teşevvüşü kaldırmak için en faydalı zannetdiğimiz, Avrupadaki tetkikatımız ve hattâ kendi gördüğümüz usullerle iş yapmak istediğimiz zaman aferin beklerken, muahaze oluyoruz. Bu usulü koymamızın sebebi, eshabı mesalih gerek bizzat - ekserisi böyledir ya kendisi gelir yahut avukatı veya takipçisi vardır - şurada, burada herhangi bir suretle dosyaları mütalea ediyor. Şurayı Devletçe dava ikame ederek, mükemmel delâille karşıma çıkıyor. Al sana netice.. pek güzel hatırlarsınız ki haznede bir Metr Salem hâdisesi oldu. Zannediyorum ki, bunu tamamile bilirsiniz. Aşikâr olarak müdür muavinile görüşmüş ve para teklif etmiştir. Sebebi: serbestce girebiliyor, konuşuyor. Bütün bu hâdiseler olduğu zaman, bunları men için tedbir aldıkça, arzettiğim gibi mütehassısların raporundaki tavsiyeyi, Avrupada gördüğümüz usulü tatbik ettikçe, takdir edilmemizi bekliyoruz. İşleri düzene sokabilmek için bir usul koymuşum, evrakın bir parçasını en büyük makam olan Heyeti teftişiyeye bağlamışım, Teftiş heyeti reisini bu işe memur etmişim, bir müracaat kalemi kurmuşum. Buna da dokunuyorlar. Diyorlar ki, kadroda yoktur, başka yerden kâtib alıbdâ bu işle meşgul etmeğe ne hakkı vardır? Buna cevab olarak şunu deyəbilirim ki, her hangi bir memuru bir işte istihdam etmek - elverir ki o iş Devlet hizmeti olsun ve amme hizmetinin hüsnü temşiyetine delâlet edecek bir şey olsun - hakkımızdır. Bendeniz, bu usulü tatbik ettiğime müteessif de-

ğilim, devamıma da şiddetle taraftarım. Divanı muhasebatta da, bunu tatbik etmişim, büyük dedikoduların önü almıştı. Şimdi de, Refik İnceden başka şikâyet eden yok. Şu usulün vazından dolayı bir teahhür olduğunu madde tayin ederlerse maalmemnunıye onu da tetkik ederim.

Maliyede öyle hâdiseler oluyor ki, her hangi bir işi - başımızı ağrıtmak istemiyorum - muhtelif adamlar takib etmektedir. Avukatlar vardır, mücehhezdirler, müracaatla münakaşa etmektedirler. Netice itibarile bakıyorsunuz ki, Maliyenin başına iş çıkmaktadır. Neme lâzım, işini takib ettirmek istiyorsan, Müracaat kalemi vardır, kalemi şikâyet edeceksen Heyeti teftişiyeye kapısı açıktır, Vekile gidebilirsin. Bendeniz, bu usulün iyiliğine kaniim. Heyeti Celile de eminim böyle takdir eder.

Bir arkadaşım kazanç vergisinin icar üzerinden alınmasını teklif etmişlerdir. Bunu Dilek Encümeninde de söylediler. Kendilerine orada da, arzetmişim. Demin de, huzuru âlinizde söylediğim gibi icar üzerinden alınması, eskiden tecrübe edilmiş bir çok sui istimalâta yol açacağı, ve verginin mütehavvil bir mevzua istinad etmesi, gerek mükellef, gerekse Hazine menfaatine uygun gelmeyeceği, tahakkuk etti. Yine vukubulan dilekler üzerinedir ki, bu, iradı gayrisafiye çevrildi. Bu maruzatın Encümende dahi mazharı kabul oldu. Encümen, o arkadaşım talebini kabul etmedi. Bendeniz iradı gayrisafinin, icara her halde müreccah olduğu, kanaatindeyim. Bu gün her hangi bir arkadaş, bundan müşteki ise, müracaatta bulunsun, ertesi sene tadili ciheti tetkik edilir. Umumi olarak, icar karinesinden, iradı gayrisafi tercih edildi ve daha faydalı olduğuna kanaat ettik. Diğer arkadaşlarımız da bunun aksini düşündüklerine kani değilim.

Motörlü değirmenlere gelince: Bazı köylerde sırf köylünün ihtiyacını temin etmek üzere kurulan motörlü değirmenler vardır. Encümende arzetmiş olduğum gibi, muamele vergisi Büyük Mecliste konuşulurken, beş beygir kuvvetindeki değirmenler bundan muaf tutulmuştu. Ondan yukarı kuvvei muharrikelerin müstesna olması için, karar ittihaz edilmişti. Şimdi orta yerde böyle bir kanun varken mevzubahs olan mesele hakkında, bunun aksine bir karar verecek olursak suiistimale kapı açarız. Arkadaş-

mızın mevzubahs ettiği meselede, deniliyor ki, köylü buğdayını sırtında getirdiği, vakit bile bundan muamele vergisi alırız. Vergi köylünün ihtiyacı zatisini istihdaf etmediği için, cidden tetkik mevzuudur. Bunun üzerinde yapacağımız tetkikler neticesi bunu temin edebilecek, su-iistimale mâni olacak, bir kayıd bulursak Büyük Meclis huzuruna gideriz.

Emvali gayrimenkule meselesi: 1931 senesinden sonra satılan emlâkin dahi evvelkiler gibi, 20 seneye iblâğı için, bir kanun teklifini bir arkadaş arzu ediyor. Biz zannediyoruz ki, bunda bir zaruret yoktur. Evvelki kanunlardaki 20 seneye iblâğın sebepleri malûmdur. Fiatlar düştü ve bu düşkünlükten sonra borçların tahfifi maksadile taksitlerin 20 seneye iblâğı kabul edildi. 1933 te mal satın alan adam için, böyle bir vaziyet varid değildir. Neden, 20 seneye iblâğın istiyorlar? Bundan sonra fiatların düşeceğine dair bir şey mi biliyorlar, bir emaremi vardır? Diğerleri hakkındaki zaruret, bunlar hakkında gayri variddir.

Sonra asıl meseleye gelince; emvali metruke-den taksitle mal alanlar hakkında, yapılacak kadar kolaylık yapılmıştır. Bundan fazlasının yapılması için zaruret var mıdır, yok mudur? Bu esasa girmek istemiyorum. Yalnız mademki, Parti encümenine havale edilmiştir, encümenin kararını bekleyelim.

Bay Hikmet arkadaşımın bir sözü var ki, hakikaten beni biraz incitti. Demek istiyor ki, siz tecil kararı vermezseniz Maliye vekâleti bu encümenin istediği malûmatı toplamaz ve borçlulardan da taksitleri alır. Demek istiyor ki, Maliye vekâleti samimî değildir. Arkadaşım Bay Bekir kendisine cevap verdiler. Encümenin istediği malûmatı tamamiyle arzettim. Hatta demin arzettiğim gibi, encümenin arzusunu tatmin etmek için yanlışlık veya noksan olmasın diye istenilen malûmat cetvel halinde tabetirilmişdir.

Kendileri de, emniyet buyursunlar ki, encümenin arzusu, büyük bir alâka ile karşılanmış, yanlışlık olmamak üzere tabettirilmiş, müstacel olmak üzere tebliğ edilmiştir; fakat, Bay Hikmetin buyurduğu gibi, bunları bir haftada, yirmi günde getirmeğe imkân yoktur. 925 ten 935 e kadar on senelik muamelenin heyeti umumiyesini ayrı ayrı olmak üzere tetkik etmek, üzerinde ayrı ayrı uğraşmak lâzımdır. Bunun

derhal gelmesine imkân olmadığını kendileri de, teslim buyursunlar. Fakat, Maliye vekâletine tahsil salâhiyetini vermezsek, o da fırkanın istediği malûmatı aylarca getirmez yolundaki fikirlerini tashih buyursunlar.

Bendenizin arzettiğim, bütçedeki müşkülâtır. Orta yerdeki vaziyet şudur ki, bu arkadaşlardan bir kısmı tapuya raptedilmemiştir. Usul şudur. Müşteri evvelâ birinci taksiti verir, öbirlarini mukassatan vermek üzere tapuya raptolunur, ihale olunduğu vakit, tahsilât yapılmamış, binaenaleyh tapuya da raptedilmemiştir. Tapuya raptolunmadığı için ihalenin feshi ve malm ellerinden alınması lâzımgeliyordu. Arkadaşlardan biri; bunların ihalelerini feshetme, 15 teşrinievvele kadar müsaade et, dediler. Kabul ettim ve yazdım. Sonra 25 teşrinisanıye kadar müsaade et, dediler, ona da, peki dedim. Sonra gene müracaat ettiler; müterakim taksitlerin beş sene tecilini istediler. Ona da peki dedim. Belki, bu müsaadelerle salâhiyetimi tecavüz ettim. Ancak, arkadaşlara diyebilirim ki, bütçe tevazünü endişesi bütün mülâhazaların fevkinde olması itibarile sizin bana müzahir olcağımıza hiç şüphem yoktur. Yalnız, bu taksitlerin böyle idarî olarak, beş sene tecil edilmesini kabul ettiğimizi göz önüne alarak, bir de ayrıca bu taksitlerin tehir edilmesi hususunda ısrar etmemelerini rica ediyorum. Çünkü, aşağı yukarı bir milyonluk bir meseledir (*Müzakere kâfi sesleri*).

HAKKI TARIK US (Giresun) — Yalnız bir sual soracağım. Bu tecil, Grup komisyonunda işin halli, nihayet bir aylık zaman istiyor demektir. Acaba, bu müddet içinde ne kadar paranın tahsil edilmemiş olması lâzımdır.

MALİYE BAKANI FUAT AĞRALI (Elâziz) — 935 senesi için konuşuyoruz. Meclis zanetmiyorum ki, hazirandan sonra hali inikatta bulunsun. Tabiiğ bütçeyi müzakere ettikten sonra bermutat tatilini yapacaktır. Parti encümenine biz şimdi malûmat toplayıp arzetmek için müstahzar dahi olsak, bu iş teşrinisaniden evvel halledilmeyecektir. Binaenaleyh, senenin altı ayı geçmiş olacaktır.

REFİK İNCE (Manisa) — Bendeniz Şükrü Kayanın cevabı için söylemişim. Hakikaten olmaması lâzım idi. Binaenaleyh, kendilerinden özür dilerim.

GENEL SEKRETER RECEB PEKER

(Kütahya) — Arkadaşlar, bizim Devletimizde çok önemle üstünde durduğumuz bir değerli esas vardır. Hazne hakkının yurddaşlar tarafından ödenmesi ve Hazne elile yurddaşım ödeme takatının zorlanmamasıdır. Bunun ikisi tabikat sahasında birbirinin yanında, birbirine tam zıd, fakat her iki bakımdan da çok ehemmiyetli bir şeydir. Yurddaş, Hazne hakkını her ihtiyacın üstünde bir borç gibi ödeme terbiyesinde en ileri dereceye varmış olmalıdır, bu, bir.

Onun yanında Hazne, yurddaşım hakikaten ödeme kabiliyetinin dışında olan vaziyetinde, onu, sarsalamamalıdır, bu iki. Bunlar yan yana gelince, hangisinin daha mühim olduğu güç izah olunacak derecede ehemmiyetli bir mesele çıkar.

Bu konuştuğumuz emvali metruke meselesi, arzettiğim gibi iki taraflı ve önemli bir bahse temas ediyor. Onun için duygularımı arz etmeyi borç bildim. Mesele, iki bakımdan mütaleaya değer. Birisi asıl bakımdan, öteki usul bakımdan. Yurddaş alıcı sıfatile Devletin usul tahtında satmış olduğu bir malı almış ve ödeme şartına arzusile imzasını koymuş. Zaman geçmiş, umumî imkânlar değişmiş, Devlet bu değişikliği çerçevesine sığan tarzlarla derecelendirmiş. Buna rağmen alacaklarını alamamış. Bu arada 8 taksiti 12 ye, 12 yi 20 ye çıkarmış. Fakat bu da değil, şimdi şöyle diyorlar : O zaman yurddaşım o günkü şartlar içinde ödemeyi borç olarak kendi ihtiyarile kabul ettiği rakam o kadar çoktu ki; diğer bir tabirle bu günkü şerait o kadar değişmişti ki, kalanları silelim.

Bir Devlet hayatında bunların hepsi vardır. Zaman olmuştur ki, Devletlerin 24 saat içinde parası kısa bir zamanda sıfıra inmiştir, Devlet için bu da, hayati ehemmiyeti haiz bir şey değildir. İş, bunlara karşı soğuk kanlılıkla tedbir alabilmektir. Her şeyin bir çaresi vardır. Devlet ne nisbette cesaretini, soğuk kanlılığını muhafaza ederse her bozuk vaziyetin tedbirini bulur ve içinden çıkar. Bu, bu mikyasla olmamakla beraber nihayet valörün değişmesinin doğurduğu bir mesele olarak kendisini göstermiştir ve Devletin, her gün iş başında bulunan cihazları, o cihazlar içindeki Kamutay Parti grubu bunu kendine iş edinmiş ve incelemek için bir komisyon teşkil et-

miştir. Komisyon işi tetkik halindedir. Hiç bizim iddia edemeyiz ki, Parti Grubunun mühim olarak kendine verdiği bu ödevi yerine getirmemek için, komisyon, sunî olarak gecikmiş olsun (*Hava sesleri*). Bunu söylemeğe imkân yoktur. Eğer bu imkân hâsıl olursa bütün işlerde zencirleme ve karşılıklı bir emniyetsizlik mevcut demektir ve iş yalnız bununla da kalmaz. Devletin binbir çeşid meselelerinde de tezahür eder. Böyle bir iddiaya imkân yoktur. Şu halde bunu, Partinin Kamutay Grubu iş edinib Encümene vermiştir, tetkikma devam edilmektedir. Şimdi deniyor ki, o tetkikat devam ededursun, biz o tetkik neticesinde müsbet mi, menfi mi olacağı belli olmayan şıklardan Devlet Haznesi aleyhindeki muvakkaten kabul ederek Kurultay kararı halinde neticelendirelim.

Bu isteyişi, başta arzettiğim iki esastan, ne alıcının ödeme terbiyesini bozmak hususundaki millî borcumuza, ne de Haznenin menfaatini unutmamak lüzumuna dayanarak her iki bakımdan da doğru, uygun bulmam.

Şimdi arkadaşlar, başka bir noktaya geçiyorum. Sonra gene bu esasa geleceğim. Muammer arkadaşımız bir teklifte bulundu. 1931 senesine kadar olanları siz 12 den 20 ye olarak taksitlendirdiniz. Şimdi 933 ten beri olanları da indirin diyor. İşte, bu, demin dokunduğum yurddaşım Devlet borcunu ödeme terbiyesinde lâübalilik telâkki olunabilecek şekillere girmenin nerelere kadar varabileceğini gösteren bir misaldir (*Bravo sesleri, alkışlar*).

Muammer arkadaşımızın fikrine göre, bundan sonra gene Kurultaya gelince, haydi bu defa da 1935 e kadar Hazne borçlarını tenzil, veya ödemeyi bilmem şu kadara kadar temdid istenecek.. Bunun sonu neye varır?

Arkadaşlar; Devlet hakkını almak için, vatandaşım sade malmı satmaz. Hatta Devlet denilen müessese ceza için kanun yolu ile vatandaş ipe çeker, asar. Devlet alacağını tahsil için, Haznenin elinde bulunan kuvveti, müeyyideyi elbette istimal edecek, elbette borçlusunun malmı satacaktır.

Arkadaşım demin bana söyledi. Ben de kendilerine cevap vermiştim. Şimdi arkadaşımı kendi fikrile ilzam etmek isterim.

Dediler ki, 931 de kriz vardı, kriz 931 de değil, 933 te de devam ediyordu. İyi ya

demek ki, borg, kriz içindeki şerait nazarı dikkate alınarak, bu cihet düşünülerek yapılmıştır. Bu gün, bunun yeniden üzerinde durulmasına ne lüzum vardır. Bu mantıkla, vatan-daşı Devlet alacağını ödemeye teşvik edici bir teklifte bulunuluyor, demektir. Millet ve memleketin en yüksek kararlarını verecek vaziyette bulunan bu Parti, böyle yüce bir heyet, bu gibi duygular karşısında daima uyanık bulunmalıdır. Hiç şüphesiz ki siz de uyanık bulunuyorsunuz.

Şimdi şu neticeye varıyoruz: Encümeninden başka arkadaşlarımızdan bazıları buyuruyorlar ki, Grup encümeninde çalışılardursun neyama o çalışmayı tazyik için haleti ruhiye bu olacaktır, biz Hazine aleyhinde bir karar alalım. Maliye bakanı dediler ki, bu varidat, bütçeyi yükseltmekte ve yıllık geliri 4 milyonu bulmakta idi. Halbuki, yaptığımız taksitleri uzatma ile bu sefer bir milyona indi. Kamutayda müzakeresine başlayacağımız, 1935 bütçesinde bu meselenin bir milyon liralık bir tesiri vardır. Maliye Bakanı arkadaşımızın söylediği gibi sanayileşmek, bayındırlık, Milli Müdafaa gibi işlere ayırdığımız paraların hepsi bu yaptığımız bütçe içinde iken, bunun bir milyonunun tam hesab yapılmadan indirilmesi doğru değildir. Grup encümeninde tetkik edilmekte olan bir işi oraya bırakmayarak çabuk elden siliverelim... Bunu yapamayız. Evet, yaparız, fakat akli selimin, Devlet düşüncesinin bizi böyle bir karara vordürmamasını rica ederim. Arkadaşlar; bazı usul noktaları vardır ki, bunlar da işin aslı kadar önemlidirler. Biz bir Kurultayız. Nihayet bir dilek kararı alacağız. Bu karar da, diğer yüzlerce çeşitli kararlardan biri olacaktır. Dilek demek, Kurultayın behemehal yapılmasını emrettiği bir karar demek değildir. Devletin cihazları üstünde olan ve Kurultay denilen hüviyet; kendi düşüncelerini, memleketin umumî havasından aldığı fikirleri dilek olarak telkin ve naklediyor demektir. Yoksa bunun yapılmasını muhakkak isterse bizim usul-lerimize göre o vakit Devlet mefhumu bozulur. Halbu ki biz Devlete, onun teşkilâtma, onun otoritesine en çok ehemmiyet veren Partiyiz.

Kararı aldık, bu, bir dilektir; icra kabiliyeti varsa bunu yaparız. Nihayet kurultaya gönderilmiş ve dosyalar arasında saklanmış dilekler içinde şu veya bu dilek olabilir. Meselâ bir hafta evvel encümenine sunduğumuz dosyalar gi-

bi, bir kısmı yapıldı; yapılmasına imkân vardı; fakat, şu ve şu da yapılmadı; çünkü yapılmalarına imkân yoktu denir. Fakat iş bununla da kalmaz. Bir takım tek yurddaşlar Partinin katî bir karar almadığını bilmezler. Konuştular, konuştular koskoca Parti bir karar verdiği halde bunu yapamıyorlar, demezler mi? Biz bunu da dedirtmek istemiyoruz. Bir karar alabiliriz. Fakat, dediğim gibi alman bu kararın icra kabiliyeti olmazsa, Meclis bunu yapmazsa işi zorlayıcı noktadan da, bu kararı faydalı bulmam. Nihayet faydalı bulduğum şudur ki, bir defa Partimiz şu işe ehemmiyet vermiştir, bu kürsüde bu mesele konuşulmuştur, bu bir hava yapar. Partimizin bir Kamutay grub teşkilâtı vardır, teşkilât bu havanın tesiri altındadır, onlar bir netice alacaklardır. Maksat tamamen hâsıl olmuştur. Yok bir karar alacağız ve o kararda; Partinin komisyonunda bu iş için bir karar verinceye kadar Hükümet bu verginin tahsilini kesin diyeceğiz... Arkadaşlar, Hükümet tahsilâtı kesebilir mi? Kamutay bir kanun yapmadan, Hükümet, yurddaş şu ve bu taksitlerini ödemesin, Kurultayın kararı vardır, otomatik olarak tahsilât dursun, diyebilir mi? Kurultayın zamanı bittikten sonra, Hükümeti murakabe eden Parti Grubu, böyle bir şey olunca, o Hükümeti yuvalar. Devletin yapmaya mecbur olduğu hakkı takipten sarfılmaz ederse, Hükümet, mesul olmaz mı? En samimî yoldan yürüsün, Hükümet buraya kanun getirsin denilirse, arkadaşlar kanunda ne diyecek, böyle bir mesele var, tetkik olunmaktadır. Tetkik zamanına kadar alacakları almayalım. Farzedelim ki o komisyon icab eden cetvelleri yaptı, malûmat topladı ve nihayet Gruba geldi grub dedi ki, hayır, af meselesi asla mevzubahs olamaz. Tamamını ödeyecekler. Aradan bir sene geçti. Bunları geçen senekile beraber verecekler, dendi. Şimdi gel bakalım, iki taksiti birden ver.... Nasıl diyebiliriz bunu? Devlet denilen müessese böyle zikzaklı yoldan giderek bunu nasıl diyebilir? Hulâsa, asıl bakımdan, ve usul bakımdan, tatbikat bakımdan, akli selim bakımdan bu böyledir. Zaten bizim Yüce Kurultayımız; Meclisimiz ve Parti Grubumuz gibi heyetlerden yanlış bir iş çıkmasına imkân yoktur. Fakat nihayet konuşuyoruz, danışıyoruz. Belki bugün ben yanlış düşünebilirim. Amma hep birden doğru yolu buluruz. Benim arkadaşla-

rima doğru yol olarak güdülmesini söyleyeceğim tek yol; Parti Grubuna verilmiş olan meselelerin Grubtan çıkacak hal şeklinin en doğru şekil olacağını ifade edip dilekler bahsım müzakeresinin bu safhasını kapamaktır. (*Bravo sesleri*). Yoksa encümenin ve bazı arkadaşlarımın dediği gibi şu ve bu şekilde Haznenin hakkını ödemek hususunda yurddaşın siyasi terbiyelerinin en büyüğü olan ulusal Haznenin borcunu ve hakkını ödeme terbiyesini bozacak bir mecraya girmiş oluruz. Bundan kaçınalım (*Alkışlar*).

BAŞKAN — Encümenin noktai nazarı var.

DİLEK ENCÜMENİ BAŞKANI MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Encümen, ehlî hayvanlar vergisini Kurultay bu sene, mutlaka karar altına alsın demedi. Partinin Kamutaydaki grubu bu işi tetkik etsin dedi.

Esas hakkında Maliye bakanına, usul cephesinden de, Genel Sekretere cevab arz etmiş oluyorum. Biz, ehlî hayvanlar vergisinin tenzili hakkında Kurultay Heyeti Umumiyesinden karar istemedik. Bir temenni - hattâ sarahaten bir temenni de izhar etmedik - ile, Parti Grubu bir taraftan bütçe cephesinden, diğer taraftan da bu şikâyetlerin ağırlığı noktasından, bu işi tetkik etsin dedik. Zannediyorum ki, raporumuz gayet sarihtir. Müsaadenizle okuyayım (*Hacet yok sesleri*).

GENEL SEKRETER RECEB PEKER (Kütahya) — Hayvan vergisinden ben bahsettim.

MÜMTAZ ÖKMEN (Devamla) — Maliye bakanına cevap olarak arz ediyorum. Geliyorum millî emlâk taksitlerine; bu hususta da raporda sarahaten söylediğimiz gibi, izhar ettiğimiz yalnız bir temennidir. Onu da niçin arzettiğimizi müsaadenizle söyleyeyim. Maliye bakanı, şimdi burada söylediği gibi, encümende de Manisa saygınlarımın müracaatı üzerine Ege havalisindeki alacağın üzüm mevsimine tehirini emretmiş (*Ne hakla sesleri*). Ege havalisindeki alacağı üzüm mevsimine bırakan Maliye bakanı, Trabzondakini fındık mevsimine, Ankaradakini buğday mevsimine, niçin tehir etmesin? Eğer kabili tehirse, umumî olarak tehir edilsin. Bununla beraber arkadaşlar, encümen bu iş üzerinde de katî bir şey söylememiştir. Mademki, Partinin Kamutay Grubunda teşkil edilen Komisyon da, şikâyetler üzerine kurulmuştur; bu meselelerin burada o kadar uzun münakaşasına ma-

hal yoktur.

Şüphe yok ki, o encümen, bir an evvel bir karara varmak zeruretini, bu müzakerelerden ilham alarak, kendisinde hissedecektir. Mesele kendiliğinden halledilmiştir (*Bravo sesleri, alkışlar*).

GENEL SEKRETER RECEB PEKER — Şu veya bu karara değil, her hangi bir karara varacaktır.

M. ÖKMEN (Ankara) — Evet her hangi bir karara..

HİKMET BAYUR (Manisa) — Prencip meselelerinde Genel kâtib arkadaşımızla tabiiğ hemfikirim. Bir Hükümet, bir Devlet, alacağını almakla mükelleftir. Halk ta Hükümete olan borcunu vermekle mükelleftir. Bu birinci prensip, birinci nazariyedir.

İkinci bir prensip, ikinci bir nazariye daha vardır. Kendisile bunda da hemfikirim. Bu da, o halkın takatını geçmemektir, tediyeye kabiliyetini aşmamaktır. Bu işte benim bu kadar cesaretle ısrar edişimin sebebi, uzaktan ve yakından hiç bir alâkam olmadığı halde, bunun mutlak surette doğru olduğuna kanagat getirmemdir. Bu kanagat, bende olduktan sonra, bunun için mücadele etmek zarureti vicdaniyesini duyarım. Şimdi istenilen taksit, bu gün istenilen taksit, bir çok yerlerde, o malın umum kıymetinden fazladır, inkâr edilmez % 5 mi, % 20 mi fazla olduğu hakkında, münakaşa vardır. Bizim kanagatımızın doğru olmadığını iddia etmek imkânı yoktur.

İkinci bir mesele vardır; boyuna Manisa mebusları deniyor. Ben tesadüfen Manisa mebusu olmasaydım da bir Konya mebusu olsaydım, aynı müdafaayı orası için de yapacaktım. Burada Manisa, Konya ve Erzurum yoktur.

Şimdi istediğimiz şey neye varıyor? Bu komisyon, her halde Meclis yeniden toplandığı zaman, yani teşrinisani başında, bu malûmatı alması lâzımdır. Şayet, teşrinisanide bu malûmat toplanmamış olursa, olmaz. O vakte kadar, temin edilmelidir. Görülüyor ki, aradan altı ay geçiyor. Esasen bu babdaki tahsilât mahsul satıldıktan sonra yapılıyor. Mahsul kânunuevvelde satıldığına göre, makul olarak para gene bu zamanda alınacaktır. Binaenaleyh, bu gayet tabiiğdir, filen de bir ihtilâf yoktur. Maliye, bu tahsilâtını biraz daha uzatmış. Hakikat budur, bundan Maliye bir şey

kaybetmez. Esasen, malî senemiz gelecek senenin haziranına kadar gidiyor. Bendeniz bunda bir mahzur görmüyorum. Bu, zaten mahsulün satış zamanı yapılacağı için, bu zaman biraz geniş tutulduğu takdirde o vakte kadar da Kamutay kararını vermiş ve mesele halledilmiş olur. Kurultayın vereceği bu kararın neticesinden yüzde yüz, yüzde beş yüz eminim. Çünkü bu sene istenilen taksit, mal piyasaya çıkarsa edeceği kıymetten fazladır. Bir mülkün kıymeti bir adamdan 20 kere almacaktır. Bu noktada ihtilâf görmüyorum. Prensibde de, ihtilâf görmüyorum. Maddeten de ihtilâf yoktur. Yalnız, Maliye vekâletince derhal tahsil edilsin, diye tamim yapılmıştır, iş ondan çıkmıştır. Maliye vekâleti tamimi yapmamış olsaydı bu hal meydana gelmezdi. Behemehal bunları sıkıştırmız, deniliyor. Eğer, o mal, bu gün satılrsa bir taksit bedelini bile bulmaz. İstenilen iş o kadar basittir ki, bu tamim geri alınmasın, veyahud icrası biraz tehir edilsin. Biraz insaf ve hesap işidir, ölçü işidir.

MALİYE BAKANİ FUAD AĞRALI (Elâziz)
— Orta yerde, Bay Hikmet arkadaşım diyor ki, zaten bunların tahsil zamanı mahsulün satış mevsimidir. Bunların tahsil zamanı hangi tarihte satılmıylarsa, ertesi senenin o tarihindedir. O gün geldiği zaman, kendisinden bir taksit isteniyor. Huzurunuzda itiraf ediyorum ki, eğer bir kusur yapıyorsam, aşikârdır ki idarî olarak yapıyorum. Bu hususta Encümen reisinin dahi tarizine uğradım. Ben vazifemi zamanında yaptım. Bu gün orta yerde duran tahsilât cetvelleri de gösterir ki, daha senenin ikinci, beşinci aylarında tahsilât yekûnu 500 - 600 bin liraya varmıştır. Geri kalanı senenin yedinci, sekizinci aylarına yükleriz, tahsilâtı yaparız. Mesele tamam olur. Ortada bir şikâyet yoktur.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Dilekte vardır.

MALİYE BAKANİ FUAD AĞRALI (Devamla) — Maliye Bakanlığında gelmiş bir şikâyet evrakı yoktur. Onun içindir ki, Manisa bağları böyle tutulmaktadır. Bu suretle dava oraya munhasır kalmaktadır. Defterdar bize soruyor, bu vergi affedilecekmiş, biz tahsilât yapamıyoruz. Buna karşı, Maliye Bakanlığı mecbur oluyor, diyor ki, böyle bir kanun size tebliğ edilinceye kadar tahsilâta devam edecek-

siniz.

GENEL SEKRETER RECEB PEKER (Kütahya) — Arkadaşlar; bu gibi meselelerde psikolojik olarak durum noktası şudur; onun için tekrar söz alıyorum.

Halkın veremeyeceği bir şeyi, ondan demin arzettiğim kaideyi zıddı olarak, zorla almak tarafında olanlar da vardır. Halktan takatı olmadığı bir şeyi almalı, diyenleri iltizam edenler de vardır. Bu iki karşılıklı vaziyetin psikolojik tarafını bulmak gayet güçtür. Fakat ne çareki, arkadaşım Bay Hikmet Bayurun buyurduğu gibi, herkesin samimî olarak, vicdanî kanağatı ne ise; müsbet veya menfiğ, lehte veyaaleyhte olsun, onu cesaretle söylemesini bir vazife bildiği için, bu işin üzerindeki yanlış telâkkiyi tashih etmeği bir borç bildim. Arkadaşım Bay Hikmet Bayur diyor ki (Bütün prensiplerde mutabıkız; yalnız bir nokta vardır onu ben biliyorum). O da bu sefer bir taksit almırsa bu taksit, bütün malın heyeti mecmuasının yekûnu kadar bir para tutacağı noktasıdır. Zaten meselenin özü bundan ibarettir; mesele böyle midir, değil midir? Bu mikyasta mı, hangi mikyasta almırsa, yahut Devlet almazsa, Devletin hukuku mu, yoksa yurddaşın hukuku mu ayak altına alınmış olur? Asıl meselenin halli, bu noktanın aydınlanmasına bağlıdır. Kamutay Grubu komisyonu da işte bunun için kuruldu. Maliye aylarca hesapları bunun için hazırladı, cetveller yığıldı. Bunların hepsi görülükten sonradır ki bir sonuca varabiliriz. Bizim Hikmet Bayura sânih olan bir kanağat vardır. Eğer hepimiz o kanağatta olursak böyle bir müzakereye zemin kalmazdı. Mademki işleri hep beraber konuşuyoruz ve bir sistem içindeyiz. Bu sistem içinde kanağatlarında samimî olan arkadaşlar düşündüklerini söyledikten sonra ona göre ekseriyetle bir hakikate varıp bir netice bulalım.

Çalışma mekanizması içinde bir neticeye varmadıkça zihnimizdeki bir fikri hepimize mal etmemin maddeten ve manen imkânî yoktur (Alkışlar).

İBRAHİM METE (Seyhan) — Müsaadenizle, buradan bir sual soracağım: Bu gibi mülkleri, evleri yananlar almamıştır. Bunlar devde kulak kalır. 10 bin liraya mülk alıp ta, 100 bin liraya satanlar, biz maliyeyi aldattık, bunun fazlasını iade edelim dediler mi? (Bravo sesleri, alkışlar).

BAŞKAN — Arkadaşlar, üç taktır var ki, bunlarda, Kurultaydan karar, istenmektedir, fakat, Büyük Kurultay, kabul ettiği programla, direktiflerini vermiştir. Bay Receb Peker de izah ettiler.

Bunlar ise kanun mevzuudur. Ben bunları, temenni mahiyetinde buluyorum ve reye koymuyorum. Raporun Finans bakanlığı ile ilgili kısmı üzerindeki müzakerenin kifayetini reye koyacağım. Müzakereyi, kâfi görüyor musunuz? (*Kâfi sesleri*) Müzakere kâfi görülmüştür.

MALİYE BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

Bu Bakanlığa aid dilekler Bakan Fuad Ağralı olduğu halde komisyonda görüşüldü.

Bazı İl kurumlarınca arazi, bina, kazanç vergilerinin miktardan tenzilât istenmektedir. Verginin aslından indirme isteyen bu dilekler yerinde görülmemiştir. Vergi kanunlarının, milletin, ödeme kabiliyetile mütenasip olmasını prensip olarak kabul eden, Parti programımızın bu prensibine uyararak, dört sene evvel bu vergilerde çok esaslı indirmeler ve düzeltmeler yapıldığından, bu vergilerin esasından tenzilât istemek doğru görülmemiştir. Usule aid olan dilekler şunlardır:

1 - Arazi vergisi:

Antalya, arazi vergisinin toprağın yetiştirdiği mahsullerin kıymeti esas tutularak tesbit edilmesini istemektedir. Bir toprak üzerinde her zaman aynı mahsul yetiştirilemeyeceğine göre vergi esasının daima değişmesini mucip olan böyle bir usul muvafık görülmemiştir.

Aydın, İzmir, Samsun, İçel, Kayseri, Kırklareli, Erzurum kurumları arazinin yeniden tahririni istemektedir. Türkiyede bütün araziye tahrir ettirmek Maliye Bakanlığının hedefidir. Bu işe başlanmıştır. Sıra ile her yerde tahrir yapılacaktır.

İçel, tahrir görmemiş arazi vergisi hakkındaki tenzilâtın, 1933 senesine kadar tahrir görmüş yerler bakayasma da, teşmilini istemektedir. Tenzilât işini mütemadiyen uzatmak ve teşmil etmek doğru görülmemiştir.

Ankaraya bağlı Küçük Yozgadam, yeniden yapılan tahrir üzerine vergi alınması isteği tabiiğ bulunmuş ve Bakanlığa hemen emir verileceği söylenmiştir.

2 - Bina vergisi:

Antalya, çift damlarından vergi alınmamasını istemektedir. Köylerde ve çiftçiye aid bu nevi binalar esasen vergiden muaftr.

Kastamonu, bina ve arazi vergilerinin mirasçılardan ayrı ayrı tahsilini istemektedir. Ölmüş bir adama aid bir bina, mirasçılara intikal ettirmek şartile, bu teklif kabul edilmiştir ve esasen böyle olması lâzımdır.

Erzurum, Kastamonu, binaların yeniden tahririni istemektedir. Kadastro işine Bakanlıkça tedricen devam edilmekle beraber kanun her mükellefe bina kıymetlerinde yüzde on beş tenzellül vaki olduğu takdirde yeniden tahrir talebi hakkını vermektedir. Bu sebeble mükellefin mağduriyeti varid olamaz.

Samsun, köy evlerinin vergiden affedilmesini istemektedir. Köylerde, iradı gayrisafisi yirmi beş liradan aşağı binalar esasen vergiden muaftr. Köyde, bu kıymetten fazla bina, ancak pek az olarak bulunabilir. Bunun için kanunun değiştirilmesine lüzum yoktur.

3 - Kazanç vergisi:

Manisa, kazanç vergisinin icar bedeli üzerinden alınmasını istemektedir. Her sene değişen ve muvazaaya gidebilen icar bedelleri üzerinden vergi alınması adilâne görülmemiştir.

Bursa ve Kütahya muhtar ve kır bekçilerinin kazanç vergisi alınmamasını istemektedir. 20 liraya kadar, olan kazançlar vergiden müstesnadır. Bu, maksadı temine kâfidir.

Aydın ve Tekirdağ, motörlü ve küçük değirmenlerden vergi alınmamasını istemektedir. Bunların tamamen vergiden affi büyük değirmenleri izrar edeceğinden bu dilek onaylanmamıştır.

4 - Muamele vergisi:

Kastamonu, çeltik dinklerinin vergiden affini istemektedir. Beş beygir kuvvetine kadar olan değirmenler vergiden muaf olduğundan su ile müteharrik olan bu dinklerin vergiye tâbi olmaması tabiidir.

5 - İstihlâk vergisi:

Kastamonu, Kayseri, Maraş, tabakhanelerden istihlâk vergisi alınmamasını istemektedir. İktisad vekâletince yeni kanun lâyihasına muamele vergisine tâbi olmayan sınaî müesseselerin istihlâk vergisile de, mükellef tutulmayacakları hakkında bir madde konulmuştur. Bu su-

fetle, bu arzu yerine gelmiştir.

6 - *Tasfiye kanununa aid işler:*

Manisa, vergi bakayasının affine dair olan kanunun 937 senesi nihayetine kadar teşmilini, Aydın, arazisi tahrir edilmeyen yerlerin bu affe ithalini, Samsun, bu kanun müddetinin daha bir sene temdidini istemişse de aplerin uzun ve gelecek senelere teşmilini isteyen bu dilek Komisyonumuzca muvafık görülmemiştir.

7 - *Hazineden alınan gayrimenkullere aid işler:*

Aydın, İzmir, Ordu, Manisa, Amasya, Gümüşane ve Samsun, Hazineden gayrimenkul alanların borçlarının bir kısmının affini ve ihale bedellerinin indirilmesini ve taksitlerin uzatılmasını istemektedir.

Bu yerlerin isteklerinin sebepleri şudur:

Hazineye borçlu olanlar bu mülkleri gayet yüksek fiatla satın almışlardır. Bu alış zamanında ürün fiyatlarının yüksek olması, satılan emlakın taksitle satılması, satışlarda şuarsuz rekabeti tevhit etmiş ve bu yüzden müşteriler bu mülkleri yüksek bedelle almışlardır.

Bu alımlardan sonra ise mahsul fiyatları bütün dünyada olduğu gibi süratle tenezzül etmiş, iktisadi buhran tesirini arttırmış ve bu emlak ve arazinin icarı veya yetiştirdiği mahsuller alış bedellerinin faizine tekabül etmeyecek dereceye inmiştir. Bu dilekler önünde Maliye bakanlığının mütaleası ise şöyle hulâsa edilebilir:

Hükümet, müşteriler tarafından serdedilen bu itirazları göz önünde bulundurduğu içindir ki, bu malların taksitlerini yirmi seneye çıkarmıştır. Bedellerini tamamen ödemek isteyenlerin borçlu oldukları miktardan senevi % 6 faiz indirmek suretile tenzilât yapılmış ve bu hesaba göre tenzilât mühim bir yekûna baliğ olmuştur. Bununla beraber şikâyetlerin arkası ksilmemesi üzerine, Kamutayın Parti Grupunda bu meseleyi salim bir esasa bağlamak için bir de encümen teşkil edilmiştir. Parti Grubu nasıl karar verirse mesele o esasa göre halledilecektir.

Her iki mütaleayı da göz önünde tutan Komisyonumuzun bu işte aldığı karar ise şudur:

Hazinenin, bu işlerden borçlu olan yurddaşların borçlarından bir kısmının veya istenildiği gibi % 30 ve % 50 sinin affı hakkında derhal bir karar alması isabetli bir hareket

olamaz. Bu iş hesablanmalı, inceden inceye tetkik edilmeli ve Hazinenin hakkını ziyaa uğratmamakla beraber yurddaşı da mağdur etmeyecek bir esas bulunmalıdır.

Bu sebebledir ki, Komisyonumuz bu borçların bir nisbet dahilinde hemen affedilmesi teklifini onaylamaya imkân görmemiştir. Ancak, bu günkü şartlar ve mükellefiyetler dahilinde bu borçları ödemeye yurddaşları icbar etmenin pek de doğru olmayacağı mutaleasile bu işin yeniden bir karara raptı iltizam edilmesine ve bu maksatla Kamutay Parti grubunca bir encümen teşkil edildiğine göre grubca bir karara varılacaktır.

8 - *Köylülere millî emlakten toprak dağıtılması:*

Aydın (Söke), İstanbul (Balıkesir, Çatalca, Fatih, Kadıköy, Silivri), İzmir (Torbalı, Bornova, Dikili), Kırklareli, Manisa, (Horosköy), Bursa (Karacabey) topraksız köylülerin topraklandırılmasını ve millî Hazneye aid arazinin dağıtılmasını Eskişehir sürüp ekenlere ekilen arazinin parasız olarak dağıtılmasını istemektedir. Bakanlığın mütaleasına göre Hükümet millî emläke aid toprakları isteyen muhtaç köylülere tevzi etmektedir. Şimdiye kadar köylüye millî emläke aid (227 000) dönüm arazi tevzi edilmiştir. Bu, isteyen yerlerde de muhtaç olanlara verilecektir.

9 - *Hükümet konakları:*

Nallıhan, Koyulhisar, Bozüyük, Anamur, Eğirdir, Küre, İncesu, Ermenak, Kırkağaç, Alaşehir, Lâdik, Kızılcahamam, Beypazarı, Elmalı, Alanya, Zile, Gerze, Cihanbeyli ve Sungurlu kazaları Hükümet konaklarının harab ve oturulması zor bir halde olduğundan bahsile buralarda Hükümet konağı yapılmasını istemektedirler. İç ve Maliye bakanlarının mütaleası buralardaki ihtiyacı onaylamaktır. Ancak bütçe ile alâkadar olan bu iş tedricen ve sıra ile yapılacaktır.

10 - *Kredi işleri:*

Samsun, Emlâk bankasının burada bir şube açmasını, Samsun (Havza) belediyenin bu bankaya olan borçlarının on senelik taksite bağlanmasını istemektedir. Bankaca bu iki mevzu hakkında müsbet şekilde tetkikler yapılacaktır.

11 - *Ehli hayvanlar vergisi:*

Antalya, Aydın, Eskişehir, Edirne, Mersin, İzmir, Kayseri, Manisa, Tekirdağ, Tokad, Samsun ve Erzurum hayvanlar vergisinin ağır olduğundan şikâyet ederek bu vergilerin indirilmesini istemekte ve bütün delegeler vergilerin ağırlığında ve davar sahipleri için ezici bir yük olduğunda ısrar etmektedirler.

Maliye Bakanımız, verginin ağırlığı hakkındaki şikâyetin tetkika değer olduğunu ve gelecek sene bu verginin en az olarak hayvan başına on kuruş indirileceğini ve fakat 935 bütçesinin bu gün hükmü yürüyen vergi esaslarına göre tevzin edilmiş olduğunu ve bu sebeble bu indirmenin bu sene için kabil olmadığını söylemiştir. Bu işin, bir yandan bütçe zaruretlerini ve bir yandan mükellefin ödeme kabiliyetini göz önünde bulundurarak hallini Kamutay Parti Grubunun yüksek takdirine bırakmayı muvafık bulduk.

Çift hayvanlarından vergi alınmaması, hayvanlar vergisinin kıymet üzerinden alınması, büyük baş hayvanların üç yaşından sonra vergiye tâbi tutulması bir çok İl kurumlarınca istenmektedir. Kanun konusu ve bütçe işi olan bu dileğin vergiyi indirme işi ile yakın bir münasebeti olduğundan bu hususta bir karar alınması muvafık görülmemiştir.

12 - *Damga resmi:*

Mansia, av vesikalarının damga resminden affini istemektedir. Bu teklif yerinde görülmemiştir.

13 - *Buğdayı koruma vergisi :*

Antalya, İzmir (Bergama) ve Kastamonu illeri şehir ve kasabalarda oturan çiftçilerden vergi alınmamasını istemektedir. Yeni tadil ile nüfusu beş binden aşağı kasabalar bu vergiden affedildiklerinden bu dilekler yerini bulmuştur.

Gazi Anteb, buğdayı koruma kanununun kaldırılarak bunun yerine lüks eşyadan vergi alınmasını istemektedir. Bu kanun netice bakımından çiftçiyi koruyan bir kanun olmak ve çiftçilerimizin alın teri olan ürünlerini korumak için konulmuş bulunmak bakımlarından bu teklif onaylanmamıştır.

14 - *Türlü dilekler :*

Haymana, Hükümet tarafından satılan hay-

vanların bedellerine karşı tekâlifî milliye mazbatalarının kabulünü istemektedir. Bu muamele esasen yapılmakta olduğundan Bakanlık mahalline emir verecektir.

Antalya, Aydın seyyar tapu memuru ve seyyar vergi memuru istemektedir. Bu dilek Bakanlıkça onaylanmıştır.

Aydın ve İzmirin Torbalı nahiyesi Fotyadis çiftliğinin bir gün önce köylüye mal edilmesini dilemektedir. Bu iş neticelendirilmiştir. Bursa Apolyont gölündeki balık avlama resminin kanunî nisbete indirilmesini istemektedir. Bu dilek daha önce Bakanlıkça sağlanmıştır.

Edirne, vergilerin dört taksite bağlanmasını ve taksitlerin müsait mevsimlerde alınmasını istemektedir. Esasen taksitlere bağlı olan bir kısım vergilerin taksit zamanlarını belirtmek o yerin umumî meclislerine aiddir.

Edirne, Hazinece fuzulî alndığı iddia edilen milli emlakê aid icar bedellerinin iadesini istemektedir. Fuzulî alınmış para varsa müracaat halinde geri verileceği tabii görülmüştür.

İzmir, Torbalı ve Bayındır, bedeli takdir suretile sağillerine verilen araziden dolayı milli emlak tarafından yapılan takibatın durdurulmasını istemektedir. Tahakkuk etmiş olan bu nevi ecri misillerin affi için Bakanlıkça bir kararın lâyihası hazırlanmıştır.

İzmir (Karsıyaka) belediye istkirazı taksitlerinin uzatılmasını istemekte ise de özel haklara ilgili olan bu işin bu yönden konuşulması doğru görülmemiştir.

Kars (Arpaçay) Maktu vergi miktarının indirilmesini istemektedir. Bu verginin affi için kanun lâyihası hazırlanmaktadır.

Manisa ve Çorum, hasara uğrayan köylerin vergilerinin affini istemektedir. Mevzuatımız buna müsait olduğundan bu gibi yerlerin müracaati halinde vergilerden afları tabiidir.

Samsun, hasar mazbataları muhteviyatının ödenmesini istemektedir. Buna imkân görülmekle beraber yurddaşlardan evi olmayanlara bu mazbatalarla ev verildiğini Bakan söylemiştir.

BAŞKAN — Toplantıya on dakika ara veriyoruz.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılış saati: 19,15

BAŞKAN — Saffet Arıkan

SEKRETERLER : Naşid Uluğ (Kütahya), Fakihe Öymen (İstanbul), İbrahim Akıncı (Edirne), ve Etem Kadri (Aydın).

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

KÜLTÜR BAKANI ABİDİN ÖZMEN —

Sayın arkadaşlar, Dilek encümeni kültürel işler için dilenen maddeleri, bir kaç cümle içinde toplamış ve komisyonda konuştuğumuz, orada birlikte kaldığımız şekillerde tamamen tesbit etmiş ve yapılmasına manen, maddeten imkân bulunmayan meseleleri tavzih etmiştir. Şu halde Kültür dileklerinde encümenin verdiği kararlarla aramızda hiç bir ihtilâf noktası yoktur. Çok güzel telhis olunmuştur. Encümen Kültür işinde esaslı kararlar almış bulunuyor. Komisyonun bir kaç maddede topladığı kültür işleri, hemen memleketi baştan başa ilgilendiren işlerdir. Meselâ, ilk okutmaya, orta, ertik (meslekî) tedrisata temas olunmuş, sonra kitap meselesine geçilmiş... Bunlar genel mesailidir. Bir çoğu da halledilmiştir. Kültür işleri, her aileyi doğrudan doğruya alâkadar eden işler olduğundan kültür hususunda dört senedenberi yapılan, çalışılan işler tamamen maarife çok hevesli olan büyük ulusumuzu tatmin edecek ve istediği gayeye yetiştirebilecek şekilde değilse de, vasıtalar ve imkân dahilinde yapılan işler her halde istifadelî ve bilinmeye lâyık işler olduğundan dolayı üzerinde öyle bir göz gezdirmek suretile beraber görüşmemizi muvafık gördüm. Biliyorsunuz ki, en zor şey imtihan denen, bu ismi taşıyan iştir. İmtihan denince, her kes, milletin her çocuk sahibi ailesi senei dersiye başından imtihanlara kadar çocukla beraber azap çeker. Her aile ocağında ekseriyetle konuşulan ya, çocuğun mektebinde, imtihanında, muvaffak olup olamayacağı, yahud mektebsiz kalmasıdır. Bu kadar ehemmiyetli önemli olan, ve herkesi alâkadar kılan, meseleyi temelinden başlıyarak ve fakat dört sene içindeki şeklini görerek umumî noktadan arz ediyorum. Birisi ve birincisi ilk okuma işidir. İlk okuma işi dört seneden beri inkişaf ederek gidiyor.

Bunu, şöyle bir istatistik malûmatına müracaat ederek bilmek istersek, memleketimizde 1913 - 1914 ders senesi içinde 3 500 olan mekteb sayısı 1933 - 1934 ders senesi içinde 6 477 ye çıkmıştır. Bunu tamamen çocuklarımızı okutur derecede olmadığını biliyorum. Okuyan çocukların sayısını da ayrıca arzedeceğim. Yalnız bu ilerlemede gitseydik iyi olurdu, yine hayırlı bir işte yürümekte olduğumuzu gösterirdi. Aşağıda, arzedeceğim noktalar ve bazı engeller dolayısıyla, içinde bulunduğumuz ders senesinde mekteb adedi biraz eksilmiştir. Yani 1934 - 35 ders senesi içinde 6351 e inmiştir. Mektebliler sayısını aşağıda arz ederim. Mekteb azalmakla beraber okuyan çocuk adedinde artma vardır. Mekteb sayısı düşmemiş olsaydı talebe sayısı daha fazla olacaktı. Mektebin azalması bizim için bir kayıbdır. Bir mekteb mezuubahs olunca evvelâ bina akla gelir, 4 seneden beri mekteb binası içinde, İlk mektepleri kastediyorum - çok emek verilmiştir. Köyde ve şehirde 931 den 934 e kadar yapılan mekteblerin sayısı 2 089 a erişiyor. Şehir ve köy hesabını ayrıca söyleyerek vaktinizi israf etmek istemem. 2 089 bina Maarif vekâletinin yaptığı projeler üzerine kurulmuş sıhhiğ ve her halde bir köyün en iyi binası bulunan yapılarıdır. İlk okumada kullandığımız muallim adedi 1934 - 1935 ders yılı için 13 629 dur. Talebe sayısı 31 den beri muntazam surette artmaktadır. 1930 - 31 senesinde 451 900 talebe, 1931 - 32 de 486 800, 1932 - 33 de 536 bin, 1933 - 34 te 571 bin. 1934 - 35 ders senesi ki içinde bulunduğumuz senedir - 631 bine varmış oluyor.

Mekteb sayısının gittikçe 1933 senesine kadar artması ve ondan sonra eksilmesine sebep, hususî idarelerin, hepimizin bildiği gibi, bütçelerinde husule gelen noksanlıklardır. Bilfarz 1930 senesinde hususî idareler ilk tedrisat işi

İçin 18 milyon lira ayırırken, 1934 yılında bu, müttekâmil bir tenakusla 12 milyona inmiştir. Umumî gelirin azalmasile mahallî idareler mekteb sayısını azalttıkları gibi diğer tertiblerden ona göre eksiltme yapmışlardır. Gerek büyüklerimizin, gerekse Grupumuzun, Fırkamızın, herkesin arzusu, ve daha üstün olarak milletin arzusu, fazla talebe okutmaktır. Öyle ise şekil buraya gelince, fazla okutmak için ne yapmak lâzımdır? Malî ciheti nasıl temin edilmelidir, malî cihete bir şey ilâve etmeden mevcut para ile gerek programda, gerekse şekilde ıslahat yaparak daha fazla nasıl okutabiliriz, diyerek Grupca tetkikat yapılmıştır. Kamutay şekillerle milleti daha fazla okutmaya ve cehle Grubu, bir encümen, bir komisyon kurmuştur. Bu komisyonun biri ilimsel, diğeri finansel ciheti araştırmak üzere ikiye ayrılmıştır. Onlar bu meseleler üzerinde araştırmalar yaptıklarıdır. Alacakları karara göre, biraz da para bulabilirsek, bu paranın ilâvesi ile de en çok istifade şekillerini, bu günkü tatbik etmekte olduğumuz sistemlere göre daha fazla talebe okutmak için, ilk tedrisat işini daha iyi bir şekle sokmak için tedbirler alınacaktır. Esasen kabul buyurduğunuz Parti programı da bu hususta bazı ana noktaları ihtiva ediyor. Ona göre tam beş senelik mektebden çıkarmak suretile olmasa bile diğer karşı cephe almaya ve münevver adedini fazla laştırmaya gayret edeceğiz. Bir de her tarafta ilk mekteb açmak imkânını bulamadığımızdan dolayı arkasına düştüğümüz pansiyonlu mektebler meeslesi vardır ki bilhassa bu şeklin istifadeli olduğnu, huzurunuzda arz ederim. Beş sınıflı mektebler için, bu şekil bilhassa istifadeli. 520 mektepte pansiyon usulü tatbik ediliyor. Köylerde bu pansiyonlarda gündüz talebesinden başka yatılı olarak 3181 talebe beş senelik tam ilk tahsili bitirmeğe çalışıyor. Parti programında da işaret edildiği gibi, tahsil programlarının mahallin icaplarına göre olması meselesi tabiiğ çok önemli bir iştir, esasen Kültür bakanlığımız da, bu noktayı görmüş ve köy okutanları ve marif müfettişleri için ziraat kursları açmıştır. Ziraat kursları, Ankara, İzmir, Bursa, Adana gibi yerlerde kurulmuştur. Buralarda çiftçilik, hayvancılık, sütçülük, nebatat ve ağaç yetiştirmek, hayvan yetiştirmek, ziraat mahsullerinin

satış usullerini, kooperatifçilik, köylerin sağlık işleri gibi mevzular kurslarda okutturulmuş ve bu hususta muallimleri tarafından 15 kitab yazılmış ve bunlar Kültür bakanlığı tarafından tabedilerek bilûmum muallimlere ve müfettişlere dağıtılmıştır. İlk tedrisat işi, mahdud, yani milletin arzusuna pek cevap verilememiş olmakla beraber, mevcut ilk mekteblerimizden memnuniyetimizi saklamamız icab eder. Nitekim « Briyan Stanley, Adolphe Ferrier ve Mis Parker » ve diğer yabancı mütehasıslar gelmişler ve memleketimizin bir çok yerlerini gezerek ilk mekteblerimizin çok mükemmel ve iyi tanzim edilmiş, tahsile itina eder, ilk mekteb muallimlerimizin çalışkan, vazifelerini müdrik adamlar olduklarını müteaddid raporları ile bize bildirmişlerdir. İlk okullarda fakir çocukları himaye için teşekkül eden heyetler pek çok fayda vermektedir. Ziraat kurslarından başka ilk okullar okutanları için trahom kursu açtık, burada bir çok ilk okullar okutmanı bulundu. Buldukları muhit Gaziantep, Malatya ve civarıdır. Mekteplerdeki çocukların bu hastalıklar hakkında mahallî doktorlara iyi yardımcı olmaktadır. İlk mektebler bahsî üzerinde konuşurken ilk mektebe gelen çocuklarla çıkanlar arasındaki nisbete kısaca temas etmek isterim. Her hangi bir sınıf üzerinde yaptığım tetkikte, bilfarz 1930 da 61 193 olarak giren çocuklar beş sene sonra 34 - de mektebi bitirdikleri zaman 23 140 olarak çıkmıştır. Bu nisbet yüzde 38 i tutuyor. Bu bizim için mucibi memnuniyettir diyemem. Üç senelik nisbeti de arz ettikten sonra getireceğim bir misal vaziyeti karanlık gösterecek şekilden çıkaracaktır. Üç senelik için yaptığım bir mükayese de şöyledir: 32 de 151 000 olarak giren ilk mekteb çocuğu üç sene okuduktan sonra 41 000 olarak çıkıyor. Bu % 26, 3 dür, büyük ve çok okumuş memleketlerin nisbetleriyle uğraşmak istemedim. Bulgaristanda nisbet nedir diye baktım. Bulgaristanda üç senenin zayıyatı % 60 gösteriliyor. mektebe giren çocuklar üç sene sonra çıkarken % 60 zayıyat veriyorlar. Bu Bulgaristanda neşredilen 930 - 931 istatistikinden almıştır. Birinci sene % 27 ikinci senede % 20, 6 üçüncü senede % 11, 9 zayıyat kaydedilmektedir. Buna göre bizimki de ümidi kıracak şekilde değildir. Belki onlar

bugün daha ıslah etmişlerdir. Bizim bugünkü istatistikler elimizde yoktur.

Bu gün çıkanların nisbetinin daha yüksek olduğunu ümid ederim. İlk mekteplerden bu suretle bahsettikten sonra ilk mekteplere muallim yetiştiren müessesemize temas etmek iyi olur. İlk mektebe muallim yetiştiren müesseselerimiz 8 erkek muallim mektebile beş kız muallim mektebidir. Burada, bu gün okuyan talebenin sayısı 2 729 dur. 242 muallimin okutması altında çalışırlar. Bu gün, bu 13 mektebin şube adedi 61 dir. Komisyonun raporunda da, dercedildiği ve orada konuştuğumuz gibi, bir de, ana mektepleri işi vardır. Ana mekteplerine, esas itibarile Kültür bakanlığı ayrışık, değildir. Yalnız, bu gün Türkiyede 1 800 000 ilk mektepte okuyacak çocuk vardır. Biz bu çocukların ancak % 33, nü okutabiliyoruz. Daha ilk mektebde mecburî tahsil yapması lâzmgelen çocuklarımızın üçte birini okutabiliyoruz.

Bizim 99 orta mektebimiz - ki bunun 17 sine bir kanunla ikmal mektebi adını verdik, 36 tane de lisemiz vardır. Bu lise ve orta mekteplerde, okuyan talebenin sayısı günden güne artmaktadır. 1931 senesinde orta mekteplerde okuyan talebenin sayısı günden güne artmaktadır. 1931 senesinde orta mekteplerde 12 000, 1933 senesinde 13 600, 1934 de 18 500, 1934 - 1935 de 20 000, çocuk orta tahsile devam ediyor. Liselerde şöyledir:

1931 - 1932 de	2000
1932 - 1933 de	2693
1933 - 1934 de	2719
1934 - 1935 de	3861 çocuk okumaktadır.

Görülüyor ki, orta tahsil ve liseye hücum fazladır. Herkes, ilk tahsili yeter görmemekte, orta tahsili de yaptırmak için oralara müracaat etmektedir. Bu kadar adedi az olan orta tahsil müesseselerinde, çocuk adedinin fazla olması müesseselerin şube adedinin fazlalığındandır. Her yıl bir çok şubeler açılmaktadır. Lise mezunları da, son sene fazla olmuştur. Geçen sene, bir çok imtihan gürültüleri işitilmiş olmakla beraber, evvelki yıllara nazaran mezun adedi, talebe adedine göre, artmıştır, nisbeti muhafaza etmiştir. 1930 - 1931 de 600, 1931 - 1932 de 687, 1932 - 1933 te 834, 1933 - 1934 te 941 kişi liselerden çıkmıştır. Orta ve lise okuması için her sene görülen talebe artmasına karşı her ne kadar yeni mektep açmıyorsakta, orta

mektepe ve lise adedini arttırmıyorsakta, bir çok şube ilâve edilmek zarureti karşısında kalıyoruz. Maarif vekâleti, talebe hücumuna karşı vaziyet almak mecburiyetini hissetmiştir. Bu şekilden dolayı 32 - 33 senesinde 91, 33 - 34 senesi 141, 34 - 35 senesinde 127 şube ilâvesine mecbur kalmıştır. Esasen, bu şubelerin hepsi 359 şubedir ki, her üç şubeyi bir mektep sayarsak, gerek malî vaziyet, gerekse muallim vaziyetinin müsaid olmaması yüzünden, hiç mektep açmamağı zarurî olarak kararlaştırdığımız seneler de, 359 şube açmak suretile 119 mektep açmak vaziyetine, bilmeceburkiye, düşmüş oluyoruz. Bu vaziyetler, muallim bulamamak şeklini ihdas etmiş ve muallim bulmak için de büyük müşkülâtlarla karşılaşmıştır. Bu vaziyet karşısında bir yardımcı muallimler kanunu teklif etmek suretile, lise ve orta mekteplerde muallimlik yapması lâzmgelen şahıslarda aranan vasıflardan, daha aşağı vasıflarda muallim aramak zaruretini hâsıl etmiştir. Mekteplerde, muallimlerin vasıfları ne kadar aşağı düşerse tahsil hayatı da, o kadar zarar görür. Onun içindir ki, bu sene şube açmak tarafını pek iltizam edemeyeceğimiz gibi dileklerde bahsedilen bir çok orta mektepler ve liselerin de açılmasına imkân görmeyeceğiz. Esasen Parti programımız, orta mekteplere müsaade etsebile, liselerin açılmasına müsaade etmiyor. Mevcud liseleri tekâmüle doğru sevkette birinci emelimizdir. Orta mektep işi, yalnız memleketimizde değil, diğer memleketlerde de her gün maarif idarelerini uğraştırıgelen meselelerdendir. Hatta, pek açık olarak arzedeğim ki, bu hücum karşısında bazı memleketler orta tahsil kısımlarını tahdid edelim diye, düşünmeğe başlamışlardır. O husustaki detay bilgileri söylemeden geçiyorum. Orta mekteplerimizde talebe adedini arttırmak, intizam vermek için çalışıldığı gibi bina, vesait, levazım işi için de, bir çok fedakârlıklar yapılmıştır. Bir çok mektebe laboratuar, fizik alâtı, bina, temin edilmiştir. Lise ve orta mektepler için, muallim yetiştirecek mekteplerimiz Üniversitenin fen, edebiyat şubelerile Yüksek muallim mektepleri ve Gazi terbiye enstitüsü gibi, müesseselerden ibarettir. Gazi terbiye enstitüsü. Yüksek muallim mektebi ve Üniversiteye nazaran bir sınıf noksandır. Oradan, ancak orta mektep muallimi çıkabilir.

Diğerlerinden çıkanlar, liselere muallim oluyorlar. Gazi terbiye enstitüsünde, riyaziye, türkçe, tarih, coğrafya, tabiiye dersleriyle, resim ve beden terbiyesi muallimleri yetiştirecek surette dersler bulunmaktadır. Beden terbiyesine, resme, güzel sanatlara lâyık olan ehemmiyeti Kültür bakanlığımız her zaman vermekte ve bu hususta çokça çalışmaktadır. Mevcud muallimlerimizin sayısı, lise ve orta mekteplerde, 2243 tür. Bunların hepsini tam lise ve orta mekteb muallimi vasfına getirmeden, başka müessese açmak tarafını pek iltizam etmek istemiyoruz. Mekteplerin, mevcut muallimleri arasında, gerek makreğleri itibarile ve gerekse çok eskiden mektepten çıkmış ta hâlihazır terbiye ve pedagoji usulünü kavrayamamış olması ihtimaline binaen bir çok kurslar açılmış ve orada usulü tedris ve kendi esas ilmine aid dersler okutturulmuş ve bu kurslar da faide vermiştir. Liselere, orta mekteplere alacak meccanî talebe için bazı dilekler de, konuşuldu. Hepimizin bildiği bir şeydir ki, lise ve orta mekteplere kanunu mahsus mucibince imtihanla talebe alınır. Evvelâ, alacak miktarın her hangi bir kısmı lisesi olmayan vilâyetler talebesinden seçilir diğer bir kısmı da, lisesi olan ve olmayanlar arasından seçilir. Biz, bu sene 300 talebe aldık, bunların 100 kadarını hiç lisesi olmayan vilâyetlerden, kendi vilâyetindeki talebe arasından müsabakayı kazananlardan, tefrik ederek aldık, üstünü de, lisesi olan ve olmayan vilâyetlerden bir seri üzerine derece kazananlardan aldık, bunların pansiyon ücretlerini Hükûmet verir. Esasen meccanî demek parası verilmez demek değildir. Önümüzdeki sene pansiyon ücretlerini tenzil ettiğimiz yerler oldu, hatta 50 lira tenzil gören yerler de var. Çocuk babaları, geçen sene bilfarz 225 lira verdilerse bu sene 200, 300 verdilerse bu sene 250, lira vereceklerdir. Bunun, listesi Bütçe encümenindedir. Listesi ayrıca bütçe ile çıkacaktır.

Liselerimizin çıkardıkları talebenin tam yetiştirilmiş olduğuna - çalışanlar için - kanaatımız vardır. Nitekim yabancı memleketlere giden bir çok Türk talebesi - Her birinin ismini bu rada zikrederek sizi sıkmak istemem, zira encümende de bu mesele geçmişti - büyük muvaffakiyetler göstermişlerdir. 15 - 20 sinin ismini yanına almışım. Bunlar buldukları müessesede birinciliği, ikinciliği, kazanmış, al-

kışlanmış talebelerdir. Memleketin yüzünü ağartan bu talebelerin bulunuşu liselerimizin zayıf olmadığına büyük bir belgedir. Bazı yerlerde sanat ve meslek okulları isteniyor. Dilekte de vardır. Mevcud sanat okullarımız şunlardır: Erkek sanat okulları, kız sanat okulları ve enstitüleri, gece kız sanat okulu, kız muallim okulu, ticaret okulları, gece ticaret okulları, inşaat usta okulası, terzilik, okulu. Bugün zamanın gidişi kültür alanında meslek okulları üzerinde toplanıyor.

Meslek mektepleri iktisadî hayatın en büyük destekleridir. Erkek sanat mektepleri şimdiye kadar idarei hususiyeler tarafından idare ediliyor, bu sebeble masarifini teminde büyük müşkülâta maruz kalmıyor ve mektepler gelişimden geri kalıyordu. Bu seneden itibaren onları muvazenei umumiyeye alıyoruz. Daha ziyade ilerleyeceklerine kanaatimiz vardır. Meslek mekteplerinden bilhassa erkek sanat mekteplerinden çıkan çocukların şimdiye kadar kendi mesleklerine aid iş bulamamaları memleketteki sanayiî inkişaf etmemesinden ileri geliyordu. Geçen sene çıkan 220 kadar çocuk millî fabrikalarımızda yer buldu, tamamilen yerleşti. Hatta bunların nasıl yerleştirildiğini, şayanı emniyet olduğunu göstermek için imtihanlara millî fabrika mümessillerini çağırdık, onlar da bulundular. Çocuklar çok güzel yetişiyor, müesseselerde yer alabilirler, diye mektebe takdiri gösteren bir de vesika verdiler. Kız sanat mekteplerine çok önem veriyoruz. Bu gün mevcudu beş tanedir: Ankara, İstanbul, Üsküdar, İzmir ve Bursada kurulmuşlardır. Bu sene belki bir de Adanada böyle bir mekteb kurmağa teşebbüs edeceğiz. Kız sanat mekteplerini düşünürken bunlara muallim bulmanın da mühim meselelerden biri olduğunu göz önünde tutmaktayız.

Şimdiye kadar Avrupada okuttuğumuz 20 kadar genç bu mekteplere dağıtılmış, oralarında muallimlik yapmaktadırlar ve yine bu mekteplerde muallimlik yapmak üzere, bu gün Avrupada okutulan 58 bayan ve bay vardır. Bunlar kâfi gelmeyeceği için, biz burada İsmetpaşa Kız enstitüsünde, beş seneden sonra, üç senelik bir tahsil daha zammederek, bir öğretmen şubesi açtık, burası da öğretmen yetiştirecek ve buradan çıkacaklar da, muallim ta-

yin edilecek ve bu suretle muallim tedariki müşkülâtı bertaraf edilerek, bütün memlekette bu mekteblerin sayısı arttırılacaktır. Gerek erkek sanat mektepleri, ve gerek kız sanat mekteplerinde ve İstanbul gibi yerlerde bağımsız akşam kursları, açtık. Bu işin amacı hayatta okuyamamış ve başladığı sanatta fennî bilgilerden mahrum olarak yürümek mecburiyetinde bulunan gençlere, daha doğrusu çırak denilen kimselere, meslekî bilgilerini yükseltmek ve ilmi cihetleri de anlayabilmelerini temin için erkek ve kız sanat mekteplerinde kurslar açtık. Bu kurslara, bir çok gençler devam etmektedir. Bilhassa, İstanbulda açtığımız kız akşam mektebine 2 500 kadar bayan devam ediyor.

Bizim, Ankarada kurduğumuz bir de, İnşaat usta mektebi vardır ki bu memlekette fenni yapıcılık tesis edecek bir müessesedir. İlk mezunlarını, bu sene verecektir. 20 kadar talebe mezun olacaktır.

Ticaret mekteplerimiz; Ankara, İzmir, Samsun, Trabzon ve Adanada beş tanedir. Ankaradaki lise, diğerleri, orta derecededir. Ticaret âleminde görülen gelişime göre, iyi eleman yetiştirmeye gayret eden bu mekteplerimiz memlekete fayda verecek şekildedir. Bu mekteplerde de, gece kursları vardır, ticarete intisab etmiş, fakat ilmi yönü noksan kalmış kimselerin, tecim bilgilerini arttırmaktadır. Bu suretle, ilk ve orta tahsile temas eden meslek işlerinden bahsettikten sonra, biraz da Üniversiteye temas etmeme müsaade ediniz.

Zaten bu dörd sene zarfında, kurulan en büyük müessesemizdir. Malûmunuzdur ki, eski Darülfünun, tamamen yıkılmış, yerine bilgi araştırılması, ulusal kültürün takviyesi ve ilim adamı yetiştirilmesi için İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Öğretmenler heyeti kısmen âlemşümül şöhreti haiz ecnebi profesörler, bir kısmı da yine kendi muhterem Türk profesörlerimizdir.

İlmi ciheti böyle takviye edildikten sonra, Tıbbiye için hastaneler teminine ve bilûmum fakülteler için kütüpane ve kitab teminine, lâboratuvarlar teminine, azamî surette gayret edilmiş ve sırf bu cihetin temini için bir buçuk milyon lira kadar para serfedilmiştir.

Büyük Önderimiz Atatürk, şöyle bir emir ve iradede bulunmuşlardı; (Türk milletinin yürümekte olduğu terakki, ve medeniyet yolunda

elinde ve kafasında tutmakta olduğu meşale, müsbet ilimdir. Müsbet ilmi tesbit edecek ve ileri götürecektir, ancak kurduğumuz Üniversite olacaktır). Bu da, İstanbuldaki Üniversitemiz içindir.

Parti programında bildirildiği gibi, Ankarada da bir Üniversite kurmak isteriz. Nitekim, Üniversitenin, topunu birden burada temin edemezsek te, tarih, coğrafya ve dil fakültesini kurmak üzere, karar almış bulunmaktayız. Bu fakülte, kurulduktan sonra Ankaradaki mevcut müesseseler içerisinde diğer fakültelerin de temini kabil olacak ve bir iki sene sonra Ankarada da Atatürkün işaret ettiği ruhu yürütecek bir Üniversite kurulmuş olacaktır. Yüksek mekteplerden bahsederken, Mülkiye mektebinin yeni alacağı şekli, sayın arkadaşım Fuad Ağralı arz ettiler. Onun için bundan bahsetmiyeceğim.

Yüksek mektepler sırasında Yüksek muallim mektebinin muallim yetiştirme vaziyeti şudur: Bizim için, lise muallimi yetiştirmek vaziyetinde en ziyade haizi ehemmiyet olan bir müessesedir. Çünkü hepimizin teslim ettiğimiz gibi âlim olmak başka, muallim olabilmek gene başkadır. Öğretmekle bilmek arasında çok mühim farklar vardır. Bu kurum yatılıdır ve bu gün mevcut talebesi de 96 dir. Bunlar, Üniversitede umumî dersleri okurlar, kendi mekteplerinde pedagoji kısmını tahsil ederler. Yalnız şunu itiraf etmek mecburiyetindeyim ki, liselerin muallim noksanlarını ikmal etmeye ne kadar çalışsak, bu mektebin riyazî ve tabii kısımlarına miktarı kâfi talebe bulamıyoruz. Onun içindir ki, orta tahsil muallimlerini maddiğ inkân bulupta artrarak fazla talebe almak ve çıkarmak tarafını iltizam etsek bile, bazı şubelere hevesli talebe bulunmuyor. Meselâ, bu sene kırk beş talebe alabileceğim şubeye, ancak 35 talebe aldık. Üstünü bulamadık. Bu şubelere kâfi sayı da talebe girmedi.

Uluğ önder Reiscumur Atatürk, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünde söylediği bir söylevde şöyle buyurmuştur : « Şunu da tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihî bir vasfı da, güzel sanatleri sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtrî zekâsını, bağlılığını, güzel sanatleri sevgisini, millî birlik duygusunu

mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür ».

İşte bu irşada ittibaen güzel sanatlar içinde, ve bu seneki bir söylevdeki buyruklarında da irşad buyurdıkları üzere müzik devrim işinde Kültür bakanlığı bir çok tedbirler almış ve uğraşmağa başlamıştır. İstanbulda kurulan Güzel sanat mektebimiz, mimarlık, heykeltraşlık, tezyini sanatlar kısımlarını ihtiva ediyor ve buradan çıkan mimarlarımızın son zamanlarda hepimizin de gördüğünüz ve işittiğiniz gibi büyük binaların müsabakalarına girerek mimarî noktadan muvaffak olmaları hepimize sevinç veriyor. Her ne kadar heykeltraşlık daha iptidaidir. Onun da geliştireceğini ve milletin ince sanatlere olan kabiliyeti mertebesinde, ilerileyeceğini umarız.

Müzik için, noksan olan orkestra kadrosunu, fazlaştırmak ve mütehassısları bulabilmek imkânını elde edebilmek için, kanunlar çıkarıldı. Onun üzerine dünyaca tanınmış bir Alman mütehassısı getirilerek müzik teşkilâtımızı ona tetkik ettirdik. Bu gün elimizde Kültür bakanlığında iki tane kurum var. Birisi, orkestramız, birisi de Musiki muallim mektebimizdir.

Musiki muallim mektebi, esasen orta ve ilk mekteblere muallim yetiştirmek için kurulmuştur. Fakat, müzik inkilâbı ortaya konunca bu mektep yalnız muallim yetiştirmekle değil, memleket içinde yayılacak müzik sanatkârlarının da yetiştirilmesi lâzımgeldi. Teşkilâtın o suretle tebdili icabettiği, mütehassıslara bildirildi, orkestraya bazı ecnebi mütehassıslar katıştırıldı. Bunlar aynı zamanda mektepte muallimlik te yapacaklardır.

Biliyorsunuz ki, mektepler dışında kalan, okumayı, yazmayı bilmeyen, kimselerle uğraşmakta en büyük emel sayıldı. Mektep sonu teşkilâtını, gerek halk evlerinin kurduğu okuma odaları, gerek muallimler tarafından takip edilen millet mektepleri temin etmekte bulunmuştur. 1930 dan beri millet mekteplerine devam edenlerin adedi şöyle tesbit edilmiştir. Her ne kadar millet mekteplerimizin adedi ilk açıldığı kadar kalmamıştır. İlk açıldığı zamanlar vilâyetler bütçelerinin müsaid olduğu zamanlardı. Büyük rakamlarla buna yardım edildi ve millet mekteplerinde okuyanların adedi pek fazla oldu.

Son zamanlarda, millet mektepleri için vilâyetler tahsisat koymamış olmakla beraber, Maarif

vekâleti, yine muallimlerin esasen okutmak hassaları olduğundan, ve vazifei asliyeleri de okutma olduğundan dolayı, bir ücret beklemeden bu mektepleri temin etmelerini kendilerine tavsiye etti.

Bu suretle 931 de 188 000, 932 de 108 000, 933 de 90 000, 934 te 40 000 ki, toptan 428 000 kişi, dört sene içinde, millet mekteplerinde okumuşlardır. Bu rakamlarla beraber, eskiden millet mekteplerinden resmî vesika alanların miktarı 1 238 000 e erişiyor.

Temas edilen noktalardan birisi de, kitapların ucuzlatılması meselesi idi. Maarif vekâleti, esasen bunun üzerinde çok durmuştu. Kitaplar hususunda bir çok vilâyetlerden dilekler gelmiştir. İki sene evvel, 21 kuruşa satılan kitabı - ilk mektep kitaplarından bahsediyorum - bir sene evvel 15 e, geçen sene başında da verdiğimiz emirlerle 12,5 e indirmişiz. Bu böyle büyük bir cetveldir. Her kitaptan tenzilât icra etmişizdir. Yalnız orta mektep kitaplarından tarih ile yurd bilgisi gibi Devlet matbaasında tabettirdiğimiz kitaplar çok ucuza mal olmuştur. Fakat, henüz tek kitab halinde Maarif vekâleti tarafından yazılmayıpta serbest müellifler tarafından yazılan kitaplarda o kadar ucuzluk temin edilememiştir. Bunu da, harf inkilâbının verdiği kuvvetle önümüzdeki sene diğer ilimlere aid kitapları yeni dilimizle yazdırıp Devlet matbaasına tabettirdiğimiz zaman, çok ucuza mal edeceğimizi ümid ediyorum. Vaktimizi israf etmemek için söylediklerimizden başka kurumlarımız ve işlerimiz için diyevde bulunmayacağım. Bir sual filân teveccüh ederse ona cevap vermeğe terk ediyorum. Yalnız şu sözlerimle üç dereceli tahsil, yani ilk için, orta için, meslek için, yüksek için maruzatım budur. Başkaca bir noktayı arzedeceğim: Maarifin teşkilâtında ufacık bir tebeddül yapıyoruz, bu da hepimizin arzu ettiğiniz beden terbiyesi, güzel sanatlar ve hususî mektepler ve basım, yayım işlerini yakından takip ederek bazı kurumlar vücude getirmek içindir. Bunların bu işleri daha iyi kavrayarak esaslı bir surette takip edeceğimizi ümid ediyoruz (Alkışlar).

BAŞKAN — Arkadaşlar, Komisyonun mazbatasını önünüzdedir. Söz almak isteyen var mı? (Kâfi sesleri).

Dr. MİTAT ALTIOK (Zonguldak) — Sayın Bakandan bir sual rica edeceğim. Kültür işle-

rini alâkalandıran dilekler arasında Zonguldak gibi amelesi kesif iktisadî mntakalarda hususî teşebbüslerle açılacak ana mektepleri için mümanaat göstermeyeceklerini vadettiler. Kendilerine bundan dolayı teşekkür ederim. Yalnız bir noktayı öğrenmek isterim. Teşebbüsâtı hususiye ile açılacak bu mekteplere Devletin himaye ve yardımile murakabesi şekli nasıl olacaktır? Lütfen izah etsinler.

KÜLTÜR BAKANI ABİDİN ÖZMEN — Bu gibi, amelesi çok olan yerlerde, çocuk kreşleri tarzında açılacak ana mektepleri için mahalli hususî idarelerin yardımını kabul ederiz. Yalnız Encümende de arzettiğim veçhile, bu mekteplere alacak çocuğun, bilhassa ana ve babasının işle uğraşan adamlar olmasını takip ederiz. İlk mektep gibi, kendi müfettişlerimiz vasıtasile, teftiş ettiririz. Ana mektep muallimliği, ilk mektep muallimliğinden başka ihtisas işi olduğundan, bu gün ana mektep muallimi yetiştirecek müesseselerimiz yoktur, bunları kaldırmışızdır. Fakat, eskiden ana mektep muallimi olarak yetişmiş elimizde bir kaç muallim vardır, oraya veririz (*Alkışlar*).

HURİYE ÖNİZ (Diyarbakir) — Bay Bakan dediler ki, resmî mekteplerdeki pansiyon ücretlerini indireceğiz. Acaba hususî mekteplerdeki pansiyon ücretlerini indirecekler midir?

KÜLTÜR BAKANI ABİDİN ÖZMEN (Aydın) — Hususî mektepler adeta ticaret işi demektir. Hususî mektepler için hiç bir tarife vermiş değiliz. Filân hususî mektep parası bu kadar olacaktır diye Maarif vekâleti şimdiye kadar alâkadar olmamıştır. Umumî kültür işile ilgilenmiştik. Ticaret noktasından icabını düşünürüz.

MÜNÜR (İzmir) — Bir sual soracağım.

Bay Bakan canla dinledim. Memlekette ilk tahsil çağındaki çocukların ancak % 33 nü okutabildiğini teessürle söyledi. İstikbale yetişecek olan neslin ancak % 33 nü okutabilmeğe Türk inkılâbının tahammülü yoktur. Programımızda bunu tesbit ettik. Fakat, bu % 33 nisbetini çoğaltmak için ne çare düşünüyorlar?

KÜLTÜR BAKANI ABİDİN ÖZMEN (Aydın) — Önce de arzettim ki, iki üç cümle ile. İsterseniz yine hulâsa edeyim.

Mektep adedini arttırmak için önce para bulmak, muallim bulmak lâzımdır. Para bul-

mak muallim bulmak demektir. Parayı bulacağız, mektep için bina yapacağız, muallim yetiştirmek için tedbir alacağız, her sene fazla, fazla muallim yetiştireceğiz, ondan sonra, mektep adedi artacaktır (*Alkışlar*).

AKA GÜNDÜZ (Ankara) — Bütün derdler dinlenmiştir. Bütün bu dilekler, bu arzular görüşülmüştür. Parti programında bunlar prensiplendirilmiştir. Artık müzakerenin kâfi görümlere başka şeye geçilmesini teklif ederim.

BAŞKAN — Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsınlar... Müzakere kâfi görülmüştür.

KÜLTÜR BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

Kültür Bakanlığı ile ilgili dileklerin başlıcası ilk okullara yardım, orta okul ve lise açma üzerinde, toplanıyordu. Bütün dilekler, Bakan Abidin Özmen hazır olduğu halde konuşuldu. Bu konuşmalar göstermiştir ki, bütün memleket çocuklarımızı iyi ve çabuk yetiştirerek kendilerini Cumhuriyetin beklediği yüksek vasıflarla cihazlandırma işini dinç, şurlu bir görüşle kovalamaktır. Bundan övünüyoruz ve Cumhuriyetin bu feyzinden kıvanç duyuyoruz.

İlk okullar için, Kültür Bakanlığının yardımını isteyen dilekler, tabiiğ olarak vilâyetlerin hususî muhasebelerinin durumunu da ortaya koydu. Bir çok arkadaşlar, söz söylediler. Yeni programda ilk okullara ayrılan maddelere dayandılar. Verilen malûmat, ilk tahsil işinin Parti Kamutay grubunda ayrı bir Komisyon tarafından incelenmekte olduğunu gösterdi. Komisyon şunu tesbit etti:

Okuma, yazma bilmemeye ve bilgisizliğe karşı Cumhuriyetin açtığı savaşın en kısa zamanda yüzde yüze çıkan bir galebe ile nihayete erdirilmesi, ilk tahsilin Cumhuriyete yaraşır genç bir nesle temel olacak hale getirilmesi, uğrunda ulusun her ferdi her türlü fedakârlığa hazırdır. Grup Komisyonunun üzerine aldığı ödevi, Parti programından mülhem esaslara uyarak en çabuk bir zamanda bitirmesi başlıca dileklereindir.

Orta okullar:

Orta okul açılmasını isteyen yerlerin bu

dilekleri, tamamen yerinde ve Parti proğramma uygun görüldü.

Ancak, Bakanın verdiği izahlara göre, bir orta okul, yılda 15 - 20 bin liraya mal olmaktadır. Bundan başka, bunun bir de muallim eksikliği tarafı vardır. Bunun için ihtiyacı en üstün olduğu anlaşılmalardan başlamak üzere, bu okulların açılmasına çalışılacaktır.

Liseler:

Yeniden lise açılması yolundaki dileklere, Komisyonda, Giresunla Kocaelinin de katılması istenildi. Bununla beraber orta okul açmaktaki güçlük göz önünde, ve henüz açık liselerin keyfiyeti istenilen dereceye getirilmemiş iken, yeniden lise açma dileğinde bulunulmasını bir takım üyeler uygun bulmadılar. Komisyon, bu dileklerin de, sırası gelince dikkate alınabileceğini düşündü.

Sant okulları:

Erzurumda bir kız sanat okulu açılması dileği, imkânsızlıkla karşılandı. Bakanlık ilkin büyük şehirlerde mükemmel birer sanat okulu çalıştırabilirse, ilk yükümlerini yerine getirmiş olacağı kanaatindedir.

Ucuz kitab:

Aydın, Bursa, İzmir dilekleri, okul kitaplarının ucuzlatılmasını istemektedirler. Değerlerden bazıları, bu dileği kuvvetlendiren diyetlerde bulundular. Bakanlık, tek kitab yolunda atılmış muvaffak adımları izah etti ve bu teşebbüsün dil devriminin inkişafı ile birlikte takib edileceğini ve yeni ders yılının başında bu sıradan eserler verileceğini söyledi. Komisyon bu noktayı nazarı tasvib etti. Ömrü bir yıl sürmeyecek kitapların basılışı, öncekilerden daha pahalıya mal olmak tabiidir. Ancak, alfabe gibi, kiraat gibi, hazır olduğu söylenen ilk mektep çocuklarımızın en basit kelimelerle yazılmış kitaplarını, şimdiden bastırmaya başlayıp yeni ders yılına yetiştirmek lüzum ve imkânı ileriye sürüldü. Bakan, bu noktada da söz söyleyenlerle bir fikirde bulundu.

Türlü dilekler arasında şunlar vardı:

Köy okullarından birincilikle çıkanların parasız yatırıya alınmasını (Üsküdar - İstanbul) istiyordu. Bakan, böyle çocukların tahsisatı pansiyona Bakanlıktan ödendiğini, parasız

yatırıya alınmanın yolu müsabakadan geçmek olduğunu hatırlattı. Komisyon, dileğin birinci çıkanlar için olduğuna göre, bu müsabakalara girmesini ve yatırıya alınmanın kazanmaya bağlı kalmasını yerinde buldu.

Menemen (İzmir) in her kazadan orta ve lise yatırıma parasız olarak hiç olmazsa birer talebe alınması dileğine karşı, lisesi olmayan vilâyetlerden nüfus nisbetine göre talebe alınacağı anlaşıldı ve uygun görüldü.

İlk tahsilin yedi sınıfa çıkarılması yolundaki Manisanın, altı sınıflı okula açma yolunda Mudurnu (Bolu) nun, dilekleri - Bu esas Parti tüzüğü ile daha yeni tesbit edildiğinden - konuşmaya mahal görülmedi.

Okullarda yerli sünger kullanılması hakkındaki (Muğla) nm dileğine, bu yolda emredildiği bildirildi. Erzurumdaki lisenin şehirdeki okul yapılarından birine taşınması dileği, yapılan büyük okul üzerindeki anlaşamazlık kaldırılınca halledilecektir.

Bandırmadaki hususî orta okulun Devlet bütçesine alınması için gelen Balıkesir dileğini, Bakan, yapılabilir buldu. Yerine müfettiş yollanmıştır. Gelecek rapor üzerine bir karar verilecektir

Aydın sanatlar okuluna daha fazla talebe alınması için, Burdurdan gelen dilek yapılmıştır.

Lise ve orta okul için Uzunköprüde bir pansiyon yaptırılması dileği tetkik edilecektir.

Erzurumdaki Çifte minarenin bir ulusal ar eseri olmak değerile onarılması isteniyor. Bakanlık, geçen yıl keşfini yaptırmıştır. Kış olduğundan geri kalmıştır, hazirandan sonra bakılacaktır.

Kütahyanın yanan lise yapısının yaptırılmasını Kütahya Saylavı dilemiş, Bakan imkân arayacağı cevabını vermiştir.

BAŞKAN — Söz Ökonomi Bakanımıdır.

ÖKONOMİ BAKANI CELÂL BAYAR (İzmir) — Arkadaşlar; huzuruza gelirken, ufak bir şüphenin tesiri altında bulunuyorum. Sözüme ona göre cereyan vermek için, bu şüphemi halletmek mecburiyetindeyim. Çok çalıştımız, çok yorulduunuz, mütevali müzakere içinde bulundunuz. Beni dinlemeğe tahammülünüz var mı? (*Var sesleri*). O halde, teşekkür ederim. Ben de mümkün olduğu kadar sizi yormamak su-

retile, düşündüklerimi arzedeceğim. Bunu vadedirim (*Teşekkür ederiz sesleri*).

Dilekler encümeninde, arkadaşlarımızın dermeyan ettikleri bütün mütalea ve dileklerini, büyük bir dikkat ve alâka ile dinledim. Aynı zamanda encümenin verdiği kararları da, aynı dikkat ve alâka ile okudum. Encümeninde verilen kararlar, yerindedir ve isabetlidir. Dileklerin bizim nazarmızda, büyük olsun, küçük olsun hepsi ehemmiyeti haizdir. Çünkü muhitin ihtiyacı üzerine dermeyan edilmişlerdir. Bu ihtiyaç ve zarureti takdir etmekle beraber, imkân şeraitini haiz olanları, ve bizim umumî prensibimize dokunmayacak olanları, büyük bir dikkat ve itina ile yerine getirmeğe çalışacağımızı vadedirim (*Alkışlar*) ve bunu, arkadaşlarımızın, arzettiğim şerait dahilinde, bir vediası telâkki ederim.

Şimdi müsaadenizle, mademki, dinlemek tahammülünüz vardır, esasa geçiyorum.

İktisad vekâletini evveleminde memleketin millî iktisadiyatını koruyabilecek modern esaslara istinad edecek bir teşekkül haline getirmeliği her şeyin fevkinde mühim bir iş telâkki ettik. Bundan dolayıdır ki, geçen sene Kamutaydan teşkilât kanunumuzu rica ettik ve çıkardık. Gündelik işlerin yanı başında, ihtisas büroları teşkil ettik. Bunlar, munhasıran memleketin millî iktisadiyatı namına tetkikat yaparak bize yollar göstereceklerdir. Bu şubeler hangileridir. Haricî ticaretimizi teşkilâtlandırma bürosu, standarizasyon bürosu, iş ve işçiler için bir büro, memlekette umumî bir tarife siyaseti takip edebilmek için bir tarife bürosu, sanayi ve maden fen heyetleri ve elektrifikasyon bürosu, ve ilâ... Bunlar, faaliyete başlamış bulunuyorlar ve aynı zamanda deruhde ettiğimiz vazifeyi, hakkile ifa edebilmek için, memleketin umumî iktisadiyatını beynelmilel bir heyete etüdü ettirdik. Bu heyet memlekette bir seneden fazla oturdu ve faaliyetini ikmal etti. Elimizde 7 büyük cildden ibaret, bizim ihtiyaçlarımızı gösteren, eser mevcuttur. Bu eserle beraber, mütehassıs bürolarımız, bize gideceğimiz yolu göstereceklerdir. Bunları, bu suretle hulâsa etmekten maksadım, iktisadî hayatımızda da, diğer şubelerimizde olduğu gibi, her şeyden evvel bilginin yer bulduğunu ifade etmektir (*Alkışlar*).

Biliyorsunuz ki, beş senelik bir sanayi programı vücade getirdik. Bu sanayi programının ana hatlarından, encümeninde ve fırsat buldukça diğer yerlerde, bahsetmiş olduğum için, burada tekrar etmeğe lüzum görmüyorum. Şu kadarını söyleyebilirim ki, program tabiiğ ve normal seyrinde devam etmektedir (*Güzel sesleri*) ve belki, beş seneden evvel, hiç olmazsa vadettiğimiz zamanda bitirme ümid ve imkânını, - İçinde bulunduğumuz şartlar - bize göstermektedir (*Alkışlar*).

Programımız bittikten; fabrikalarımız ümid ettiğimiz veçhile rasyonel bir şekilde çalışmak imkânını elde ettikten sonra, buradan elde edeceğimiz menfaat ve temettü bizim riyazî hesabımıza göre 4 - 5 milyon raddesindedir. Bu parayı, senevi temettü karşılık ittihaz ederek, memleketin sanayileşmesi yolunda, plânında devam edeceğiz.

Sanayimiz ne vaziyette; uzun uzun bahsedek değilim, yalnız burada bir iki enteresan gördüğüm rakamları okuyacağım. 1928 senesindeki mevcut sanayimizi 100 nisbeti olarak ele alırsak bu günkü bazı sanayimizin derecesi yüzde 227 ve hatta yüzde 527 nisbetinde terakki etmiş bulunuyor. Bunların senelik vasatî tezayüdüleri, meselâ pamuk sanayiinde % 30, yün sanayiinde % 31, ipek sanayiinde % 49, deri sanayiinde % 8, şeker sanayiinde % 70, çimento sanayiinde % 19 dur, her sene bir tezayüd görülmektedir.

Demek oluyor ki, diğer memleketlerde bulunan dolayısıyla, sanayi baş belâsı telâkki edilirken, bizim memleketimizde, terakki ve inkişaf halindedir. Bu seyrin devamı için çok dikkatli ve hassasız (*Alkışlar*).

Şunu arkadaşlarıma ifade edebilirim ki, Büyük ve Dahi Önderimiz Atatürkle, çok kıymetli Hükümet Reisimiz İsmet İnönünden, ikinci 5 senelik programın teknik esaslarının hazırlanması için emir almış bulunuyorum (*Bravo sesleri, alkışlar*). Bunun vücade getirilmesi için, mütehassıslarınla beraber, çalışmaktan zevk duyacağım.

Sanayi siyasetimiz nedir? Benim, sizin geçen gün Partinin siyasî programı olarak kabul ettiğiniz esaslar haricinde, bittabi söyleyeceğim bir kelime dahi yoktur. O esasları, tamamen ele alarak, plân ve usul dahilinde, memleketimizde sanayileşme hareketine revaç

ve imkân vereceğiz. Hazır fırsat bulmuşken bir noktayı ehemmiyetle tebarüz ettirmek isterim. Plânlı ve murakabeli sanayi, bizim gittiğimiz ve tuttuğumuz bir yoldur. Müstehlikin hukukunu da bütün kuvvetimizle muhafaza ve müdafaa edeceğiz. Fakat, bunun yanı başında büyük hassasiyetle dikkat etmek istediğimiz bir nokta var, o nokta da, arkadaşlar, bizim yapıcı ve aynı zamanda yaptrıcı kuvvetimizden kimsenin şüphe etmemesi keyfiyetidir. Memlekette sâyini, zekâsmı, servetini kullanarak, mukabilinde, menafii umumiyeyi gözeterek, normal kâr edenlerin hukukunu da beraber, aynı safta yüksek bitarafılık hissile müdafaa edeceğiz (*Alkışlar*). Görüyorsunuz ki, ne kadar kısa arz ediyorum. Şimdi madenlere geçiyorum:

Maden hakkında size vereceğim malûmat, 1932 senesi ile 1934 senesi arasındaki nisbettir. 1932 senesinde maden istihsalâtımızın yekûnu, kıymet olarak, 12 600 000 liradır. 1934 senesinde 18 800 000 lira olmuştur. Yani 6 milyon iki yüz bin lira, memleketin iş hacmine, madenlerimiz, yeni bir servet ilâve etmişlerdir. Bu terakki devresinin devamını, dikkatli bir nazarla daima göz önünde bulundurarak inkişaflarına yardım edeceğiz. Maden istihsalâtımızda en büyük ve kabarık rakamı gösteren maden kömürü ve kuromlarımızdır. Diğerlerinde de umumiyetle bir yükseliş mevcuttur.

Arkadaşlar, rejimimiz, Cumhuriyet rejimi, kömür havzasını tesellüm ettiği zaman ancak 500 000 ton kömür istihsal olunuyordu. Bu gün 1 600 000 e çıkmıştır, 2 milyona yaklaşmak üzeredir. Fakat biz, madenimizin serveti itibarile, bunu kâfi görmüyoruz. Tabiat bize, bunu müstesna bir surette bahşetmiştir. Tetkikatımız devam etmekte ve iki safhayı istihdaf etmektedir. Birincisi, idarî şekilde masraflarda tasarruf yapmak, ikincisi teknik esaslara göre hareket ederek yeni tesisatla maliyet fiyatını ucuzlatmaktır. Türk kömürleri, Tuna boyu, Ege denizi ve hatta Akdeniz ticarî nüfuz mmtakası olmaya namzettir (*Alkışlar*). Madenlerimiz üzerinde dikkatli çalışacağımızı arz etmiştim. Şimdiye kadar edindiğimiz tecrübe bize gösteriyor ki, içinde bulunduğumuz esasları değiştirmek, kanunlarımız üzerinde tadilat vücade getirmek lâzımdır. Maden üzerinde, çalışanların zihniyeti, mantalitesi üzerinde de değişiklik yapmak lâzımdır. Yeni kanun projelerimizi Büyük Millet

Meclisine takdim etmek üzere bulunuyoruz. Bu sene çıkarmağa çalışacağız. Bu hususta arkadaşlarımın bana azamî yardımını yapacaklarını ümid ederim.

Diğer esaslara gelince; madenler, en ziyade Devletin elinde bulunması lâzımgelen bir şeydir, veya hiç olmazsa memleket çocuklarımızın elinde bulundurulması gerektir. Bizim kabul ettiğimiz Devletçilik prensibine yakışan en güzel mevzu budur. Bu imkânı görmekteyiz. Bunun içindir ki teknik, idarî teşkilât yapacağız. Madenleri mükteseb haklara riayet etmek şartile, rantabl olanları Devletin eline alarak bilfiil işleteceğiz (*Bravo sesleri; alkışlar*).

Bizim madenlerin tarihine, ufak bir nazar atfedilirse görülür ki, daima Devlet tarafından işletilmiştir. Hatta isimleri kulaklarımızda kalmıştır: Filân maden idareî hümayunu gibi. Fakat, bunlar bilgisizlik, tekniksizlik yüzünden batmıştır. Tanzimattan sonra madenlerimizin tarihi, ve talii tamamen bir spekülasyon mevzuu olmuştur. Tetkik ettim, bu gün maden ruhsatnamesine, imtiyazına sahip olanların çoğu onu işletmekten ziyade bir müşteri beklemektedir. Müşteri gelecek, kendisine bir kaç yüz bin lira komisyon verecek, ondan sonra ne olursa olsun, madenle alâkadar değildir.

Memleketin serveti ancak işletilmek için alınır ve alındığı zaman da tufeyli istismara asla müsaade olunmaz. Kamutaya takdim edeceğimiz kanunlarda gözeceğimiz esas budur. Türk Cumhuriyetinden maden imtiyaz veya ruhsatnamesi almış olan zevat, harekete geçecekler, madenleri işletecekler veyahut sahibi aslisi olan Devlete iade edeceklerdir. Bu da kısa oldu değil mi? Şimdi haricî ticaret kısmına geçiyorum:

Bundan evvelki kongre toplandığı zaman, biz haricî ticaretimizde hemen diyebilirim ki büsbütün başka bir rejim altında idik. Çünkü, o zamanın tabiiğ ihtiyaçları onu icab ettiriyordu. O zamandan sonra, haricî ticaretimizde mühim değişiklikler olmuştur. Bunu kongreye arz etmeliğim lâzım gelir. Bizim Devletlerle olan münasebatımızda en ziyade mazharı müsaade millet kaidesi hâkim oluyordu. Bu esasa istinad eden bir gümrük tarifesi yaptıktan sonra, artık ithalât ve ihracat, herkesin kabiliyetine bağlı bulunuyordu. Bunun, bizim umumî ticaretimiz üzerindeki tahripkâr tesiri, asırlardanberi de-

vam etmiştir. Bu usul paranın kıymetini sabit tutmamak tehlikesile beraber servetimize hâkim olamamak tehlikesile beraber yürüyordu. 932 senesinde memleketin ticarî muvazenesini korumak için yeni bir sistem kabul ettik ve bunun adına kontenjan ismini verdik. Bu sistem, sayesinde, muvazene tessüs etti. Görüyorsunuz ki, Türk parası, Maliye bakanı arkadaşımız burada izah ettikleri gibi, dünyanın en (stabli) paralarından birisi haline geldi. Bunu muhafaza etmekle beraber kontenjan silâhını memleketin dahili sanayiinin inkişafına hâdim kılmakla beraber memleketin mallarını satmak için de, bir vasıta olarak kullanmayı düşündük. Asıl rejim değişimi de, bundan ibarettir. Şu halde, Fırka programımızda da yer bulduğu gibi Türkün malını alanın malını almak düsturumuz oldu. Bundan dolayı, en mühim memleketlerle bu esasa göre ticaret anlaşmaları yaptık. Almanya ile, İtalya ile, Fransa ile, İsviçre ile, Holânda ve Çekoslovakya ile Belçika ile... Bunlardan bir kısmı da, Balkan memleketleriyle meselâ, Romanya, Yugoslavya, Bulgaristanla mal üzerine muvazene esasma müstenid anlaşmalar vücade getirdik.

Bunlarla beraber anlaşmamız icab eden bir Devlet vardı ki, o da, İngiltere idi. Bize çok mal satar ve az alırdı. Bu günlerde, onunla da, müzakere halindeyiz ve tediye muvazenesi esasma, müstenid olan prensibimizi kabul etmiştir. % 30 lehimize bir farkla yer ayıracaklarını hususî olarak ifade etmişlerdir (*Alkışlar*).

Kliring anlaşması ismini verdiğimiz bu anlaşmanın neticesi tabiiyesi şudur: Yüz satıyoruz; 70 alıyoruz, ve 30 zu Maliye vekâletinin emrine döviz pozisyonu oluyor. Bundan maada nazarımızda tebarüz ettirmek istediğim diğer bir nokta daha vardır ki, o da kontenjan müşkülâtı idi. Gümrüklere geldiği zamanda sıra beklemek meselesi. İhtiyacın hakikî ve ciddî bir surette tayin edilememesi müşkülâtı, kliring anlaşmalarına bağlı listeler vücade getirdik. Karşımızdaki bizden ne mal alacaksa miktarı ve ismi tamamen muayyendir. Biz de ne mal alacaksak, kurmakta olduğumuz millî sanayii korumak kayid ve şartile, listeler tesbit ettik. Kendilerine ölçülü ve fakat bol bol mal ithal imkânını verdik. Bu suretledir ki, sıra beklemek meselesi ve memlekette hayat pahalılığı üzerine sui tesir yapmak keyfiyeti tamamen

bertaraf olmuştur. Kliring usulile memleketin ithalâtçıları ne mal alacağını vaktü zamanile bilmekte ve ona göre çalışmaktadırlar. İlk kontenjan nisbetlerine nazaran bu günkü kontenjan nisbetleri üzerinde ufak bir rakam arzedeceğim:

Kontenjan listeleri, umum ithalâta göre bi-dayette % 33 nisbetini buluyordu. Şimdiki listede yüzde bire inmiştir. Demek ki, hiç mesabesindedir. Kliring ve serbest liste, bi-dayette % 31 idi. Bu defa % 78 e çıkmıştır.

Vekâletlerin listesi ki, bunlar kablî ithal mezuniyeti almamak şartile vekâletlerin müsaadesi lâhik olan mallardır ki, % 36 nisbetinde iken bu gün 21 e inmiştir. Kontenjandan şikâyet ve tatbikına aid usulsüzlük hakkında bir dileğe tesadüf etmemekliğim hakikaten beni bahtiyar etmiştir. Bundan çıkardığım mana; iş nominal seyrini almıştır. Bizim de arzu ettiğimiz budur. Memleketin ticareti dahilyesinde ağır bir yük olmaması ve ticareti hariciyemiz üzerinde, mallarını satmak için bir müessir vasıta olması itibarile bu esasları elde tutarak, koruyacağız. Devletlerle olan anlaşmalarımızın tafsilâtına girmeğe lüzum görmüyoruz. Bunlar, alâkadarlar için faydalı olabilir, fakat müsaadenizle bunu bırakacağım. Son üç aylık ithalât ve ihracatımıza aid olan rakamları 1934 senesindeki aynı aylara aid rakamlarla mukayese edeceğim. Geçen sene üç ay zarfında 20 351 000 lira ithalât yapmışız. 1935 senesinin aynı aylarında 19 679 000 lira olmuştur. Demek ki, aynı nisbeti muhafaza ediyoruz. 934 senesi son üç ayda 16 017 000 liralık ihracat yapmışız. Bu senenin aynı aylarında 18 600 000 liralık ihracat yapılmıştır. 2 600 000 lira fazlalık vardır. Eğer bu seyir devam ederse içinde bulunduğumuz senede bizi ümitsizliğe düşürecek hiç bir sebep mevcut değildir.

Şunu ilâve edeyim ki, memleket için kliring hesaplarmda mevcut olan blokaj miktarını bilmekte fayda vardır. Çünkü, biz har hangi bir memleketten fazla miktarda mal alımda oraca türk malı alınmadığı takdirde türk malı alınmasına mevkuften o memleketin parası bizim Merkez bankamızda tutulur.

Arkadaşlar; bu paraların 9 mayısa kadar olan miktarı 29 000 000 liradır. Bu 29 000 000 liranın alâkadarlar tarafından elde edilebil-

mesi için bizim memleketimizin malının alınması lâzımdır (*Alkışlar*).

Bazı memleket gazetelerinde gürürsünüz, bu kliring sisteminin aleyhdarıdır. Arkadaşlar; biz hiç bir sisteme bağlı değiliz, bağlı olduğumuz nokta yalnız milletimizin yüksek menfaatleridir, millî iktisadiyatımızdır (*Şiddetli alkışlar*).

Eğer, memleketin ticareti hariciyesi uzun senelerden beri lehimize muvazene ile kapanmış olsaydı, hiç şüphesiz ben de, kliring sisteminin ve hatta muvazene esasının aleyhinde bütün kuvvetimle bağırırdım. Fakat, bizim bu kabul ettiğimiz sistem ve prensip, ancak bizim bu günkü hayatımıza uygun olduğu içindir ki, elimizde tutuyoruz. Eğer, yarı hâdiseler tebedül eder, başka türlü tedbir almak icap ederse, o tedbire gecikmekte hiç bir mâni yoktur ve geçikirse, ancak ona teessüf ederim. Ticareti hariciyemizin seyri budur, günden güne inkişaf halindedir, iş hacmini artıracak mahiyettedir. İktisad vekâletinin teşkil ettiği mütehassıs bürolardan birisi de, Konjektür bürosudur. Memleketin umumî gelirini, bu büroya hesap ettirdik. Vekâlete verdikleri raporun bir kısmını, müsaadenizle aynen okuyacağım: Memlekette hemen yeni bir iş, bir risale halinde de bunu tevzi etmiş bulunuyoruz. Şunu ilâve edeyim ki, tam manasile tekemmül etmiş bir eser değildir. Fakat, esasları konulmuştur. Üzerinde dikkatle çalışılardan hakikî ihtiyacımız icap ettirdiği şekle mutlaka varılacaktır. «Yaptığımız hesaplara nazaran, millî gelirimiz: 1927 senesinde 1 600 000 000 lira, 1933 - 1934 senesinde ise 1 200 000 000 liradır. 1927 senesinden 1933 - 1934 senesine kadar vukua gelen % 28 tenezzül, buhran neticesi husule gelen fiatlar, tenezzülünden neşet etmiştir. Normal rakamlar, fiat hareketlerinden tetkik, tasfiye edildikte millî gelirimizin hacim itibarile, yani hakikatte 13 % nisbetinde tezayüd ettiği anlaşılır. Mevzu bahis seneler zarfında nüfus tezayüdümüz 12 % olduğuna göre, millî gelirimizin bu tezayüde nazaran 1 % yüzde nisbetinde artması şayani dikkattir. Zira, diğer memleketlerin hakikî millî gelirleri, buhran neticesi olarak, nüfusları tezayüdünün, dununa inmiştir». 1934 - 1935 senesinde millî gelirimizin nisbeti daha çok yüksek olacağı tahmin olunabilir. Bizim bundan anla-

duğumuz mâna şudur; bütün buhrana rağmen milletimizin çalışma ve istihsal zevki, enerjisi aslâ kırılmamıştır. Biz bu gayreti tasvibinize iktiran eden tedbirlerimizle koruyabilirsek, kıymetlendirebilirsek, demek ki rafaha yaklaşıyoruz ve milletimiz de buna çok lâyiktir. Sözüm burada bitiyor, arkadaşlar! (*Sürekli alkışlar*).

BAŞKAN — Söz isteyen var mı? Bir takrir var, okuyacağım.

Yüksek Başkanlığa

Tabiatın Kastamonuya sunduğu değerli bir verimi varsa, o da kendirciliğidir. Toprak ve ikliminin durumu yönünden, bu diyarda kendir çok yetişir. İpek ayarındaki malı temizdir, sağlamdır. Beş metreye kadar boy verir. Dış ve iç piyasada Almanya ve Fransada rekabet kabul etmez bir şekilde tanınmıştır.

Halen üç bin hektarlık araziye kendir ekilmekte, senevi beş milyona yakın randman alınmaktadır.

Bu suretle, elde edilen kendirin yarısına yakın bir kısmı, iptidai tezgâhlar ve elle işlenerek, urgan ve halat halinde iç ülkede sarfedilmekte, diğer bir kısmı da elyaf halinde İstanbul fabrikasına ve harice sevkedilmektedir.

Bu gün, 140 köy, bu işle uğraşmakta, 700 tezgâh da çalışmaktadır.

Bundan başka, gerek Gök ırmağın ve gerekse Devezer, Karadere, Alama, Karasu, Daday, Araç, Iğdır çaylarının suladığı uzun bir vadi, yani on yedi bin hektarlık arazi, kendir ekmeğe çok müsaittir. Bilhassa, bu günkü istihsalâtın 5, 6 misli artmasına, büyük bir istidat vardır.

Memleketin bu varlığı, Ökonimi bakanlığı tarafından, etüt yaptırılmış olan mütehassıs bir Rus heyetinin verdiği raporla da, teyyüt etmiştir.

İzmirin üzümü, Aydın inciri, Giresunun fındığı ne ise, Kastamonunun da kendiri odur.

Tabiatın bu bahşayışından, azamî istifade etmek memlekette iktisadî bir hareket uyandırmak için, vilâyetimizin baş bir dileği olarak bir fabrikaya büyük bir ihtiyaç vardır.

Asırların ihmal ve teseyyübünü azamî bir süratle, düzgün bir savaşa, izaleye çalışan ve az zamanda harikalar yaratan Hükümetimize ve onun yüksek dördüncü büyük kongresine Kastamonumuzun bu ihtiyacını arzederken, zengin

topraklar üzerinde, fakir yaşayan ve bir çok şeylerden mahrum kalan, vilâyetimizin çok yerinde olan bu dileğinin kabulünü ve ilk beş senelik programa ithalini rica ederiz.

Kastamonu mümessili

Baki Tümtürk

H. Kavoğlu

OKONOMİ BAKANİ CELAL BAYAR (İzmir)

— Tahrir sahibi müsterih olabilir. Esasen beş senelik programımızda Kastamonunun kendiri vaziyeti tesbit edilmiştir. İki yer düşünürüz. Biri İzmirde Küçük Menderes havzası, diğeri de Kastamonudur. Tetkik ettiriyoruz. Tetkiklerimizden iyi netice alırsak, her halde kendileri şerefli oluruz (Güzel sesleri).

BAŞKAN — Bay bakanın bu izahatma göre tensib ederseniz, tahriri bakanlığa göndeririz (Muvafık sesleri). Başka söz isteyen var mı?

Bolu Üyelerinden biri — Bir sual soracağım.

Haşş ekimine müsaade edilecek kazalar arasında, Bolunun Göynük ve Mudurnu kazalarının da zikrini rica etmiştim. Encümen görüşmüş ve şu şartlar dahilinde ekileceğini söylemiştir. Yalnız bu esasları muhafaza etmek için bakanlıktan yeniden araştırmalar yapılabilir ve bunun sonuca göre değişiklikler yapılabilir, deniyor. Binaenaleyh valilerin bakanlığa müracaati usulünü koyuyor. Halbuki, buna lüzum yoktur. Bu iki kazanın dilekleri, vilâyet kongrelerinde tesbit edilmiş, Komisyon da bunu haklı görmüştü. Bunu kabul buyursunlar. Araştırmalara lüzum varsa, araştırsınlar. Çünkü, senelerce afyon yetiştirmekle uğraşan bu kaza, başka mahsul yetiştirmiyor, binaenaleyh, bu iki şart esastır. Bu dileğimizi kabul etsinler.

OKONOMİ BAKANİ CELAL BAYAR (İzmir)

— Mesele yalnız bir kaza meselesi değildir. Afyon meselesi bir kül halinde mütalea edilmek lâzımdır. Ben noktâ nazarı, encümende uzun uzadıya izah ettim. Onun için, burada tekrar etmiyeceğim. Yalnız şunu söyleyeyim ki, afyon işini tevsi edebilmek için, evvelâ elimizdeki mevcut stokların elden çıkması lâzımdır. Bu stoklar elimizden çıkmazsa, korkarım ki, bir gün ekim mntakalarını daha darlatmak mecburiyetinde kalmayalım. Maahaza, bu ekim mntakalarını genişletecek derecede, ferahlı bir vaziyete girecek olursak, bay arkadaşlarımız ve Antalya, Niğdeli arkadaşlarımızın, söyledikleri kazala-

rı da, nazarı itibare alırız (Müzakere kâfi sesleri).

BAŞKAN — Müzakereyi kâfi görenler... Görmeyenler... Müzakere kâfi görülmüştür.

ÖKONOMİ BAKANLIĞI İLE İLGİLİ DİLEKLER

Ökonomi Bakanlığı ile ilişkili dileklerin konuşmasında Bakan Celâl Bayar bulundu. Raporumuzun başında söylediğimiz gibi, II Kurultaylarımızda beliren dileklerin umumî görünüştü bizim ekonomi alanındaki uyanık ilerleyişimizin belgeleridir. Bakanlığın bu dilekleri kavrayışı da, Cumhuriyetin sanayileşme devrimimizi gerçekleştirmekteki başarılığa en kuvvetli teminat sayılabilir.

Tahıl alım satımında ölçü:

Ankara, hububat alım satımında litre yerine, kilo kullanılmasını istiyordu. Bakanlık arsiulusal tecimde esas litre olduğunu, bununla beraber, kilo kullanmanın yasak olmadığını izah etti.

Borsalarda tahılın kantarla değil, baskülle tartılmasını ve her iki tarafın gözü önünde yapılmasını isteyen Ankara dileği üzerine de, tartıda her iki tarafın bulunması nihayet dileğe bağlı olup, kantardan daha modern baskül kullanılmaması maddî bir kifayet meselesi olduğu bildirildi.

Ancak, Ankara borsasının baskül edinmesini kolaylaştırmak imkânı görüldü.

Kırklareli delegesi, komisyonunda yeni ölçüler kanunu tatbikatının eskiden olduğu gibi Belediyelere bırakılması dileğinde bulundu. Bakan bunu düşündüğünü bildirdi, tetkik edilecek ve bir karara bağlanacaktır.

Pancar işleri:

Eskişehir, Adapazarı, Vezirköprü ve Havza pancar ekim alanının genişletilmesini, Kaymas, (Kocaeli), Kayseri, Konya, Kadıhanı, Manisa, Lâdik pancar ekilmesine izin verilmesini istiyorlardı. Sivas delegesi de, komisyonunda bu dileğe katıldı.

Bakan, pancar ekiminin şeker istihsal ve istihlakine bağlı olduğunu izah etti. Elde dokuz aylık stok olduğuna göre, eğer her yerde pancar ekilmesini kabul edersek, bunun çiftçiye bir fayda getirmeyeceğini anlattı.

Adapazarının dileği pancar tesliminde halkın beklettilmemesi, Akşehir (Konya) nın dileği de pancar, fire, dara işlerine düzen verilmesidir. Bakan, birincinin vasıta bolluğu meselesi olduğunu söyledikten sonra talimat vereceğini, ancak fabrikaların bir elden idaresi teşebbüsünde bulunulduğuna göre buna benzer dilekleri yerine getirmek daha çok kolaylaşacağını bildirdi.

Edirnenin, pancar ekiminin % 35 ini köylüye tahsis etmek dileği, konuşuldu. Bakan, mustahsılda köylüyü, şehirliyi ayırmaya imkân olmadığını söyledi. Aslında bu dileğe örnek sayılabilecek bir iş Alpulluda yapılmaktadır. Fabrika orada zeriyyat yapar, bunda da gözetdiği, pancar ziraati üzerinde denemeler yapabilmektedir. Bununla beraber, Bakan, eğer bu çiftliğin bu hareketi rençbere zarar veriyorsa onlara istihsalı azaltmaları tavsiyesinde bulunabilecektir.

Kredi işleri:

Dileklerde, kredi işleri özel bir yer almıştır. Edirne, kredi müesseselerinin Trakya'daki tacirlerle küçük esnafa azamî derecede yardımında bulunmasını istiyor. Bakan, Trakyanın hususî vaziyetini göz önüne alarak Edirne'de de bir İş bankası şubesi açıldığını, Kırklarelinde de bir şube açılması için hususî bir ricada bulunduğunu söyledi.

Manisa da, kredi ucuzluğunun teminini istiyordu. Bakan, murabaha ile mücadele yolunda yapılanları anlatarak şimdiye kadar bu savaşım yalnız menfi tarafında çalışıldığını, ancak halkın ihtiyacını gözetmek ve gidermekle bu mücadelenin daha kolay kazanılacağını izah etmiştir. Bu maksatla geçen yıl halk sandıkları adlı bir kurum için kanun yapılmış ve merkezi Ankarada üç milyon sermayeli bir banka kurulmak üzere bulunmuştur. Bu sermayenin üçte biri şimdiden temin edilmiştir.

Sinobun istediği balıkçılara kredi işi üzerinde, Bakanlık, uzmanlarını çalıştırmaktadır. Ticaret bankası sermayesinin artırılması, Ticaret bankası borçlularına kolaylık gösterilmesi dilekleri Komisyonun uğraşacağı işlerin çevresi dışında görülmüştü.

Ünye (Ordu) da, Kastamonuda, Kırklarelinde İş bankası şubesi isteniliyordu. Şahsî bir kurum olan bankanın, elverişli bulursa, buralara birer kol ayırması tabii görüldü.

Kooperatifler :

Bozdoğan, Karacasu, Nazilli, Söke satış kooperatifleri kurulmasını istiyordu. Samsun tezgâh sahiplerinin kooperatif yapmalarını temin dileğinde idi. Edirne istihsal ve istihlak kooperatifleri, Kırklareli ihracat kooperatifi istiyordu. Akseki (Antalya) dokuma tezgâhlarının millî bankaların yardımı ile ıslahını dileyordu.

Bakan, kooperatifçilik üzerinde aradığı esaslı şartları komisyona izah etti. Bu mesai tanzim edilecektir. Ziraî kredi kooperatifleri, memleketin hayırına atılmış bir adımdır.

Bunlar, satış kooperatifleriyle uygun bir halde yürütülecektir. Çiftçi, malını satmak için, böyle bir şeye muhtaçtır. Tüccar, zürram teşkilâtızlığından istifade ederek alivve satış yapmakta, alabes gitmektedir. Bazı muhitlerde haricî ticareti monopol altına alıyoruz, şayiaları çıkarılmış, Hükümet bunu bir çok defa tekzip etmiştir. Türkiyede her tüccar, kendini umumî menfaate hizmet edici bilmek kaydile çalışmakta tamamen serbesttir. Ancak, biz de haricî ticarete nâzım bir rol olmak mecburiyetinde bulunuyoruz. Fiatlerimizi arsiulusal fiatlerden artık tutmak elimizde değildir. Ancak, bunlardan daha düşük olmamalıdır. Satış kooperatiflerine, esas olan kanun, Meclistedir. Bu devrede çıkmasını dilemekte, komisyonun Bakanla bir fiikrde bulunuyor.

Bakanlık ziraî kredi kooperatifleri için de, yeni bir kanun hazırlamıştır. Bu teşkilâtın tam bir serbesti ile çalışması için kendileri aralanacaktır.

Bakanlık küçük ticareti arkalamak için de, ayrıca bir büro kurmuştur. Bunun üzerindeki kanunların hükümlerini toplamıştır. En uygun şekiller bulunacak, ulusal ihtiyacımıza göre bunlara, küçük sanayiimize, el işlerimize bir yönetim gösterilecektir.

Bakanlığın bu eksiklikleri gidermede Devletçilik şiarımıza uygun düşen hazırlıkların komisyon takdir ile tasvip etti. ve hazırlanan kanun projelerinin kamutayın derin görüşlerinden geçerek tatbik alanına, gelmesini diledi.

Fabrika kurulması :

Güdül (Ankara) bir çeltik, Nazilli (Aydın) bir pamukyağı, (Edirne, Isparta, Kastamonu) çuval ve bez, (Kartal - İstanbul) konserve, (Er-

zincan, Erzurum) dokuma ve şeker, (Çankırı, Sivas, Malatya) dokuma, (Erzincan) deri ve cam (Erzurum) un ve dabak fabrikası istiyor. (Çankırı), tuz sanayii kurulması, (Isparta), deri fabrikasının Sümerbank tarafından alınması dileğindedir.

Sanayileşme sryasamızın ulusal kavramını gösteren bu isteklere karşı Ökonomi Bakanı yeni bir fabrika kurmakta dayandıkları prensibleri anlattı. Memleketin sanayileştirilmesi mevzii düşünceler değil vatanşumul ihtiyaçlar idare edecektir.

Bakanlık, sanayileşmemiz için ilk beş yılın plânını dördüncü yıl sonunda gerçekleştirilmiş olacak, bunun ardınca bir beş yıllık plânımız daha geliyor. Bunun için, Bakanlık müteferrik, mevzii dileklerle karşı karşıya bırakılmamalıdır. Komisyon, tamamen aynı fikirde bulunmaktadır.

Deniz nakliye işleri:

Akçakoca (Bolu), Kuşadası (İzmir), Şarköy (Tekirdağ), sık vapur uğratılmasını, Çeşme (İzmir), Datça (Muğla) vapur uğratılmasını, Akçakoca ve Ordu vapurların gece yarısı olmadan gelmesini istiyor.

Bir vapurun, bir iskeleye gece uğramamasını istemek, bu vapurun başka bir iskeleye gece uğramasını istemek demektir. Bunun temin imkânı yoktur. O bir iskelelere vapur uğramaması da harcmı çıkaracak yolcu, eşya bulamamasındandır, Deniz yolları bu dilekleri yerine getiremeyecektir.

Erzurum, Ordu, Bursa deniz nakliye tarifelerinin indirilmesini istemektedir. Bu dileğe karşı Bakan tarifeleri mümkün olduğu kadar indirme kararında olduklarını söyledi.

Mudanyaya süratli vapur işletilmesi dileği, yerini bulmuştur. Bununla beraber Mudanya, Bandırma için ayrıca yeni ve bu günküle bakınca çok büyük vapurlar verilecektir.

Ticaret odaları:

Bir çok yerler Ticaret Odası açılması dileğindedirler. Bankanın, Komisyonca iştirak edilen nokta nazarı şudur; bu odaların açılması, bir prensibe bağlamak gerektir. Bunu da, yakında Ankarada yapılacak Ticaret Odaları kongresinde gene kendilerinin verecekleri kararlardan çıkarmak doğru olur.

Ankara, Edirne, Karşyaka (İzmir), Kastamonu, Manisa, Samsun dileklerinde Şeker fiyatının ucuzlatılması yazılıdır.

Bakan bu ucuzluğu temin etmek istediklerini söyleyerek Şeker fabrikalarımızın bir elden idaresi yolundaki hazırlıklardan haber verdi. Yaz tatili başlamadan yapılan araştırmalarda elde ettikleri sonuç Kamutaya sunulacaktır.

İş kanunu:

İş kanununun çıkarılması Balıkesir, İzmir, Beşiktaş (İstanbul) dileklerindenidir. Kanun projesi Kamutaya verilmiştir. 1935 sonlarına doğru çıkacaktır.

Armutlu (Bursa), deniz feneri konulması dileğinde idi. Bakanlık, tahlisiye idaresine verilen yeni şeklin bu gibi dileklere çok geçmeden karşılık vermeye başlayacağı umudundadır.

Bursa, turizm işlerinin verimli hale getirilmesini istiyor. Komisyon da Yalova gibi Bursa kaplıcalarının da Devlet idaresine alınması ileriye sürülmüştür. Bakanlık memlekete döviz getiren bu işin gelişimini kolaylaştırmak kararındadır. Ve Bursa buna en iyi konulardandır. Araştırmalarını bir kitab haline koymuştur; çalışılıyor.

Yabancı sermayeli kurumlara Türklerin yerleştirilmesi (İstanbul - Kadıköy) - Bakanlık bunun durumu ile ilgilenmektedir.

Üzüm satışlarının murakabeye tâbi tutulması (İzmir - Kemalpaşa) - Bu iş Bakanlığın temel yükümleri arasındadır.

Smaî ve ziraî istihaller üzerinde standardizasyon esası üzerindedirler. Bu yıl bunun üzüme tatbik edileceği umuluyor.

Gülyağı stokunun takas suretile sattırılması, halı stokunun takas suretile sattırılması (Isparta), - halkıcılığın korunması (Kütahya), fasulyenin tağşişi yasağı için nizamname yapılması (Ordu), ihracatın teşkilâtlandırılması (Erzurum), satılması güçleşmiş olan gülyağı, halı gibi mallarımızı sürebilmek için fertlerin yapacağı takas usulü kaldırılmıştır. Bakanlık şöyle bir çare düşünüyor: Bazı şirketlerin Avrupaya çıkaracakları temettü paraları var, bu temettü para yerine bu mallardan alarak çıkar-

malarını şart koşmak.

Yapağı ve tiftik ihracının teminini (Kastamonu) ve ihracat mallarının sıkı kontrol altında bulundurulmasını (Tekirdağ) diledi. Bakan, bu dilekleri geçen senelerden kalma olarak kabul etmiştir. Bu yıl bu gibi mahsullerimizden elde kalan yoktur.

Ticari antlaşmalarından müstahsilere zamanında haber verilmesi (Konya - Hadım); Bunu Türkofis intizam ile yapıyor.

Yer köprü şelâlesinden bir an evvel istifade edilmesi (Ilgın - Konya); Bakanlık bunu tetkik ettirmiştir. Mahalli ihtiyaç için çok fazla, memleket ihtiyacı için çok az kudrettedir.

Meyva satışının temini, İstanbul vilâyeti tarafından yapılan talimatnameden vilâyetin alâkalandırılması (Kocaeli); kabızmalların müstahsil aleyhine olan hareketlerinin önüne geçilmesi (Tekirdağ); bu konu üzerinde İzmit delegesi Komisyonunda dikkate değer izahlarda bulunmuştur.

Bakanlık esas davada beraberdur. Mücadeleyi ziraî teşkilâtımıza bırakmaktan başka gidilecek yol yoktur. Bunu teşkilâta bağladığımız gün ihraç işlerini tanzim edecek adam da getirilebilecektir.

Hariçten gelen sirke mayalarının girmelerinin yasak edilmesi (Tekirdağ); bu dileğe Komisyonca Gümrük ve Sıhhat bakanları ilgilendirilmiştir.

Bulgaristandan gelen peynirlerin girmesinin yasak edilmesi (Tekirdağ); Bulgaristanla ticaret anlaşmamız vardır. Ancak gümrük resmi o kadar yüksektir ki ilen yasaktır denilebilir.

Süt mamulâtına satış yeri temini (Tekirdağ), bun hususî bir önem verilmektedir.

Ordu, donanma ve Devlet müesseselerinde sünger kullanılması ve sunî süngerin yasak edilmesi (Muğla); (Bodrum ve Marmaris); bu yasak yürümektedir.

Türlü dilekler:

Ölçü kanununun tatbikatında kolaylık gösterilmesi (Denizli); kanunun tatbikatında güçlük ve masraf görüldüğünden nizamnamesinde değişiklik yapıyor. Yukarıda söylendiği gibi Bakanlık işi belediyelere bırakmak niyetindedir. Bu esasa gidilmek ihtimali vardır.

Yumurta ihracının takyidata tâbi tutulması (Muğla); bunun da esasları hazırlanmıştır.

Üzüm mağazaları hamaliye tarifelerinin

ucuzlatılması (Manisa), dileğin yazılışına göre bunlar yerinde yapılacak işlerden görülmüştür.

Afyon:

Komisyonunda, afyon ürünü konuşulmuştur. Bakanın verdiği izahlara göre afyon satışında çıkan güçlük Afyon idaresine bir buçuk milyon lira sermaye verileceği kanununda yazılmış iken verilememesindedir. Şimdiye kadar idare bankaların kredileri ile iş görmüştür. Şimdi, vadeleri gelen borçları, Hazine ödeyecek. bu suretle bir buçuk milyon lira verilmiş olacaktır. Ancak, idare elindeki stokları satamadıkça, yeniden mal alamaz. Bu malın parası, bir yıl sonra alınmak istenirse bile bu konuşmalarda afyonu ekim mıntakalarına ayırmakta bazı isabetsizlikler olduğu da söylenmiştir.

Gerek Ökonomi, gerek Tarım Bakanından alınan izahlar afyon ekilecek yerleri göstermekte şu esasın güdüldüğünü anlatıyor:

1 - Lüzumu kadar afyon alınmış, bu haddi geçmemiş olmak,

2 - Yalnız afyon yetiştirmekle geçinen yerleri üstün tutmak.

Bu iki şart yanında, afyonun morfin derecesinin üstünlüğü de, tercih sebebi olur. Bu esasları muhafaza etmek için, Bakanlıklar, yapılacak müracaatlar üzerine her zaman yeniden araştırmalar ve bunun sonucuna göre de, değişiklikler yapılabilir.

Komisyon bu esasın isabetinde bir fikirdedir.

BAŞKAN — Ziraat bankasına ilgili dileklere geçiyoruz. Söz isteyen var mı?

HİKMET BAYUR (Manisa) — Arkadaşlar, köylülerin Ziraat bankasına olan borçları hakkında, encümeninde epi müzakere oldu. Rapor, benim kanağatımda, o vakit cereyan eden müzakerelerin tam ifadesi değildir. Bu hususta ısrar edecek değilim. Bu işin, ne kadar ehemmiyetli olduğu, bunları hafifletirsek raporda söylendiği gibi gerek köylerde refah ve gerek köylülerin şehirlerle olan mübadelesinin artırılması itibarile memlekette iş hacminin ne kadar büyüyeceğini izaha hacet yoktur. Ancak, bir temennide bulunacağım: O da, hepimizin bildiği gibi epi zamandır, ışıtıyoruz. İktisad vekâletince bir rapor verilmiş, bu rapor mucibince faizler % 2 ye indirilecek ve borçlar da 15 seneye taksitlendirilecektir. Benim temennim bu rapor na-

zarı itibare alınmı, encümenin dileği olan rapor alınmamı. Çünkü encümenin raporunda faiz % 5 tir ve taksit müddeti de, 10, 15 senedir. Mevzubahs ettiğim bu raporun biran evvel Kamutaya sevkedilerek kanuniyet kesbetmesi için bir temennidir.

ZİRAAT BANKASI GENEL DİREKTÖRÜ KEMAL ZAIM — Sayın arkadaşlar, muhterem arkadaşımız Bay Hikmetin temas ettiği mevzu Dilekler encümeniniz de temas etmiş ve encümende bu mevzu etrafında esaslı ve geniş mikyasta müzakere cereyan etmişti. Meselenin ehemmiyeti, bariz ve aşikâr olduğu için, bunun üzerinde tevakkuf etmeyeceğim. Mesele, ehemmiyetli olduğu nisbette halli de, o nisbette nâzik ve müşkülce olan bir meseledir.

Ziraat bankasının bu gün çiftçiden alacağını yekûnu 34 milyon lirayı bulmaktadır. Bu 34 milyonun hepsini uzun vadeye ve taksite bağlamak, mevzubahs olmamak gerektir. Çünkü, bu şerait altında bankanın önümüzdeki seneler için faaliyetini tamamen durdurmak ve müesseseyi meflûc vaziyete sokmak tehlikesile karşılaşır. Yalnız, iktisadî sıkıntının başladığı senelerden evvelki senelerde yapılmış olan borçlar, yani o senelerin şartlarına göre aktedilmiş olan istikrazlar, bu günün şeraiti dahilinde ödenmesindeki müşkülâtı hepimiz kabul ediyoruz. Bu itibarla taksitlendirilmesi ve uzun vadeye bağlanması mevzubahs olabilecek alacaklar, bu senenin başlangıcı ve memleket üzerinde tesirini gösterdiği tarihlerden evvele aid, olan borçlar olmak gerektir. Buhran 1929 senesinde başladı, 1930 senesinde memleketimizde de tesirlerini göstermeğe başladı ve nihayet 1931 senesi tamamen yeni şerait altında geçen senelerden biri oldu, rakamlar üzerine yaptığımız tetkiklere göre, 1931 senesi son taksitlendirilecek borçların münteha haddi olarak kabul edilirse, taksite bağlanacak alacaklarımızın yekûnu 20 milyon kadar tutacaktır. Bunlardan 10 milyonu esasen 1930 haziranına kadar tahakkuk etmiş borçlar olup beş taksite bağlanmıştır. Bu, müessese tarafından kendiliğinden yapılmıştır. Fakat, tatbikatta bu tarz yürümedi, borçlar, küçük bir kısmı müstesna olmak üzere, gelip senetlerini yenilemeğe ve beş taksiti kabul etmeğe yanaşmadılar. Müessese kendiliğinden daha yüksek vadeleri nazara alarak, daha uzun vadelere şamil taksitleri der-

piş edemez. Çünkü, arkadaşlar zaman uzadıkça faizin de yükü o nisbette artar. Binaenaleyh, taksit vadeleri ne kadar uzun tutulursa faiz üzerinden de onunla mütenasib olacak bir şekilde tenzilât yapılır. Aksi takdirde, uzun vadeye sari borg, altından kalkılamaz bir yük teşkil eder. İşte, faiz ve tenzilât meselesine gelince; asıl işin ehemmiyetli safhasına girmiş oluyoruz. 20 milyonluk alacağın faizi üzerinde yapılacak her % 1 tenzilât, müessesenin gelirinden 200 000 liranın eksilmesini intaç eder. Artık faiz nisbeti bu hesaba nazaran ne kadar indirilirse, müessese gelirinde de vaki olacak azaltma bu yolda mütemediyen artacaktır. Müessese memleket dahilinde bu gün 273 şube ve sandık yaşatmaktadır. Bunlardan - Şubelerden de var - sandıkların mühim bir kısmı zararlar işlemektedir. Buna rağmen bir amme müessesesi olması ve betahsis çiftçinin işini görmek maksadile kurulmuş bir müessese bulunması itibarile zararla işleyen sandıkları dahi kapatmamaktadır. Nihayet, müşterilerini küçük bir para için 17 ve 18 saatlik mesafelere kadar yürütmek külfetinden kurtarmaktadır. Şimdi bu faiz tenzilâtı dolayisile gelirden tenakus mevzubahs olursa, ya teşkilâtı kısacak ve yahut bunu karşılamak için gelir menbaı bulmak icab edecektir.

Müessese kendi cebhesinden de kendisine düşen tasarruflarında hemen hemen haddi azamisine kadar gitmiştir. 931 senesi masarifi umumiyesine nazaran geçen senenin masarifi umumiyesinde 400 000 lira bir eksiklik vardır. Bu miktar tasarruf edilmiştir. Fakat nihayet bu rakam tasarrufun haddi azamisini ifade eder. Belki önümüzdeki senelerde dahi, tasarruf yapmak imkânı olacaktır. Fakat bunlar ufak rakamlarla ifade edilecektir.

Vaziyet bu şekilde olunca müessese vaziyeti Hükümetimize arzetmiş bulunmaktadır. Hükümetimiz de, ayrıca mevzu üzerinde, esaslı tetkikat yapmaktadır. Bu tetkikat, neticelendikten sonra tahmin ederim ki, çiftçinin ve müessesenin lehine olacak bir suretihal bulunması gecikmeyecektir. Esasen müessese, hiç bir zaman kendi menfaatini, çiftçinin menfaatlerinden ayrı gayrı telâkki etmemektedir. Faizin ne olacağını, bu günden sarahatle ifade etmek, mümkün değildir. Sayın arkadaşlarımızın söylediği gibi, % 2 olsun, taksit müddeti şu olsun bu olsun, bunlar niha-

yet maddî imkânlarla mukayyed olan şeylerdir. Her halde, maddî imkânların son haddine kadar gideceğimizden emin olabilirsiniz (*Alkışlar*).

MÜMTAZ ÖKMEK (Ankara) — Biz, Ziraat bankasının tecil edeceği borçların, ne miktar faiz tâbî olması hakkında, sarîh bir hüküm koyamazdık. Bankanın genel direktörünü dinledikten sonra, rapordaki temenniye koyduk. Fakat, orada görüştüğümüz 15 sene müddet ve bu tecilin, faide verebilmesi için de, % 2 faizdi. Buradaki % 5 zühule müstenittir veya bir hatadır. Bunu, tashih etmek isterim. Müdürü umumi de zannederim iştirak etmiş olacaktı.

BAŞKAN — Başka söz isteyen arkadaş var mı?.. Müzakerenin kifayetini rey koyuyorum. Kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

ZİRAAT BANKASI İLE İLGİLİ DİLEKLER

Ziraat Bankası ile ilgili dilekler, Bankanın genel direktörü Bay Kemal Zaim Funel hazır olduğu halde görüşüldü.

Parti il kurumlarının banka ile ilmeklenen dilekleri başlıca şu esaslarda toplanmakta idi:

Borçların taksitlere bağlanması ve faizin indirilmesi

- 1 - Ziraat Bankasına borçlu olan çiftçilerin borçlarının uzun vadelerle taksitlendirilmesi,
- 2 - Taksitlendirilen borçların faizlerinin haddi aşgariye indirilmesi,
- 3 - Ziraî kredi kooperatiflerinin çiftçilerdeki alacaklarının bu iki esasa tâbî tutulması,
- 4 - Kapanan sandıkların tekrar açılması ve sandık olmayan yerlerde sandık açılarak bu kredi müessesemizden bütün çiftçilerin istifadesinin temini,
- 5 - Bankanın taksitlendirme ve faizi indirme işinde esaslı bir karar almıncaya kadar, bu alacaklarından dolayı şimdilik takibatta bulunulmaması.

Banka direktörünün de mütaleası lâhik olduğu halde, bu mevzua encümenimizin verdiği karar şu suretle hulâsa olunabilir:

1 - Bankaya borçlu olan çiftçilerimizin borçlarını, bu günkü ödeme kabiliyetlerine göre, defaten ödemelerine imkân yoktur. Çiftçiye bu imkânı vermek, Banka alacaklarının hiç olmazsa, on, on beş sene gibi uzun vadelere bağlanmas ile mümkündür.

2 - Taksitlere bağlanan borçların faizleri,

hiç olmazsa yüzde ikiye indirilmelidir ki, çiftçinin ödeyeceği taksitler de faizin yüklenmesiyle kabarmamalıdır.

3 - Ziraî kredi kooperatifleri, esasen Ziraat Bankasının doğurduğu müesseseler olmasına, ve ikraz usullerinde vade ve faiz noktasından banka ile aşağı yukarı aynı yolda yürümüş olmasına göre, yukarıdaki iki esasın kredi kooperatiflerinin çiftçideki alacaklarına da, teşmîli lâzımdır.

4 - Ziraat Bankasının yurd içinde açmış olduğu şube ve sandıkların çoğu zarar etmektedir. Bir yandan ziraî kredi işlerinde faizi indirmeye mecbur olan ve bir yandan idareî hususiyelerden almakta olan hisselerden iki seden beri mahrum kalan Bankanın yurd içindeki bütün kaza merkezlerinde sandık açması blânço vaziyeti itibarıyla oldukça çetin bir iştir. Banka bir yandan her kazada çiftçinin ayağına kadar gitmek ve bir yandan da masrafını azaltmadan emin bir kaç memurdan müteşekkil sandıklar yerine seyyar ajanlar ikame etmeği düşünmekte ve bunun için tetkikler yapmaktadır. Bankanın bu kararı ihtiyaca cevap veren bir tedbir olmak itibarıyla İl delegelerini tatmin etmiş ve encümenince de muvafık görülmüştür.

5 - Ziraat bankası direktörlüğü de, çiftçilerimizin bankaya olan borçlarından ötürü bu günkü esaslara göre kendilerini takip etmenin adilâne ve çiftçinin ödeme kabiliyetiyle mütenebî bir hareket olmayacağına kani olduğuna ve bu kanaatledir ki, taksitlendirme ve faizi indirme teşebbüsü aldığına göre bu teşebbüs karar halini almıncaya kadar ziraî borçlarından dolayı çiftçilerin eski şartlar dahilinde takip edilmemesi lüzumu encümenimizce de muvafık görülmüştür. Şurasını şükranla ilâve edelim ki, bu esaslar Hükümetçe daha evvel düşünülmüş ve tedbirleri almına yoluna girilmiştir.

Bankanın çiftçiler zimmetindeki alacağının esaslı bir tasfiyeye tâbî tutulması hakkındaki bazı dileklerin özü şudur: Bankanın çiftçiye ikraz etmiş olduğu miktar uzun senelerle faizleri inzıam ederek bir kaç misline çıkmıştır. Toprak ürünlerinin kıymette düşmesi yüzünden borçlarını vaktinde ödeyemeyen müstahsillerin bankadan aldıkları miktarın bir kaç mislini ödemeye mecbur tutulmaları çiftçilerimiz için katlanılması güç bir yükür. Bu yükü hafifletmek

için taksitlendirmeğe ve faizi indirme işi esaslı bir çare olamaz. Bunun için banka birikmiş faizlerden bir kısmını affetmeli ve taksitlendirdiği borçlar için de yeniden faiz almalıdır.

Encümenimiz bu mevzudaki tetkiklerinde şu neticeye varmıştır:

Bankanın çiftçi zimmetindeki alacağının yekûnu (34) milyon liradır. Bu yekûnda faizlerin de mühim bir hissesi vardır. Teşekkür maksadı itibarile, kâr getirmemelerine rağmen, munhasıran çiftçinin ayağına gitmek emelile yurt içinde açtığı yüzlerce sandığın masrafına tahammül zaruretinde bulunan ve işlerini tedvir maksadile tevdiat kabul edip bu tevdiata rayiç üzerinden faiz vermek zaruretinde kalan bu millî müessesemizin bu kadar ağır bir yükü yüklenmesine maddeten imkân görülmemiştir.

Bu imkânsızlığa şunu da ilâve etmelidir ki, böyle bir af tedbiri borçlarını vaktile ve hüsnü niyetle ödeyenler aleyhine bir ceza olmakla kalmaz, gelecekteki ikraz işlerinde, müşterileri borç ödemekte mübalâtsizlik ve ihmallere sevk etmek gibi bir mühim ve şümüllü mahzur da doğurur. Bu sebebledir ki, encümenimiz bu dileği onaylamamıştır.

Banka ile ilişkili bu genel esaslardan başka bazı illerin bankadan özel dilekleri de vardır. Bu dilekler şunlardır:

Burdur, Bankanın alacaklarına karşılık ayniyat almasını istemektedir. Bu dilek, bankanın taksitlendirme ve faizi indirme işi ile karşılanmış olacaktır.

Tekirdağ, Bankanın çiftçiye kükürt vermesini istemektedir. Banka, muhtaç zürraa kükürt vermektedir.

Kastamonu ve Giresun, bankanın ticarî işler için de kredi açmasını istemektedir. Sermayesini Ziraî işlerde kullanan Banka, ticaret muamelelerini, tevdiatı olan ve bu itibarla menabii müsaid olan, yerlerde yapmaktadır. Buralarda, tevdiat mevcut ise, ticarî muamele yapılabilir.

Manisa ve Çorum, bankanın pulluk ve kalbur tedariki işlerine yardım etmesini istemektedir. Banka, ziraî aletler mubayaasına tavassut etmek, bu işler için teminat mektubu vermek, ve ikraz şekillerile yardım etmektedir.

Manisa, bankadan merkezde bir bina istemektedir. Bankanın burada güzel ve ihtiyaca elverişli bir binası vardır.

Niğde ve Nevşehir bankadan elektrik tesisatı yapmasını istemektedir. Bu iş Ziraat bankasının mevzuu haricindedir. Bu kasabaların, müteamel usullerle bu ihtiyaçlarını temin yoluna gitmesi lâzımdır.

Gümüşane, banka alacakları hakkında, mürurü zamanın tetkikini istemekte ve mürurü zamana uğramış olacaklar için, takibat yapılmasını dilemektedir. Müruru zaman müddeti, kanunlarla tayin ve tesbit edilmiştir. Banka, müruru zamana uğradığına inandığı alacakları için, terkinin kayid kararı, vermektedir.

Milâs, sandık sermayesinin çoğaltılmasını istemektedir. Bu hususta, mevzu olan usul sandıklara, mahalli menafi hisselerinin ilâve edilmesidir ki, bu yapılmaktadır.

Çorum, bankanın arazi mukabili yaptığı ikrazlarda, tapu kıymetine göre para verilmesini, istemektedir. Tapuda yazılı kıymetler hakikî kıymeti ifade etmediğinden ikraza esas olamaz. Banka ikraz anında, yeniden ve hakikî kıymeti takdir ettirerek, bu kıymet üzerinden ,para vermektedir. Bu usul daha adilânedir.

Ankara, İstanbul, Trabzon, Tekirdağ, Muğla ve Manisa ziraî kredi kooperatiflerinin ıslah edilmesini ve bu kooperatiflerin tamimini istemektedir. Yeni hazırlanan ziraî kredi kooperatifleri lâyihası Kamutaym İktisad encümeninde müzakere edilmektedir. Yeni lâyihada şikâyeti mucip olan esaslar göz önünde bulundurulmuştur.

BAŞKAN — Arkadaşlar; Dilek Encümeniniz, işini bitirdikten sonra, telgrafla veya yazı ile bazı ulama dilekleri gelmiştir. Encümeniniz bunu da ayrıca tetkikle bir rapor halinde getirmiştir. Bunun içerisinde Bakanlıklara aid bazı dilekler ve temenniler vardır. Tasvib buyurlarlarsa, encümence onanmış olan bu dilekler, diğer dilekler gibi, seçeceğiniz umumî idare heyeti tarafından takib olunsun (*Muvafık sesleri*). Ulama dilekleri okutuyorum:

Büyük Kurultay Yüce Başkanlığına

Dilek Komisyonu, İl Kurultaylarından gelen dileklere eklenmek üzere, Kurultay üyelerince yapılan önermeleri konuşmuş, bunların bir takımı üzerlerindeki kararlarını ilk raporunda yerli yerinde bildirmişti. Kalan önermeler hakkındaki kararlarını da, aşağıya yazıyoruz:

İç Bakanlığı ile ilgili önergeler:

Çorlunun Seymen köyünden 30 kişi adma Büyük Kurultay Başkanlığına gelen telyazısı, köylünün arpalık olan tarlalarına göçmen yerleştirememesini istiyordu. Göçmen yerleştirmekte, göçmenlere yer vermekte gödülen esas, yerlileri sıkmak olmadığı bellidir. Ancak, bu yolda kesin karar vermek, yakın bir araştırma işidir. İç Bakanmm, bu isteği, bu düşünce ile, inceleyeceği yolundaki cevabı haklı görüldü.

Bursa delegesi Tefvik, ihtiyaçları daha iyi gidermeğe yeter bir güç verecek derecede, İl Umumi Meclislerinin salâhiyetlerini genişletmek ve bazı maddeler üzerinde kesri munzam vergi koymak salâhiyeti verilmek, önergesindedir.

Giresun delegesi Osman Fikret Topluoğlu da, şu önergede bulunmuştur: Hususî muhasebe haklarını aramak için, tahsili emval kanununun hükümlerini, daimî encümenler, defterdarlığın eli olmadan yapamıyorlar, bu da işi uzatıyor. Doğrudan doğruya encümene verilen salâhiyetler arasma, bu da konulmalıdır. Kanunda, bu bakımdan bir değişiklik yapılmalıdır.

İç Bakanı, bu gibi düşüncelerle hazırlanan kanun projesinin Kamutayda olduğunu ve dikkate alınmak değerinde bulunduğu, bu önergeleri o proje konuşulurken hatırlayacağını söylemiştir. Komisyon, bunu yeter bulmuştur.

Antalya delegesi, Akseki kazasının, Eksere köyünün yakınındaki on sekiz köyle birlikte bir nahiye haline konulmasını istemiştir. İç Bakanı, ilk raporumuzda yazılan sebeblerle bunu ileride yapılacak değişikliklerde ön sırada bulundurulacak listeye yazacaktır. Komisyon bunu uygun bulmuştur.

Bayındırlık Bakanlığı ile ilgili önergeler:

Akseki kazasının Eksere köyünde bir posta şubesi açılması Antalya delegesinin dileklerindedir.

Komisyon bunu ilk raporundaki sebeblerle eldeki listeye katıyor. Bakan da bu fikirde dir.

Sinop delegesi Tefvik Turan şöyle diyor: Sinoba beş kilometre yakın Karagöl, on beş kilometre yerde Sarıkum bataklıkları vardır. İkisi de deniz seviyesindedir. Derelerin menbaları doluyor, halkın sağlığına zarar veriyor.

Kurutulursa hem bu zararlar kalkacak, hem daha başka kazanç olarak, orası tam bir deniz uçağı meydanı olacaktır.

Bayındırlık Bakanmm güttüğü esas buna benzer işlerde yerinde başlayan teşebbüslere ve çalışmalara Bakanlıkça imkân olduğu kadar yardım katılmasıdır. Bu iş de bu esastan araştırılacaktır. Komisyon Bakanm fikrini uygun bulmaktadır.

Ökonomi Bakanlığı ile ilgili önergeler:

Çanakkale delegeleri, İstanbuldan Şarköye kadar olan deniz mmtakasının Çanakkaleye kadar uzatılmasını, Behremin ocağına iskele yapılmasını, önergeliyorlar.

Bakan, hiç bir taahhüd anlamında olmak üzere bunları incelendireceğini söylemiş, Komisyon bunu yerinde bulmuştur.

Erzincan delegeleri, ekonomi ve bayındırlık hareketleri için, aranan büyük su kuvvetleri arasında Erzincan İlindeki su kuvvetlerinin de araştırılmasını istemektedir.

Bakanlık buna ilgileneceğini söylemiş, Komisyon yeter bulmuştur.

Tarım Bakanlığı ile ilgili dilekler:

Finans Bakanlığı ile ilgili dilekler arasında olub, esasta Tarım Bakanlığında ilgili ve çam fıstığından resim alınmaması, ve palamuttan almanın indirilmesi, yolunda olan, dilek, Bakanlıkça incelenecektir. Komisyon, bunu uygun bulmuştur.

Finans Bakanlığı ile ilgili dilekler:

İller hesabına vergilerden Haznece toplanan paraların yılı geçmeden hususî muhasebelere verilmesi Bursa delegesi Tefvikin dileklerindedir.

Bakan, bunu yerine getirmek kararında olduğunu bildirmiş ve komisyonca da yeter görülmüştür.

Görelle, Tirebolu; Hükümet konaklarının perişan hali Başkanlıkça da bilinmektedir. Bunların da, ilk raporda yazılan esaslar göz önünde bulundurulmak şartile listesine katılmasında oy birliği olmuştur.

Çanakkale delegelerinin, raporun başka yerlerinde okunulan işlere ilgili ve oralara böylece cevapları verilmiş olan önergelerinden biri de, üçe bölünmüş paraların Bankalarca alınmasının emredilmesi idi.

Bakan, bu bankmottan ayrılmış olan parçaların yenisiyle değiştirilmesi için Merkez Bankası ile temasta olduklarını bildirdi. Komisyon bunu yerinde buldu.

Başka dilekler:

Bunlardan başka dilekler ve önergeler üzerinde komisyonun ayrı bir karar vermesi, bunların ya Bakanlıklarca üzerinde araştırılma yapılması istenerek yanlarına alınmış olmasındandır, yahud benzeri olan bir başka dilek hakkındaki karar ile bunun kapanmış olduğu görülmesindedir.

Delegelerin başka önergeleri:

Kayseri delegesi Ö. Taşçı, son dakikada çeşitli önergelerde bulunan bir taktir vermiştir. Ulusal ödevini yapmaya çağırılan askerlerin, kimsesiz ve yardımsız ailelerine bakmak üzere, köylerde olduğu gibi, şehirlerde de bir yardım çaresi bulunması dileği ile, Sinop Saylavı Dr. Galib Hakkı, Edirne Saylavı Dr. Fatma Memik ve arkadaşları tarafından, başka bir taktir verilmiştir. Komisyon, bunların kovalanmasının Umumi İdare heyetine verilmesini uygun bulmuştur. Nihayet, 1 temmuz 1935 te açılacak doküma fabrikasının açılmasında hazır bulunmalarını Büyük Kurultay üyelerinden Kayseri şehri adına dileyen Kayseri delegesinin, bu çağırışını Büyük Kurultaya bildirerek kendine verilen bütün işleri bitiren Komisyonumuzun son kararı şudur:

Son karar:

Gerek, komisyon raporu halinde olsun, gerek ayrı önerge olarak, Büyük Kurultayca ya bu dileklerden yana, yahut onlara karşı bir çok kararlar onanmış, dileklere giren maddeler üzerinde genel temayüller gösterilmiştir. Onanan karar, gösterilen genel temayüllerin kovalanması gerektir.

Bu işin, Parti dileklerine olan içten ilgisini ve büyük dikkatini, işle göstermiş olan Umumi İdare heyetimize ödev olarak verilmesini uygun bulur, Büyük Kurultayca onanmasını dileriz.

Dilek Ko. Başkanı

Ankara saylavı

Mümtaz Ökmen

Sekreter

Ankara saylavı

Aka Gündüz

Raportör

Giresun saylavı

Hakkı Tarık Us

Üye

Konya

Ali F. Ünal

Üye

Çorum

Dr. M. Cantekin

Üye

Yozgad

Şakir Öztürk

Üye

İstanbul

Hayrullah Ergin

Üye

Sinop

Mazlûme Savaş

Üye

Malatya

Osman Taner

Üye

Tokad

Hüsamettin Aybek

Üye

Kocaeli

Sedad Pek

Üye

Kırşehir

Bekir Lûtfi Özdeş

Üye

Kars

Salim Altuğ

Üye

Sivas

Veli Gürleyük

Üye

Çankırı

Mustafa Bayram

Üye

Bolu

Lûtfi Gören

Üye

Çorum

Şevket Eren

Üye

Kayseri

Şükrü Nayman

Üye

Samsun

Meliha Ulaş

Üye

Ankara

Ziya Sıdal

Üye

A. Karahisar

Hüseyin Tiryakioglu

Üye

Malatya

Mehmed Tefrik İnönü

Üye

A. Karahisar

Galip Demirel

BAŞKAN — Ziraat Bakanlığımıza aid dilekler arasında, faizlerin yüzde beş değil, yüzde iki olacağını encümen namma, Bay Ökmen söyledi. Ondan Finans Bakanlığı ile ilgili dileklerin yedinci maddesinde son iki fıkradan da encümençe vazgeçildi.

Binaenaleyh şimdi raporun heyeti umumiyesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Rapor zabta geçen değişiklikler ve ilâvelerle beraber kabul edilmiştir.

Genel sekreterliğin sayın üyelerden bazı dilekleri vardır. Bay sekreter okuyacaktır:

1) Yarm (17 - 5 - 935 cuma günü), saylavlar ve vilâyet delegeleri saat 5 te Ankarapalasta belediyenin çayında ve 9 de Ankara Halkevinin Kurultay şerefine vereceği temsilde bulunacaklardır. Tekrar hatırlatılır.

2) Cumartesi günü yalnız illerden gelen delegeler, Kırıkkaledeki askerî fabrikalarını gezeceklerdir. Özel tren sabahlayın saat 8, 30 da Ankara istasyonundan kalkacağından delege arkadaşlarımızın saat 8, 15 te istasyonda bulunmaları gerektir.

Kırıkkaleden geri dönüş saat 3, 15 te olacak ve 5, 30 da Ankaraya dönmüş olacaktır. Parti genel idare heyetinden Sinop İncedayı, ve Tekirdağ Apak, delegelere yoldaşlık edecekler, ve fabrikalar genel

müdürlüğünden yardımcı memurlar bulunacaktır. Soğuk öyle yemeği Partice hazırlanmıştır.

3) Cumartesi akşamı isteyenler yerlerine dönebilirler. Kalan delegeler ve sayırlar akşam saat 9 dan evvel yeni sinemaya dadavetlidirler. Burada Kurultayın açılış merasiminin, Partice aldırılan filmi dahi gösterilecektir. Sinemaya girerken, sayırlar ve mümessiller hüviyet kartlarını göstererek parasız girerler.

Arkadaşlar, Başkanlığı, Genel Başkan Vekilimiz İsmet İnönüne bırakıyorum (Sürekli alkışlar)

GENEL BAŞKAN VEKİLİ İSMET İNÖNÜ

— Arkadaşlar, Kurultayın mühim bir işi kalmıştır. O da, nizamnameye göre, Partinin Umumi idare heyetini, seçmektir. Yeni nizamnameye göre, Umumi idare heyetinin üyeleri, 16 kişi olacaktır. Genel Başkanlık Divanında Umumi idare heyetini teşkil etmek üzere, 16 namzed seçtik. Bunları, muvafık görürseniz, şimdi reyinize arzedeceğim. Bu suretle nizamnameye göre, Umumi idare heyetinin teşekkülü, tamam olur. İsimlerini birer birer söylüyorum:

		sayırları
Receb Peker	Kütahya	
Münir Akkaya	Giresun	>
Mümtaz Ökmen	Ankara	>
Muttalib Öker	Malatya	>
Esad Uras	Amasya	>
Cevdet Kerim İncedayı	Sinob	>
Nafi Kansu	Erzurum	>
Rahmi Apak	Tekirdağ	>
Hasan Âli Yücel	İzmir	>
Necib Ali Küçüka	Denizli	>
Hüsnü Çakır	İzmir	>
Ali Rıza Erten	Mardin	>
Dr. Fikri Tüzer	Erzurum	>
Salâh Yargı	Kocaeli	>
Tahsin Berk	Elâziz	>
Salâh Cimcoz	İstanbul	>

Bu namzetlerin, Partinin umumi idare heyeti üyeliğine, seçilmesini kabul buyuranlar... Müttefikane kabul edilmiştir. (Sürekli alkışlar).

Arkadaşlar, iki takrir var, onları okuyacağım:

Kurultay Başkanlığına

1 - Açılış günü, yüce varlığı ile Kurultayı şenlendiren, herşeyi yaratan ve yapan Atatürke ve onun izine candan ve yürekten bağlılığımızın

karar altına alınmasını,

2 - Büyük Yaratıcının değerli yapıcısı İsmet İnönüne ve kalbindeki arkadaşlarına,

3 - Partimizin birliği ve sevgili Genel Kâtibi R. Pekere ve çalışkan İdare heyeti arkadaşlarına,

4 - Kurultayımızın kıymetli reislerine ve kâtiblerine,

Kurultayın sevgi ve saygısının sunulmasına karar alınmasını teklif ediyoruz.

Kocaeli Delegeleri

Esad Demirsoy

Rifat Yüce

Kemal Öz

Galip Doğanca

Ahmed Abasıyanık

Sedat Pek

(Sürekli Alkışlar).

Büyük Kurultay Başkanlığına

Büyük Kurultay toplantısını bitirirken, Ulusumuzun Büyük Önderi, Partimizin Daimiğ ve Genel Başkanı Kamâl Atatürke, derin ve sarsılmaz sevgi ve saygılarımızı ve Kamâlizm prensiplerine içten ve özden bağlılığımızın Başkanlık tarafından sunulmasını dileriz.

Mümtaz-Ökmen

İ. Akıncı

İncedayı

Tahir Taner

Naşid Uluğ

Etem Kadri Aydın

Zati Yürüker

Fuad Ozan

Etem Yücel

(Sürekli Alkışlar).

GENEL BAŞKAN VEKİLİ İSMET İNÖNÜ

— Her iki takrir de oy birliğile kabul olunmuştur.

Yüce Kurultayın sayın üyeleri!

Büyük Kurultayın çalışması her bakımdan faydalı ve feyizli olmuştur. Geçmiş yılların işleri üzerindeki araştırmalarımız, bütün yurtda dikkati çekmekten geri kalmayacaktır. Büyük Partinin Devlet işlerini yakından gözetmesine ve Parti Hükümetinin yurd ve ulus için çalışmasını nasıl incelendiğine güzel örnekler verdiniz.

Gelecek yıllar için, Büyük Kurultayın verdiği yönergeler, çok değerlidir. Her şeyden önce, Partinin programına koyduğumuz hükümler ulus ve ülke için yapıcı ve ilerletici etkelerini geniş ölçüde gösterecektir. İçeride ve dışarıda bir daha ve iyice anlaşılacaktır ki C. H. Partisi iyice kavranmış hareketli bir programı dölenle gütmektedir. Gerek devrim prensiblerinde, gerek Devlet idaresinde bütün ulu-

su kucaklayan bir Partinin. temel programının egemen olması, işlerin hem sağlamlığı, hem de bir ana yolda şaşmadan ve şahıslarla ilgili olmayarak, durmayarak, yürümesi için esas şarttır. Büyük Kurultay, programile, yurdun gelecek dörd yıl içinde hangi ana yollarda yürüyeceğini göstermiştir. Bununla, Parti Hükümetleriniz için bir program bildiriğinin aynı zamanda verilmiş olduğunu söylemek isterim.

Büyük Kurultayın yurdun içerideki emniyetine verdiği önem ve bu yolda Partinin devrimci anlamı bir daha meydana çıkmıştır. Hükümetlerinizin, devrimci Partimizin çok dikkatli ve çok dölenli vasfına uygun olarak hareket edeceklerine emin olabilirsiniz (Alkışlar).

Yurdun dışarı emniyeti için, büyük ilgi gösterdiniz. Büyük Kurultayın, yurdu korumak için, gerek olursa, vatanın canlı ve cansız bütün araçlarını ortaya atacağını bildirmesi, bunu bir temel yasa olarak programda açık söylemesi, vatanın her bucağında beraber-

lik seslerle karşılandı. Vatan ve ulus aşkı Partimizin başlıca varlığı olduğunun açıkça bilinmesi, dünyanın bu karışık zamanlarında Türkiye baysallığı için hayırlı bir gösteriştir. Büyük Kurultay ekonomi işlerle özel bir dikkatle uğraştı. Ekonomik gelişmenin gelecek müsbet verimleri üzerinde Kurultayın etkisi, mutlu bir surette duyulacaktır. (Alkışlar).

Dördüncü Büyük Kurultay, çalışmasın son verirken onun bütün üyeleri ulus yoluna hizmet için, tazelenmiş bir vazife aşkı ile ayrılıyorlar. Ulus sevgisini daha çok kazanmak için hepimiz feyizli bir yarış duygusu ile çalışacağız. (Alkışlar).

Ulu Önderimiz Atatürkün sevgileri, iyi dilekleri ve her zorluğa yetişen kurtarıcı ve yapıcı uyanıklığı, sizinle beraberdir.

C. H. Partisinin Dördüncü Büyük Kurultayı kapanmıştır (Sürekli alkışlar).

Kapanma: 19, 30

